

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA PEDAGOGIKY

HODNOTOVÁ ORIENTACE DĚTÍ A MLÁDEŽE
(ANALÝZA VE VYBRANÉM NÍZKOPRAHOVÉM ZAŘÍZENÍ V PLZNI)
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Adéla Červenková
Sociální politika a sociální práce, obor Sociální práce
(2012 - 2014)

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Zachová
28. březen 2014, Plzeň

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 28. březen 2014

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Markétě Zachové za průběžnou kontrolu, odborné vedení a podnětné připomínky, které mne dovedly ke zpracování práce v její současné podobě.

OBSAH

Úvod	1
1 VYMEZENÍ HODNOT	3
1.1 POJEM HODNOTA.....	3
1.2 HODNOTY VE FILOZOFICKÉM POJETÍ	4
1.3 HODNOTY V SOCIOLOGICKÉM POJETÍ.....	5
1.4 HODNOTY V PEDAGOGICKÉM POJETÍ.....	6
1.4.1 Hodnotová výchova	6
1.4.2 Krize hodnot v kontextu pedagogického pojetí.....	10
1.4.3 Cíle výchovy a jejich vztah k hodnotám.....	12
1.5 HODNOTY V PSYCHOLOGICKÉM POJETÍ	14
1.5.1 Hodnoty ve vztahu k potřebám	16
1.5.2 Hodnoty ve vztahu k postojům.....	16
1.5.3 Hodnoty ve vztahu k zájmům	16
1.6 VYMEZENÍ POJMU HODNOTA PRO ÚČELY TÉTO DIPLOMOVÉ PRÁCE	17
1.7 VYMEZENÍ POJMU HODNOTOVÁ ORIENTACE	17
1.7.1 hodnotový systém jedince a společnosti.....	18
2 VÝZKUMY HODNOTOVÝCH ORIENTACÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE	20
2.1 1. DOSPÍVÁNÍ A SOCIALIZACE – KONTINUÁLNÍ VÝZKUM IDM MŠMT (1996)	20
2.2 2. HODNOTOVÁ ORIENTACE A VYUŽITÍ VOLNÉHO ČASU DĚTÍ A MLÁDEŽE (1997).....	22
2.3 VÝZKUMY MLÁDEŽE – PETR SAK.....	24
2.3.1 3. Proměny české mládeže (2000).....	24
2.3.2 4. Mládež na křižovatce (2004).....	28
2.4 5. MLÁDEŽ ČR 2002 (2002)	30
2.5 6. HODNOTOVÉ ORIENTACE DĚTÍ VE VĚKU 6-15 LET (2011)	31
2.6 SHRNUTÍ VÝZKUMŮ	33
3 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ.....	35
3.1 VYMEZENÍ POJMU SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ.....	35
3.2 ASPEKTY SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ	38
3.2.1 Ekonomické vyloučení	39
3.2.2 Prostorové vyloučení.....	39
3.2.3 Kulturní vyloučení.....	39
3.2.4 Sociální vyloučení v užším slova smyslu	40
4 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	41
4.1 VÝZKUMNÁ STRATEGIE	41
4.2 VÝZKUMNÝ DESIGN.....	41
4.3 ETICKÉ DIMENZE VÝZKUMU	42
4.4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍLE PRÁCE	43
4.4.1 dílčí výzkumné cíle	43
4.5 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	43
4.6 VÝZKUMNÉ INSTITUCE	44
4.7 VÝZKUMNÝ VZOREK	46
4.8 METODY SBĚRU DAT.....	47
4.8.1 Dotazník.....	47
4.8.2 Rozhovory.....	48
4.8.3 Analýza dokumentů.....	49
4.9 REALIZACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	49

4.10 ANALÝZA DAT	49
4.10.1 Dotazník	49
4.10.2 Rozhovory	50
4.10.3 Analýza dokumentů	50
5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	51
5.1 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	51
5.1.1 Hodnotové preference	51
5.1.2 Párové hodnoty	59
5.1.3 Hodnotové orientace	66
5.1.4 Otevřené otázky	67
5.1.5 Shrnutí závěrů dotazníkového šetření	70
5.2 ROZHOVORY	72
5.2.1 charakteristika respondentů	72
5.2.2 vyhodnocení rozhovorů	73
5.2.3 Shrnutí výsledků rozhovorů	78
5.3 ANALÝZA DOKUMENTŮ	80
5.3.1 Průběžná zpráva nzdm pixla 4/2013	81
5.3.2 Elektronický informační systém Pepa	87
5.4 ZÁVĚRY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	90
ZÁVĚR	97
SEZNAM TABULEK	99
SEZNAM OBRÁZKŮ A GRAFŮ	100
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	101
RESUMÉ	104
SEZNAM PŘÍLOH	105
PŘÍLOHY	I

ÚVOD

Tázání po tom, co je smysluplné, významné, směrodatné, tedy tázání po hodnotách, je staré jako lidstvo samo. Vždy existovaly a budou existovat určité obecně sdílené a respektované hodnoty, to znamená představy o tom, co je důležité, o čem má člověk usilovat, čím se řídit a k čemu se vztahovat. Tyto představy se však mění nejen v čase, ale také mají své nuance v závislosti na sociokulturním prostředí. V souladu s hodnocením věcí a jevů, jež jedince obklopují, si jedinec klade cíle, které se spolu s jinými aspekty spolupodílejí na motivaci jeho chování.

Většinová společnost často ve svém chování a v diskuzích vyjadřuje názory a postoje, týkající se osob ohrožených sociálním vyloučením. Tato skupina obyvatel je dle většinové společnosti „nepřizpůsobivá“, „odlišně hodnotově orientovaná“, „preferující jiné životní cíle, jiné životní vzorce chování“ a právě z těchto důvodů sociálně vyloučená. Autorka s touto skupinou obyvatel pracuje a často se s těmito názory, možná by se dokonce dalo říci předsudky, setkává. Vzhledem k této osobní zkušenosti se autorka rozhodla toto téma zpracovat a vyvrátit předsudky, které většinová společnost k této skupině obyvatel má.

Cílem této diplomové práce je teoreticky zmapovat problematiku hodnot, hodnotových orientací a sociálního vyloučení. Následně z výsledků praktické části popsat a vysvětlit hodnotovou orientaci dětí a mládeže navštěvující vybrané nízkoprahové zařízení. Porozumět utváření hodnotové orientace v kontextu sociokulturního prostředí a odkrýt její dopady na život této sociální skupiny.

Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části se autorka bude věnovat vymezení pojmu hodnota ve filozofickém, sociologickém, pedagogickém a psychologickém pojetí. Dále zde vymezí pojem hodnotová orientace. V následující kapitole autorka shrne závěry z výzkumů, týkající se hodnotových orientací mládeže uskutečněných v letech 1996 až 2011. Poslední kapitola teoretické části se bude věnovat sociálnímu vyloučení a popíše jeho současný koncept.

Obsahem praktické části bude metodologie výzkumného šetření, ve které si autorka vymezí výzkumný problém, cíle práce, výzkumné otázky. Dále zde bude charakterizovat výzkumný vzorek, výzkumnou instituci, výzkumný design a zvolené

metody sběru dat. V závěrečné kapitole se autorka bude věnovat již samotné interpretaci výsledků. Výsledky bude autorka pro přehlednost znázorňovat graficky pomocí tabulek a grafů, a to pro každou výzkumnou metodu sběru dat zvlášť. Až na samotném závěru práce autorka uvede kompletní shrnutí výsledků a z nich vzešlá doporučení do praxe.

1 VYMEZENÍ HODNOT

Během svého vývoje si člověk začal postupně uvědomovat a poznávat hodnotu předmětů a jevů, se kterými přicházel do styku. Hodnocení je tak specifickou formou, která odráží vztah člověka k objektivní skutečnosti. V souladu s hodnocením věcí a jevů, jež jedince obklopují, si klade cíle, které se spolu s jinými aspekty spolupodílejí na motivaci jeho chování. Člověk zaměřuje svou aktivitu na to, co je pro něj podstatné, závazné, rozhodující či významné.¹

1.1 POJEM HODNOTA

Slovo hodnota je často používáný pojem a pro jeho interdisciplinární význam se s ním můžeme setkat v nejrůznějších souvislostech. Jeho pojmový obsah se v minulosti určitým způsobem vyvíjel, posouval a přeměňoval.

Nejen v přírodě, ale i v nejrozmanitějších sférách společenského a osobního života označujeme mnoho jevů pojmem hodnota. Pojem hodnota se často používá v pojetí matematickém, jako kvantitativní rozlišení nejrůznějších veličin. Hodnotu známe také jako ekonomický pojem. Pro potřeby této diplomové práce je stěžejní pojem hodnoty ve filozofické a společensko-vědní terminologii. „ *Hodnota jako pojetí všeho toho, co je předmětem lidských tužeb, potřeb a zájmů, toho, co uspokojuje lidská úsilí, naděje a snažení, zkrátka všeho toho, co život člověka naplňuje a dodává mu smysl.*“²

Pojem hodnota je v poslední době také využíván v kategoriálním významu. Stává se tak vysoce obecným pojmem pro vyjádření specifických společenských vlastností, případně přírodních jevů, ve kterých tkví pozitivní či negativní smysl pro člověka. Hodnoty se pak stávají hodnotami pozitivními, čímž je myšleno vše, co leží ve směru dosahování cíle. Tedy všechny tendence k zachování organismu a jeho rozvoji. Hodnotou negativní je naopak vše, co zachování a rozvoj organismu brzdí a maří.³

¹ PRUNNER, Pavel. *Výzkum hodnot*. Plzeň: EUROVERLAG s.r.o, 2002, s. 9. ISBN 80-7177-710-2

² PRUNNER, Pavel. *Výzkum hodnot*. Plzeň: EUROVERLAG s.r.o, 2002, s. 9. ISBN 80-7177-710-2

³ PRUNNER, Pavel. *Výzkum hodnot*. Plzeň: EUROVERLAG s.r.o, 2002, s. 9-10. ISBN 80-7177-710-2
KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk hodnoty výchova*. Prešov: ManaCon, 1996, s. 45. ISBN 80-85668-34-3

1.2 HODNOTY VE FILOZOFICKÉM POJETÍ

Ve filozofii všeobecně hodnotami rozumíme význam, který připisujeme nějaké věci nebo konání, na základě toho, že může uspokojit nějakou naši potřebu.⁴

Filozofickou reflexi o hodnotách otevřel svým kriticizmem Immanuel Kant. Od kritiky rozumu postupoval přes kritiku vůle ve vztahu k našim povinnostem až ke kritice estetické a teleologické soudnosti se zřetelem na účelnost, krásu a dokonalost věcí. Tím vyhrotil protiklad mezi poznáváním a posuzováním. Právě posuzování dle něj nic nového k poznání nepřináší. Je spojeno se subjektem a jeho pocitům libosti, na rozdíl od poznání, které je vázáno k objektu. Rozum se sice podílí na soudu, kterým posuzujeme ale jinak než u soudu spojeného s poznáním.

Za přímého zakladatele filozofie hodnot považujeme R. H. Lotze. Důvodem a účelem světa mu byla idea dobra. Svět je zde proto, aby se v něm realizovaly hodnoty. Slovo hodnota, jako označení prožitku nepojmového obsahu byl jeho nejfrekventovanější termín a stal se mu hlavním předmětem zkoumání.

Dilthey kritizoval neokantovské předsudečné odmítání významu zkušenosti. Místo rozumu a jeho absolutních norem chtěl vycházet ze života, který je vlastním a jediným pramenem hodnot. Hodnota je druh životní zkušenosti. Je to to, co jsem jako člověk poznal v citu jako hodnotné.

Proti metafyzické teorii se v průběhu dalšího zkoumání hodnot vytvořila empirická teorie, která se opírá buď o psychologické či sociologické předpoklady lidského hodnocení. Obrat k psychologismu provedl F. E. Beneke. Za východisko všeho vědění prohlásil zkušenost a za základní vědu pak právě psychologii. Hodnoty lze chápat pouze ve vztahu k naší duši. Duše je totiž jediná věc o sobě, kterou bezprostředně známe. Věci oceňujeme podle toho, jak podmiňují přechodné nebo trvalé stupňování a klesání našeho duševního života.

Obrat k psychologii poznamenal teorii hodnot i u myslitelů pozitivistické linie.

H. Höffding viděl příčinu hodnocení v libosti a nelibosti, v uspokojení nebo nedostatku.

⁴ GRÁC, Ján. *Pohlady do psychológie hodnotovej orientácie mládeže*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1979, s. 16

Pozitivisté, neopozitivisté a zčásti také neorealisté promítli hodnoty do logické nebo psychologické roviny. Abstrahovali je od jejich konkrétních obsahů, které jsou podle nich sférou vědecky neverifikovatelných zájmů. V protikladu k idealistům nepovyšovali hodnoty na metafyzické entity. Axiologii, všeobecnou teorii hodnot, pojali jako čistou teorii. Jejím úkolem není říkat, jak je co hodnotné, ale objasnit, co je hodnota.

Jako poslední filozofický směr uvádíme myšlenky existencialistů. Ti vidí svět hodnot jako říši svobodné tvorby člověka. R. Polin zdůrazňuje, že hodnocení je vždy tvořením hodnot. Tvoření hodnot je principem jejich pochopení. Hodnotu nelze předat ani převzít, hodnotu musí každý sám pro sebe objevit, tedy v jistém smyslu vytvořit.⁵

1.3 HODNOTY V SOCIOLOGICKÉM POJETÍ

Sociologie většinou chápe hodnoty jako pojem vztahující se ke společenskému vědomí. Pomocí hodnot se lidé zařazují do života společnosti. Hodnoty určují principy společenského soužití a jsou základem hodnocení společenské prospěšnosti jednotlivých členů skupiny. Sociologický přístup zařazuje hodnoty k jevům společenského života, které souvisí s procesy utváření sociální a normativní struktury společnosti. Ve vztahu k sociální struktuře jsou hodnoty nejčastěji pojímány jako hodnoty rozdílných skupin, tříd a vrstev společnosti. Ve vztahu k normativní struktuře jde o hodnoty celospolečensky uznávané.

Mezi nejvýznamnější sociology zabývající se problematikou hodnot můžeme zařadit T. Parsona. Ten se ve svém pojetí především orientuje na hodnoty, jako normativní kulturní standardy. Ty jsou dle něj institucionalizovány a ve vzájemné interakci jednotlivých činitelů, jako jsou statusy a role, se stávají normami jednání lidí. Tyto kulturní standardy se pak zároveň stávají i znaky celého sociálního systému. Jedinec v souladu s nimi jedná a snaží se uspokojovat svá přání.

Přínos sociologického přístupu v pojetí hodnot spatřujeme v jeho zkoumání společnosti jako celku ve vazbě na analýzu projevu celých sociálních tříd a skupin. Můžeme tak díky němu nahlédnout do rozdílnosti v sociální struktuře z hlediska hodnotové struktury.⁶

⁵ KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk hodnoty výchova*. Prešov: ManaCon, 1996, s. 50-59. ISBN 80-85668-34-3

⁶ PRUNNER, Pavel. *Výzkum hodnot*. Plzeň: EUROVERLAG s.r.o, 2002, s. 22-24. ISBN 80-7177-710-2
GRÁC, Ján. *Pohľady do psychológie hodnotovej orientácie mládeže*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1979, s. 20-21

1.4 HODNOTY V PEDAGOGICKÉM POJETÍ

Dalším oborem, který se problematice hodnot věnuje, je pedagogika. Hodnota je společensko-historicky determinována. Z toho mimo jiné také vyplývá, že výchova člověka není myslitelná bez utváření autoregulačních mechanismů a dotváření hodnotového systému jednotlivce či určitých skupin. Pedagogika hodnotu definuje jako: *“... subjektivní ocenění nebo míra důležitosti, kterou jedinec přisuzuje určitým věcem, jevům, symbolům, jiným lidem aj.”*

Každý jedinec, společenská třída i společenská skupina hodnotí jevy, se kterými vstupuje do interakce, a tím zaujímá k okolnímu světu určitý vztah. Hodnocení se tak stává procesem, který odráží jedincův vztah k okolním jevům. V rámci výchovy, respektive v průběhu procesu socializace je velmi důležité, aby si jedinec osvojil ty, které by mu zaručily a umožnily účast na životě společnosti, do které vrůstá. Společnost by měla vychovávat jedince, jejichž systém hodnot nebude výrazněji disonovat se systémem hodnot společnosti.

Výzkumy dokládají, že interiorizace společenských hodnot není ukončena v raných vývojových etapách života. Mimo změn, které na jedince působí spontánně, dochází k výraznému ovlivňování hodnotové struktury záměrně, prostřednictvím výchovy.

Škola je jedním z nejvýznamnějších stimulátorů v procesu výchovy. Čím déle jedinec navštěvuje školu, tím větší možnosti se společnosti otevírají v oblasti výchovného působení. Čím déle jedinec navštěvuje školské zařízení, tím větší má společnost možnost na něj v oblasti hodnot výchovně působit. Významným činitelem se zde stává osoba učitele, který bývá často objektem nápodoby a jehož hodnotový systém jedinec „kopíruje“.⁷

1.4.1 HODNOTOVÁ VÝCHOVA

Jakákoliv výchova je zaměřena na něco hodnotného, a nikdo nemůže vychovávat, aniž by hodnotil.

Slovo „hodnota“ se ve svých filozofických významech začalo používat teprve ke konci 19. a na počátku 20. století. V té době byly také navrženy četné filozofické teorie

⁷ PRUNNER, Pavel. *Výzkum hodnot*. Plzeň: EUROVERLAG s.r.o, 2002, s.25-27. ISBN 80-7177-710-2

hodnot, které působily i na pedagogiku. Vznikla tak „pedagogická nauka o hodnotách“, hodnotově-filozofická pedagogika“ či „pedagogika hodnot“. Tehdy šlo však spíše o teorii než praktický úkol pro vychovatele. Znovu se „hodnoty“ dostaly do popředí zájmu v 70. letech minulého století, a to nejdříve v USA a poté také v Německu. Tato vlna zájmu nebyla vyvolána jako ta první podněty filozofie hodnot, ale negativními zkušenostmi životní a výchovné praxe v sekularizovaných pluralistických společnostech. Touha po hodnotové výchově je tak odpovědí na krizi orientace. Tu u mnoha osob způsobila rychlá kulturní proměna našich moderních společností. Lidé jsou pak bezradní a nejistí v ústředních otázkách, týkajících se norem, hodnot, smyslu a cílů. Narůstají psychické poruchy, sociální konflikty a chybná chování, což ohrožuje nejen blaho jedince, ale i soudržnost společenství.

V USA nastoupily kulturní změny radikálněji a dříve, a proto i idea hodnotové výchovy se zde objevuje dříve než v Německu. V roce 1970 Alvin Toffler ve své knize „Future Shock“ vylíčil kulturní situaci, v níž tato idea vznikla a rychle se rozšířila. Jedná se o situaci, v níž u stále většího počtu lidí dochází k psychickým poruchám, které jsou způsobeny extrémními změnami kultury, nestabilitou institucí, sociálních vztahů a možností se světonázorově a morálně orientovat. Dle Tofflera duševní zdraví ohrožují především dvě skupiny nebezpečí, a to „overstimulation“ a „overchoice“, tedy předráždění smyslů přespříliš mnoha vjemy, a na druhé straně přetížení rozhodovacích schopností příliš mnoha možnostmi volby. Jako ochranu před těmito nebezpečími Toffler doporučuje výchovatelský cíl, při němž žáci získávají schopnosti rozpoznat, ujasnit, eventuálně vyřešit konflikty ve svých vlastních systémech hodnot. Nejen v reakci na Tofflera, ale už dříve se v USA začal uplatňovat čistě školský program „hodnotové výchovy“. Ten měl relativně jasný cíl, a to výchovu k ujasnění hodnot. Přesto však v té době americká společnost kladla větší důraz na morální výchovu.

V Německu se heslo „výchova k hodnotám“ začalo užívat přibližně od roku 1975. I zde především v kontextu výlučně školského programu. Ten byl daleko rozsáhlejší než ten americký a také měl jiné obsahové těžiště. Šlo zde především o praktický požadavek hodnotových přesvědčení, na nichž závisí morální životní zdatnost jednotlivce a morální integrace svobodné demokratické společnosti. Proto byla v centru zájmu péče o sociálně odpovědný postoj a ochota ke splnění společných základních povinností.

Brezinka se zamýšlí nad problematikou hesla „hodnotová výchova“ takto. Hodnota je mnohoznačné slovo, a tato mnohoznačnost se přenáší i na slovo hodnotová výchova. Víme, že hodnotová výchova je označení výchovného úkolu, ale abychom tento úkol mohli splnit, musíme přesně vědět, v čem spočívá. Zaměření hodnotové výchovy se mění v závislosti na tom, v jakém významu je chápána hodnota.

- a) Jestliže se hodnotami míní cíle, v našem případě výchovné cíle, je hodnotovou výchovou jakákoliv výchova, protože není žádná výchova bez výchovných cílů. Heslo hodnotová výchova můžeme poté považovat jen za jiný název pro výchovu.
- b) Jestliže míníme hodnotami statky (právo, morálka, jazyk, umění, zdraví), tedy všechny předměty, které mají hodnotu, znamená hodnotová výchova výchovu k vědění o statcích. O jejich osvojení, smysluplném užívání a úctě vůči nim. Avšak vzhledem k velkému množství a různorodosti statků není tento výchovný úkol smysluplný. Každý člověk může totiž potřebovat, znát a usilovat o relativně malý výběr statků. Není tak žádné rozumné zdůvodnění pro hodnotovou výchovu zaměřenou všeobecně na všechny statky.
- c) Pokud však hodnotami nemíníme veškeré statky, ale jen malou část normativních statků sloužících k orientaci, je taková hodnotová výchova na místě. Máme především na mysli ideální kulturní statky, které nám mohou poskytnout odpovědi na otázky typu „jaké má něco nebo někdo být, co má dělat, co máme dělat, jak máme jednat?“ V tomto smyslu pak hodnotová výchova není nic jiného než mravní či etickou výchovou.
- d) Jestliže se hodnotami míní osobnostní vlastnosti, znamená to výchovu k získání hodnotových postojů, stanovisek, přesvědčení. Jedná se o psychické dispozice, které spoluurčují jedincovo budoucí prožívání a jednání.
- e) Poslední možností jak chápat hodnotovou výchovu je případ, kdy nemáme na mysli hodnoty samy o sobě, nýbrž psychické akty hodnocení. Jedná se tedy o výchovu k ohodnocování. Ta však bez bližšího určení také není úplně

smysluplná, protože člověk hodnotí sám od sebe, a nemusí k tomu být vychováván. Pro větší smysluplnost musíme tuto hodnotovou výchovu více specifikovat, jako například výchova osobnosti k rozumným hodnotovým soudům.

Dle Brezinky z této analýzy slov hodnota a hodnotová výchova vyplývá, že logicky udržitelné mohou být jen jednoznačné pojmy, které se vztahují k výchovným cílům, jež jsou v zásadě rozumné a dosažitelné. To platí jen pro dva pojmy:

1. Pro pojem formální výchovy k hodnocení.
2. Pro pojem materiální (obsahové) výchovy k postojům vůči hodnotám.⁸

Lorenzová se oproti Brezinkovi spíše zamýšlí nad otázkou legitimacy hodnotové výchovy v dnešní postmoderní době. Dnešní svět je hodnotově pluralistický, což u některých lidí vyvolává pochybnosti, zda je vůbec možná nějaká výchova k hodnotám. Někteří postmodernisté dokonce v obavách z hodnotové indoktrinace zvažují, zda je taková výchova vůbec legitimní. Avšak už od dob E. Durkheima je známo, že rozpad hodnotových horizontů bývá průvodním znakem hlubšího rozvratu sociálního řádu, který s sebou nese také úpadek humanity. Dle Lorenzové pro výchovu k hodnotám mluví především následující argumenty.

1. Lidský pobyt ve světě je nejen pobyt vztahujícím se k sobě a okolí, ale také především životem žitým ve smyslu. Jedinec odhaluje významy a celkové smysluplnosti duchovních, materiálních a společenských jevů. Uspořádává je, přijímá a odmítá. Ví tedy, nejen oč usiluje, ale také, co je považováno za dobré, správné, spravedlivé, žádoucí a podle toho také jedná.
2. Hodnoty se podílejí na utváření identity a to nejen v rovině individuální, ale i sociální. Budování identity a její integrita jsou významnými životními úkoly. Bez identity jedinec ani společenské celky neporozumí sami sobě a dochází tak k odcizení svému nitru a okolí.

⁸ BREZINKA, Wolfgang. *Filozofické základy výchovy*. Praha: ZVON, české katolické nakladatelství a vydavatelství, 1996, s. 111-121. ISBN 80-7113-169-5

3. Hodnoty jsou komplexní. Jsou součástí motivačního systému jedince, promítají se do jeho jednání a jejich prostřednictvím je člověk v kontaktu s normativními horizonty. Hodnoty jsou tedy nezbytnou podmínkou existence.⁹

1.4.2 KRIZE HODNOT V KONTEXTU PEDAGOGICKÉHO POJETÍ

Tázání po tom, co je smysluplné, významné, směrodatné, tedy tázání po hodnotách, je staré jako lidstvo samo. Vždy existovaly určité obecně sdílené a respektované hodnoty, to znamená představy o tom co je důležité, o čem má člověk usilovat, čím se řídit a k čemu se vztahovat. Na druhou stranu jsou ovšem hodnoty lidským dílem, a jako takové i ony mohou podlehnout „zkažení“. Již Weber viděl odkouzlení světa v myšlence humanismu, která se pro jedny stala hnacím motorem pokroku a pro jiné příčinou soumraku západní civilizace, tj. krizí hodnot. Ta se projevuje krizí našeho porozumění tomu, co jsme až dosud za hodnoty považovali, a k čemu jsme se vztahovali.

Dalo by se říci, že dnešní dobu vystihuje slovo „globální“. Globální je svět, v němž žijeme, globálně funguje ekonomika a bankovníctví, globálním se má stát právo atd. Tato tendence je však v silném protikladu s velmi starou snahou výchovy, a to stát u zrodu skutečné individuality. Lze tedy předpokládat, že konflikt jedinečného a globálního se bude prohlubovat a s ním bude narůstat i vnitřní protikladnost postavení jedince v dnešním globálním světě.

V 80. a 90. letech se rozpoutala na půdě sociální filosofie diskuze o tom, jak mají vypadat všeobecné podmínky nutné pro seberealizaci jedince. Z této diskuze vzešly dva proudy hodnotových interpretací. První proud, liberální, preferoval s odkazem na Hobbese a Rousseaua co největší prostor pro individuální svobodu, morální autonomii, ideál rovných lidských a občanských práv a za základní prvek integrace společnosti považoval princip spravedlnosti. Druhý proud, komunitaristický se s odkazem na Hegela a antickou polis nevzdával udržení ideje hodnotově integrované pospolitosti. Tato pospolitost není sjednocena pouze politicky a právně jako stát, ale především skrze společně sdílené hodnoty, které jsou hluboce zakotveny v kultuře společnosti. V tomto

⁹ LORENZOVÁ, Jitka. Otázky legitimacy výchovy k hodnotám v postmoderní době. In: HÁBL, Jan a Jana DOLEŽALOVÁ. *Humanizace ve výchově a vzdělávání: Východiska, možnosti a meze*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, s. 89-91. ISBN 978-80-7435-068-9.

kontextu můžeme naši dnešní krizi hodnot, diagnostikovanou třeba i jako „blbou náladu“ chápat jako nesoulad podmínek existence a konkrétní podoby osudů našich současníků s obecným povědomím o tom, co má být.

Komunitaristé jsou si také dobře vědomi, že současná názorová rozmanitost vzala vítr z plachet představám o hodnotově a kulturně homogenní společnosti. Proto se Axel Honneth pokusil formulovat takovou teorii dobrého života, která by formálně stanovila základní předpoklady neomezeného individuálního sebeuskutečnění. Důležitými se v pluralitní společnosti stávají ty hodnoty, které umožňují oceňovat individuální zvláštnosti druhého člověka v jejich osobitém přínosu. Dle Honnetha jsou takovými hodnotami láska, právní uznání a solidarita, z nichž se rodí tři formy nenarušeného vztahu k vlastní osobě: sebedůvěra, sebeúcta a sebeocenení.

Liberalové vidí společnost především jako politicky integrovaný celek, přičemž nejvyšší míru dobra spatřují v liberální demokracii s co nejširší ochranou individuální svobody. Zastávají tyto hodnoty: hodnota svobody a autonomie individua, rovnost všech lidí před zákonem, rovnost šancí, právo na majetek a jeho ochranu, spravedlnost a demokratický právní řád.

Jak je také z liberálního proudu patrné, velmi důležitým pilířem občanské společnosti je právo. Hodnoty jsou vždy širším rámcem, pozadím pro uplatňování práva. Bez právní kultury, která je bezprostředním výrazem vztahu k právu, se dlouhodobě nemůže obejít žádná slušná společnost.

Každý kdo žije ve společnosti, tedy v určitém hodnotovém kontextu, vždy nějak ví, co bývá v jeho okolí považováno za důležité, významné, smysluplné, hodné pozornosti, oč je třeba usilovat, co zachovávat, udržovat, rozvíjet. A protože je bytostí myslící a cítící, autonomní, může se s obecně panujícími přesvědčeními dostat do konfliktu. Jsme tak neustále svědky soupeření zastánců hodnot nových a starých, vznikajících a zanikajících, tradičních a posttradičních, hodnot pospolitých a individuálních. Další rys krize způsobila racionalita, neboť se na hodnoty začalo nahlížet jako na účelné prostředky nutné k dosažení předem vytyčených rozumem odhalených cílů. A nezapomeňme také na aspekt hodnotového relativismu, což byl ve svých počátcích pouhý pokus o jiný náhled na hodnoty a z něho vyplývající jiná hodnotová hierarchie.

V kontextu krize hodnot by se vychovatelé dnes měli především snažit o iniciování hnutí náklonosti a odmítání v souladu s rozumovým nahlédnutím. Díky němuž by měl mladý člověk šanci vytvořit si vlastní hodnotový řád a v životě pak skutečně dokázat upřednostňovat hodnoty vyšší před nižšími. Jestliže je pak svým jednáním předloží k sociálnímu souhlasu a získá jej, podílí se na jejich objektivizaci a přináší důkaz jejich existence.¹⁰

1.4.3 CÍLE VÝCHOVY A JEJICH VZTAH K HODNOTÁM

V této kapitole se autorka bude věnovat hodnotám, o jejichž rozvíjení by měli usilovat učitelé a vychovatelé ve školách. Jedná se o hodnoty, které je třeba kultivovat pro zachování a rozvoj hodnotově integrované společnosti, aniž by se dostaly do rozporu s co nejširší osobní svobodou. Zároveň je důležité poznamenat, že pořadí těchto hodnot nevznáší nárok na jejich hierarchizaci, neboť ta je věcí subjektivního hledání každého z nás.

Hodnoty individuálního rozvoje osobnosti (ego hodnoty)

Respektování jedinečnosti a individuality každého žáka. Ohled k talentu a nadání a jejich rozvíjení. Podpora afektivních, volních a kognitivních vlastností, aby mohl žák vyvíjet vlastní úsilí při budování své identity.

Hodnoty sociálního soužití

Podpora kooperace, spolupráce, tolerance a ohledů k druhým lidem a jiným sociálním skupinám. Výchova k ohledu a vědomí odpovědnosti vůči slabším a sociálně znevýhodněným. Podpora hodnot rodinného soužití, lásky, důvěry, ochrany a ochoty přijmout vzájemné povinnosti dětí a rodičů. Volba nenásilného řešení konfliktu dialogem.

Hodnoty ochrany životního prostředí

Ochrana životního prostředí jako jedna ze základních podmínek plnohodnotného lidského života.

¹⁰ LORENZOVÁ, Jitka. Společnost-škola-učitel a hodnotová orientace současnosti: (o zdrojích naší dnešní "krize" hodnot). In: *Filosofie-výchova-hodnoty*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 1999, s. 37-47. ISSN 0802-4461.

Hodnota lidského života

Respektování práva na život a z toho vyplývající odmítnutí vraždy, aktů genocidy. Fyzického a psychického týrání. Ochrana lidského zdraví a odpovědnost za zachování lidského genomu.

Hodnota míru

Podpora řešení sporných otázek a konfliktů pokojnou cestou. Vhodné posouzení oprávněnosti použití síly, lze-li zabránit politickému zlu, válce či genocidě.

Hodnoty světonázorové a náboženské

Respektování světonázorové orientace žáka a jeho rodiny. Uvádění do systémů víry jako do zdrojů našeho kulturního porozumění. Boj s náboženskou intolerancí a nesnášenlivostí.

Hodnoty rozvoje demokratické občanské společnosti

Podpora rozvoje hodnotově integrovaných sociálních skupin, hnutí, komunit či sdružení. Vytváření podmínek pro jejich vzájemnou spolupráci, střetávání i soutěžení. Odmítnutí skupin, které jsou založeny na potlačování lidských práv, principu rasové nesnášenlivosti, sektářství, xenofobii či agresivitě. Podpora multikulturní a politicky pluralitní společnosti. Respektování politické volby občanů, ochrana demokracie a jejího právního řádu. Respekt a dodržování základních mezinárodně právních dokumentů. Orientace na občanské ctnosti, jako jsou občanská aktivita, participace na politickém rozhodování, způsobilost k obraně vlasti a zlepšování životních podmínek.

Hodnoty vzdělanosti a kulturní tradice

Rozvoj pravdivosti, vědeckosti, všeobecného rozhledu a nestranného úsudku, jejichž prostřednictvím lze u žáka zakládat pozitivní vztah ke vzdělání. Směřování vztahu ke skutečným uměleckým kvalitám, prostřednictvím rozlišování estetického a neestetického, pěstování citlivosti k proměnám umění, tedy především utvářením vkusu každého žáka či studenta. Podpora tradičních hodnot, jako je vlastenectví, národ, humanita, ale také tradic, jako jsou zvyky, obyčeje či lidová slovesnost.

Hodnoty profesionality

Výchova k hodnotám osobní profesionální zodpovědnosti, mezi něž především patří plnění pracovních povinností, disciplinovanost a sebevzdělávání. Dále profesionálně zodpovědný vztah ke klientovi a zodpovědnost vůči ostatním příslušníkům profese.¹¹

1.5 HODNOTY V PSYCHOLOGICKÉM POJETÍ

Jak již autorka zmiňovala v předchozích odstavcích, problematika hodnot je velmi interdisciplinární. Tento fenomén se velmi odráží právě v psychologickém pojetí. Hodnotami se zabývá řada psychologů, a u většiny z nich se setkáváme s velkou diferenciací jak v teoretických přístupech, tak ve vlastních výzkumech.

Psychologie hodnoty zmiňuje především ve spojitosti s problematikou obecné teorie činnosti a v souvislosti s motivační sférou osobnosti. Hodnoty se ve vazbě na tyto dvě sféry stávají jedním z nejdůležitějších determinantů prožívání a chování člověka. Z chování podmiňují hodnoty převážně tu část uvědomělé činnosti člověka, kterou nazýváme jednání.¹²

V psychologické literatuře se setkáváme s nejrůznějšími definicemi pojmu hodnota. Dle O. F. Graumanna je hodnota definována jako explicitní nebo implicitní koncepce hodnotových přání individua nebo skupiny, která ovlivňuje výběr možného jednání všeho druhu, prostředků a cílů.¹³ V pojetí Latoucha jsou hodnoty „ideologiemi hnacích sil“, které uvádějí do pohybu osy myšlení obsažené ve společenských plánech.¹⁴ Rokeach považuje hodnotu za trvalou víru v tom, že způsob specifického chování nebo účel bytí je osobně nebo společensky upřednostňován před svým opakem nebo svou antihodnotou.¹⁵ Zde citovaní zahraniční odborníci se shodují, že hodnoty jsou kritérii a normami osobního a společenského rozhodování, dovolujícího provést výběr.

¹¹ LORENZO VÁ, Jitka. Společnost-škola-učitel a hodnotová orientace současnosti: (o zdrojích naší dnešní "krize" hodnot). In: *Filosofie-výchova-hodnoty*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 1999, s.48-55 . ISSN 0802-4461.

¹² PRUNNER, Pavel. *Výzkum hodnot*. Plzeň: EUROVERLAG s.r.o, 2002, s. 27-28. ISBN 80-7177-710-2.

¹³ GRAUMANN, C. F. Dynik von Interessen, Wertungen und Einstellungen. In: THROMAE, H. *Handbuch der psychologie*. Göttingen, 1962

¹⁴ LATOUCHE, D., JULIEN, P. A. , LAMONDE, P. *Valeurs et ideologies postindustrielles au Quebec ou est-ce dans leur tete gue les Quebecios sont beaux. Rapport de recherche du soussysteme de valeurs*. Montreal: 1976, str. 118.

¹⁵ ROKEACH, M. *The nature of human values*. New York: 1973, str. 438

Za české psychology zmiřme například Říčana. Dle něj jsou hodnoty velmi příbuzné se zájmy, rozdíl je však v tom, že hodnota je přijímána jako norma a má normativní charakter.¹⁶ V pojetí Balcara jsou hodnoty předměty nejobecnějších a v životě nejvlivnějších postojů.¹⁷

Z předkládaných citací zjišťujeme, že při charakteristice pojmu hodnota se setkáváme se dvěma základními přístupy. V prvním se pojmu hodnota používá jako označení kvality objektivně existujících podnětů a jevů, vyskytujících se nezávisle na tom, zda jim člověk nebo lidé hodnotu přisoudí. V druhém se pojem hodnota vyskytuje jako označení hodnotovosti (významnosti) pro konkrétního člověka.

V případě, že přijímáme pojetí hodnoty jako něco pro někoho hodnotného, pak můžeme hodnotu chápat v těchto třech významech:

- hodnota jako kvalita věcí, na něž se orientuje lidské úsilí
- hodnota jako kladné ocenění objektu lidských postojů
- hodnota jako obecné kritérium, na jehož základě jsou hodnoceny různé objekty.¹⁸

Toto pojetí umožňuje stanovit důležitost hodnot pro člověka a je základem pro posouzení významnosti hodnot pro orientaci člověka v sociálním kontextu, který jej obklopuje. Pro pochopení významu hodnot v prožívání a chování člověka uvádí Hudeček následujících šest bodů:

- Naznačují a integrují postoje vůči různým objektům. Rozhodují o tom, které objekty budou hodnoceny pozitivně nebo negativně, které budou zvláště významné a podstatné.
- Uspořádaný systém hodnot určuje „poznávací síť“ jednotlivce. Poznávací síť je selektivní prvek vzhledem k nově přicházejícím informacím.
- Uznání hodnoty se stává podmínkou emocí.

¹⁶ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*. Praha: Orbis, 1972, str. 199

¹⁷BALCAR, K. *Úvod do studia psychologie osobnosti*. Praha: SPN, 1983, str. 135

¹⁸MIŇHOVÁ, J. *Kapitoly ze sociální psychologie pro právníky*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2000, str. 68-69 ISBN80-902627-9-1.

- Uznání hodnoty determinuje vznik motivace určitého druhu. Tato motivace je výsledkem nesrovnalosti mezi představou „ideálního stavu“, podmíněného uznaným systémem hodnot a přijetím „reálného stavu“.
- Uznávané hodnoty zároveň fungují jako regulace určitých motivací v určitém směru.
- Uznávané hodnoty zprostředkovaně fungují také při hodnocení sebe sama.¹⁹

1.5.1 HODNOTY VE VZTAHU K POTŘEBÁM

Vztah mezi potřebami a hodnotami má zvláštní podobu. Tuto zvláštnost spatřujeme při vymezení pojmu hodnota, kdy bývá často používán i pojem potřeba. Někteří autoři například hovoří o tom, jakou hodnotu má to, co uspokojuje potřebu.

Hodnota je obecnější pojem, než pojem potřeba. Je tomu tak, protože ne všechno, co je hodnotou, je zároveň i potřebou. Naopak, co je pro člověka potřebou, je většinou pro něho i určitou hodnotou. Hodnoty vyjadřujeme v závislosti na potřebách. Hodnoty mají větší časovou působnost a váží se k současným i budoucím aktivitám. Přímé nebo latentní uspokojování potřeb bývá realizováno prostřednictvím preference hodnot. Hodnoty a potřeby se velmi výrazně ovlivňují a jsou v těsné vzájemné závislosti.

1.5.2 HODNOTY VE VZTAHU K POSTOJŮM

Ačkoliv se pojmy postoj a hodnot mohou na první pohled jevit jako synonyma, není tomu tak. Oba pojmy jsou vyjadřováním subjekto-objektového vztahu. Hodnota a postoj jsou tedy různé stránky jednoho vztahu.

Hodnota je obecnější a centrálnější pojem. Je jí možno považovat za „bazální dispozici“ určující základní charakteristiky postojů. Hodnoty svou obecností ovlivňují ve větší míře charakter prožívání a chování člověka a promítají se do jeho uvědomělé záměrné činnosti. Zatímco postoje se orientují přímo na dílčí aspekty a specifické situace a podmiňují způsob reakce vůči nim.

1.5.3 HODNOTY VE VZTAHU K ZÁJMŮM

Oba tyto pojmy k sobě mají opět velmi blízko, mají hodně společného, ale neznamená to, že je můžeme vzájemně slučovat. Zájmy se projevují činností, kterou

¹⁹ HUDEČEK, J. *Hodnotové orientace v motivační sféře osobnosti*. Praha: Academica, 1986

člověk koná. Je u nich především kladen důraz na prostředek, kterým je dosaženo výsledku a jde zde hlavně o seberealizaci v rámci zájmové aktivity. Naproti tomu u hodnot je kladen důraz na výsledek, na finální podobu cíle dosaženého na základě hodnotově motivovaných aktivit. U zájmů převažuje individuální charakter východisek, který je určován krátkodobě a je přímo či nepřímo ovlivňován módností. Hodnoty jsou více společensko-historicky determinovány a jsou dlouhodobě interiorizovány v procesu socializace. O zájmech lze spíše hovořit jako o „indikátorech hodnot jedince“. V případě, že zájem pronikne do celého životního způsobu, prostřednictvím hodnot se dostane až do hodnotové struktury jedince.

Jak je z předcházejících částí patrné, v rovině sociologické, pedagogické ani psychologické není problematika hodnot jednoznačně chápána. Spíše než jednoznačnou definici hodnot najdeme v současné době mnoho různých pojetí hodnotových teorií. Z toho vyplývá, že hodnoty nelze zkoumat jen z pohledu jedné společensko-vědní disciplíny.²⁰

1.6 VYMEZENÍ POJMU HODNOTA PRO ÚČELY TÉTO DIPLOMOVÉ PRÁCE

Vzhledem k cílové skupině výzkumu a oblasti, ve které bude výzkum prováděn, bude autorka diplomové práce vycházet nejvíce z pedagogického pojetí hodnot. Důraz na pedagogické pojetí bude také z důvodu autorčina studijního zaměření – sociální práce. Přihlédnuto bude samozřejmě i k ostatním pojetím, a to především k sociologickému a psychologickému.

1.7 VYMEZENÍ POJMU HODNOTOVÁ ORIENTACE

Hodnotová orientace stejně jako hodnoty je součástí energetické stránky osobnosti. Hodnoty nejsou izolované prvky motivační struktury jedince bez vzájemných vazeb. Vedle preferenčního významu konkrétní hodnoty má pro jedince význam i struktura hodnot a jejich vzájemné mezihodnotové souvislosti. Stává se, že stejná preferenční síla hodnot může při jiné hodnotové konfiguraci představovat jiný hodnotový subjekt. Proto je důležité sledovat nejen preference dílčích hodnot, ale i souhrnnou

²⁰ PRUNNER, Pavel. *Výzkum hodnot*. Plzeň: EUROVERLAG s.r.o, 2002, s. 32-38. ISBN 80-7177-710-2.

strukturu vzájemných hodnotových vazeb. Tento výsledný obraz preferencí a korelací nazýváme hodnotovou orientací člověka.²¹

Hodnotová orientace vysvětluje příčiny lidské činnosti, proč lidé jednají tak a ne jinak. Poskytuje návod k efektivní lidské činnosti. Horák hodnotovou orientaci chápe jako vzájemně se ovlivňující proces orientace hodnotami a orientace na hodnoty. To podle něj znamená, že hodnotovou orientaci si vytváří každý člověk částečně sám a částečně na základě již existujících hodnot sociálních skupin či jednotlivců, s kterými přichází do styku. Hodnotová orientace patří mezi nejdůležitější vztahy lidí k jejich přírodnímu a společenskému prostředí, a to z důvodu, že podstatným způsobem determinuje jejich chování a jednání. Proto by její utváření, zejména prostřednictvím učiva mělo být jedním z hlavních úkolů školy. Hodnotová orientace žáka by se měla tvořit jak přímým výchovným působením v rámci vyučování, tak organizací nepřímého výchovného působení. Vedeme-li například žáka k pravidelnému hodnocení, vytváří si tak hodnoty, které zakotvuje v hodnotové orientaci, a tím žáka zaměřujeme určitým směrem. Při výchovném působení musíme dbát na vyjasnění pojmů vztahujícím se k hodnotové orientaci. Žák musí znát rozdíl mezi postojem a názorem, vírou a přesvědčením či vzorem a ideálem.²²

1.7.1 HODNOTOVÝ SYSTÉM JEDINCE A SPOLEČNOSTI

Během celého lidského života probíhá interakce mezi hodnotovým systémem jedince, společenských subjektů a společnosti. Hodnotový vztah společnosti a jedince je obousměrný. Společnost se svým intencionálním a funkcionálním působením podílí na utváření hodnotového systému mladého člověka. Zároveň však jedinec reaguje svou tvůrčí subjektivitou na měnící se společenské podmínky, a tím modifikuje na něj přenášený hodnotový systém společnosti. Tento vztah se dynamicky naplňuje kontinuálně s probíhající reprodukcí generací. Základ všech hodnotových systémů je ve společnosti a v jejím hodnotovém systému. Pouze od něho se odvíjejí hodnotové systémy jiných společenských subjektů.

²¹ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. Praha: Nakladatelství Petrklíč, 2000, s. 65-66. ISBN 80-7229-042-8.

²² HORÁK, Josef. *Škola a hodnotová orientace dětí a mládeže*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 1997, s. 11-20. ISBN 80-7083-257-6.

HODNOTOVÁ ORIENTACE V SOCIODEMOGRAFICKÝCH SKUPINÁCH

Hodnotové orientace a celková hodnotová orientace člověka je značně ovlivněna jeho sociálním vývojem a svým způsobem koresponduje s jeho sociální pozicí v širokém slova smyslu. Sociální pozicí máme na mysli to, jakou zaujímá pozici v ekonomické struktuře společnosti, jaké je jeho zařazení, v jaké lokalitě žije či jaké je jeho začlenění do primárních a sekundárních malých skupin, včetně rodiny.

Sociální pozice ve společnosti vytváří na jedince tlak ve směru modifikace jeho hodnotového systému a naopak hodnotový systém jedince aktivizuje jeho sociální pohyb ve směru zaujetí takové společenské pozice, která se ztotožňuje s jeho hodnotovým systémem. Tlak na změnu jednotlivých hodnot je odlišný, a to z důvodu jejich odlišné interiorizace a hloubce zakotvení ve struktuře osobnosti. K zásadnímu posunu hodnot a změně hodnotové orientace však nedochází snadno. Spíše se jedná o mírné posuny v preferenci jednotlivých hodnot. Základní hodnotové schéma se formuje v rodině a v šestnácti letech je systém již značně stabilní. K dalším změnám u některých hodnot dochází až v návaznosti na určité životní fáze a dále při skutečně radikálních změnách v sociálním poli jedince.²³

²³ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. Praha: Nakladatelství Petrklíč, 2000, s. 65-66,87. ISBN 80-7229-042-8.

2 VÝZKUMY HODNOTOVÝCH ORIENTACÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE

V následujících kapitolách se bude autorka věnovat výzkumům týkajících se hodnotových orientací mládeže, které byly publikovány od roku 1996 do roku 2011. Jedná se o těchto 6 výzkumů: Dospívání a socializace (1996), Hodnotová orientace a využití volného času dětí a mládeže (1997), Proměny české mládeže (2000), Mládež na křižovatce (2004), Mládež ČR 2002 (2002) a Hodnotové orientace dětí ve věku 6-15 let (2011). Každý jednotlivý výzkum bude stručně charakterizován a následně z něj budou prezentovány výstupy, které se nejvíce vztahují k tématu této diplomové práce. Tyto výstupy budou sloužit jako teoretická východiska pro autorčino výzkumné šetření.

2.1 1. DOSPÍVÁNÍ A SOCIALIZACE – KONTINUÁLNÍ VÝZKUM IDM MŠMT (1996)

Tento výzkum sledoval hodnotové orientace mládeže jednak z hlediska jejich zaměření, a jednak z hlediska jejich struktury. Pro účely výzkumu byly hodnoty rozděleny do následujících kategorií:

- A hmotného charakteru
- B profesně – rozvojové
- C sociálního zázemí a kontaktů
- D zdravotních a vzhledových předpokladů
- E obecně lidské
- F náplně volného času

V tomto výzkumu byly sledovány 2 diferencované soubory, a to z hlediska věku a z hlediska rodinného stavu. Soubor A = 15-19 let, svobodní a soubor B = 19-20, v manželství. Vzhledem k zaměření výzkumu této diplomové práce bude autorka uvádět pouze výstupu souboru A.

Následující tabulka uvádí přehled hodnot, které se umístily na prvních 10 místech.

Tabulka 1: Nejfrekventovanější hodnoty

Nejfrekventovanější hodnoty (v % za ČR)		
soubor A		
1. přátelé	55	C
2. -3. znalosti	41	B
2.-3.zdraví	41	D
4. peníze	40	A
5.-6. rodina	38	C
5.-6. práce	38	B
7. čas na odpočinek	35	F
8. koníčky	27	F
9. chození s někým	26	C
10. klid a jistota	24	E

24

Tabulka 2: Nejdůležitější typ hodnot

Nejdůležitější typ hodnot (v % za ČR)	
Typ hodnoty	
A materiální	40
B profesně-rozvojové	40
C sociálního zázemí	60
D subjektivní předpoklady	41
E obecně lidské	24
F volný čas	31

25

Zajímavé je v tomto výzkumu srovnání s výzkumem Hodnotový systém mládeže uskutečněným IDM MŠMT ČR v roce 1993. Je zde patrný určitý posun. Porovnáme-li prvních deset preferovaných hodnot, zjistíme, že v roce 1993 absentují hodnoty materiální.

²⁴ JÍRA, Otakar. Děti, mládež a volný čas: Vybrané aspekty problému. In: *Národní registr výzkumů o dětech a mládeži* [online]. 1997 [cit. 2014-01-25]. Dostupné z <http://www.vyzkummladez.cz/zprava/1157352599.pdf>

²⁵ JÍRA, Otakar. Děti, mládež a volný čas: Vybrané aspekty problému. In: *Národní registr výzkumů o dětech a mládeži* [online]. 1997 [cit. 2014-01-25]. Dostupné z <http://www.vyzkummladez.cz/zprava/1157352599.pdf>

Tabulka 3: 1993 a 1996

Pořadí prvních deseti hodnot v r. 1993 a 1996 s uvedením kategorie				
1993			1996	
1.	zdraví	D	přátelé	C
2.	mír	E	znalosti	B
3.	láska	A	zdraví	D
4.	partner	A	peníze	A
5.	životní prostředí	E	rodina	C
6.	přátelství	A	práce	B
7.	rodina, děti	A	čas na odpočinek	F
8.	svoboda	E	koničky	F
9.	zajímavá práce	B	chození s někým	C
10.	demokracie	E	klid a jistota	E

26

2.2 2. HODNOTOVÁ ORIENTACE A VYUŽITÍ VOLNÉHO ČASU DĚTÍ A MLÁDEŽE (1997)

IDM MŠMT ČR realizoval v souvislosti s přípravou Směrů státní politiky péče a ochrany dětí a mládeže v letech 1994 – 1995 tři rozsáhlá reprezentativní šetření. Ta se týkala životního stylu, hodnotové orientace a volnočasových aktivit mladých lidí. Výzkumný soubor dotazovaných odpovídal struktuře populace ČR ve věku 15 – 29, a to z hlediska pohlaví, věku, ekonomické aktivity a sociálně ekonomického postavení, regionu a různých velikostních skupin měst a obcí. Následující tabulka předkládá údaje o hodnotové orientaci mládeže v roce 1995.

²⁶ JÍRA, Otakar. Děti, mládež a volný čas: Vybrané aspekty problému. In: *Národní registr výzkumů o dětech a mládeži* [online]. 1997 [cit. 2014-01-25]. Dostupné z <http://www.vyzkummladez.cz/zprava/1157352599.pdf>

Tabulka 4: Význam hodnot 1995

Význam hodnot
(údaje v % za ČR, 15 - 29 let)

	vysoce významné			vysoce nevýznamné	
	1	2	3	4	5
mít dobré zdraví	95	4	1	0	0
žít v míru	88	10	2	0	0
žít ve spokojené rodině	85	13	2	0	0
mít děti, dobře vychovat	78	14	5	2	1
mít dobrou práci	74	21	4	1	0
žít ve zdravém životním prostředí	73	21	5	1	0
mít dobré přátele	71	24	4	1	0
žít v klidu a jistotě	69	25	5	1	0
čestně jednání	63	27	7	2	1
starat se o své zdraví	61	30	7	2	0
dobré znalosti, hodně vědět	50	34	14	1	1
dost peněz, vysoká životní úroveň	50	33	14	3	0
být odolný	41	38	18	2	1
zdravě se stravovat dobrá	41	35	17	4	3
fyzická kondice čas na	38	35	20	5	2
odpočinek, záliby úspěch a	36	40	20	3	1
uznání okolí	27	38	24	7	4
nekouřit	43	16	19	9	13
být členem dobré party	31	27	19	12	11
co nejvyšší vzdělání, kvalifikaci	26	28	32	9	5
chránit aktivně přírodu	21	30	32	11	6
nepít alkohol	22	26	31	11	10
mít vlastní firmu	23	20	27	16	13
mít dostatek informací	19	33	35	9	4
ovlivňovat vývoj ve společnosti	10	28	35	16	11
žít podle náboženských zásad	8	9	17	24	42

27

Za zcela nejdůležitější považuje mládež ve věku 15 – 29 hodnotu zdraví, a to téměř bez výjimky. Tu pak následuje hodnota míru a rodiny. Více jak ¼ respondentů považuje za významné mít děti a dobře je vychovat. Pro téměř třetinu není vysoko významné mít dobrou práci, dobré přátele a žít v klidu a jistotě.

Z celkového pohledu se dá shrnout, že mladí lidé za významné hodnoty považují hodnoty spojené se svým vlastním nebo rodinným životem. Naopak nejméně často se mezi významnými hodnotami objevují hodnoty týkající se „dění ve světě a společnosti“. Tento výzkum upozorňuje na dlouhodobý trend poklesu zájmu mladých lidí o dění ve společnosti a s tím spojenou nechuť aktivně vstupovat do života společnosti.

Zajímavou částí tohoto výzkumu je problematika víry v boha a s ní spojená hodnotová orientace.

²⁷ KOLÁŘ, Petr. Hodnotová orientace a využití volného času dětí a mládeže. In: *Národní registr výzkumů o dětech a mládeži* [online]. 1997 [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1192782789.pdf>

Tabulka 5: Víra v boha

Víra v Boha
(údaje v %, za ČR, 15 - 29 let)

	IVVM 1992	IVVM 1993	IDM 1994	IDM 1994	IDM 1994
věří	16	13	18	17	17
připouští existenci	36	40	34	31	40
nevěří	48	47	48	52	43

28

V návaznosti na náboženskou orientaci lze pozorovat určitou diferenciaci v hodnotovém systému mládeže. Hodnoty jako rodina, zdraví, dobré životní prostředí, čestné jednání jsou společné všem skupinám. Následně se však objevují hodnoty, které jsou bližší jedné ze skupin. Nevěřící například nejvíce ze všech zdůrazňovali význam peněz, životní úrovně, úspěchu, uznání a dobré party. Spolu s připouštějícími existenci Boha také kladli důraz na vlastní podnikání. Zatímco mladá generace vyznávající víru v boha preferovala hodnoty, jako život ve spokojené rodině, přátelství, výchova dětí, život v klidu a jistotě, dobré znalosti a možnost ovlivňovat vývoj ve společnosti. Zjednodušeně můžeme říci, že věřící a připouštějící mládež preferuje tržně-sociální ekonomiku, zatímco nevěřící mládí lidé preferují „čistou“ tržní ekonomiku.²⁹

2.3 VÝZKUMY MLÁDEŽE – PETR SAK

2.3.1 3. PROMĚNY ČESKÉ MLÁDEŽE (2000)

Kniha Petra Saka „Proměny české mládeže“ je obrazem vývoje české mládeže. Autor čerpá z databáze třiceti empirických a sociologických výzkumů uskutečněných v letech 1979 – 1998. Cílem práce je podat na základě empirických dat charakteristiku mládeže a jejího vývoje, a to jak vývoje generačního, tak vývoje, který se projevuje sociálním zráním.

Jedna z kapitol této knihy, a tedy část Sakova výzkumu, se věnuje hodnotám. Sak sleduje především hierarchii hodnot, preference párových hodnot a hodnotové orientace. Při zkoumání hierarchie hodnot Sak využívá výzkumné hodnotové baterie, k jejichž

²⁸ KOLÁŘ, Petr. Hodnotová orientace a využití volného času dětí a mládeže. In: *Národní registr výzkumů o dětech a mládeži* [online]. 1997 [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1192782789.pdf>

²⁹ KOLÁŘ, Petr. Hodnotová orientace a využití volného času dětí a mládeže. In: *Národní registr výzkumů o dětech a mládeži* [online]. 1997 [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1192782789.pdf>

významu se respondent vyjadřuje pomocí pětistupňové škály. Přičemž stupeň 1 znamená nejmenší význam a stupeň 5 největší význam. Na základě těchto údajů přiřazuje Sak každé hodnotě index hodnoty (vážený aritmetický průměr) a z něj následné pořadí v žebříčku. V následující tabulce můžeme vidět výsledky z roku 1996 u mládeže ve věku 15-18.

Tabulka 6: Hodnotové preference mládeže 15 - 18 v roce 1996

Hodnota	Pořadí	Index
Zdraví	1	4,77
Mír	2	4,62
Láska	3	4,53
Životní partner	7	4,33
Životní prostředí	6	4,46
Přátelství	4	4,52
Rodina a děti	9	4,25
Svoboda	5	4,49
Pravda, poznání	8	4,27
Zajímavá práce	12	4,07
Demokracie	10	4,12
Plat, další příjmy	11	4,09
Rozvoj osobnosti	14	4,01
Úspěšnost v zaměstnání	13	4,06
Vzdělání	15	3,92
Užitečnost druhým lidem	17	3,79
Zájmy a koníčky	16	3,89
Majetek	18	3,69
Společenská prestiž	20	2,97
Podnikání	19	3,10
Veřejně prospěšná činnost	21	2,50
Politická angažovanost	22	1,65

30

Výzkum pomocí metodiky párových hodnot přinesl také zajímavé výsledky. Respondent při této formě výzkumu reaguje na dva sociální fenomény, které jsou nebo mohou být ve společnosti chápány v protikladu. Tyto dva názory jsou vyjádřeny na jedné škále od jedné do pěti. Přičemž jeden názor představuje stupeň 1, a druhý stupeň 5. Stupně 2 a 4 představují méně vyhraněnou variantu názorů na konci škály a stupeň 3 znamená středovou neutrální pozici mezi oběma póly. Následující tabulka uvádí výčet párových hodnotových preferencí u souboru mládeže ve věku 15-30 let. Pro každou párovou hodnotu je spočítán vážený aritmetický průměr, který je jejím indexem. Ten charakterizuje soubor mládeže ve vztahu k daným fenoménům. Dále je v tabulce ke každé

³⁰ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. Praha: Nakladatelství Petrklíč, 2000, s. 98. ISBN 80-7229-042-8.

párové hodnotě spočítána směrodatná odchylka, která charakterizuje, jak je mládež ve vztahu k dané hodnotě jednotná, či jak jsou odpovědi rozptýleny do 5 možných odpovědí. Čím je směrodatná odchylka vyšší, tím je rozptýlenost odpovědí větší.

Tabulka 7: Preference párových hodnot ve věku 15-30 let v roce 1996

Párové hodnoty		Index	Směrodatná odchylka	
1	5			
1	Ekonomická prosperita	Tvorba a ochrana životního prostředí	3,52	1,11
2	Odpovědnost pouze sám za sebe	Odpovědnost i za jiné lidi a společnosti	3,31	1,06
3	Řízení ekonomiky a společnosti tržními mechanismy	Regulace ekonomiky a společnosti státem	2,82	0,95
4	Získání majetku, materiální hodnoty	Kvalita prožívaného života	3,57	1,19
5	Bezpečnost lidí	Volný prostor pro jednání lidí	2,2	1,08
6	Užít si život	Poznání sebe sama, rozvoj a zdokonalování sebe sama	2,94	1,18
7	Dávat druhým lidem	Získávat od druhých lidí	2,72	0,8
8	Duchovní a myšlenkové podněty	Smyslové prožitky a život člověka	3,37	0,93
9	Emancipace žen	Tradiční postavení žen	2,71	1,12
10	Právo ženy rozhodovat o svém těhotenství	Zákaz interrupce	1,76	1,06
11	Drogy patří k životu moderní společnosti	Drogy ohrožují společnost	4,1	1,13
12	Myšlenky, ideje, informace	Majetek, peníze, kapitál	2,97	0,98
13	Seberealizace, rozvoj osobnosti	Sociální a ekonomické jistoty	2,91	1,05
14	Transcendentní dimenze života	Každodenní smyslový život	3,72	1,03
15	Mezilidské vztahy	Kariéra, úspěšnost v podnikání	2,45	1,08
16	Individuální duchovní aktivity	Náboženské obřady a formalizované rituály	2,41	0,91

31

Při objasňování hodnotových orientací mládeže vycházel Sak z dat hodnotových preferencí a na základě výsledků faktorové analýzy získal 7 faktorů vyjadřujících obecnější hodnotovou orientaci. Jedná se o:

1. Egoisticko-materialistickou hodnotovou orientaci tvořenou hodnotami majetek, plat, společenská prestiž, soukromé podnikání a úspěch v zaměstnání. Její nositelé se chtějí prosadit, chtějí být v centru pozornosti, ale nechtějí nic přinést pro společnost a druhé lidi.

³¹ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. Praha: Nakladatelství Petrklíč, 2000, s. 75. ISBN 80-7229-042-8.

2. Profesně-rozvojovou hodnotovou orientaci, kterou tvoří hodnoty vzdělání, rozvoj vlastní osobnosti, zajímavá práce a úspěšnost v zaměstnání. Nositelé této orientace mají aktivní a tvořivý přístup k životu. Seberozvoj vlastní osobnosti spojují se svou prací, na niž kladou požadavky z privátní sféry.
3. Reprodukční hodnotovou orientaci, jež sytí hodnoty jako životní partner, rodina a děti a láska. Tato hodnotová orientace vyjadřuje zájem druhu na zachování lidského rodu cestou biologické reprodukce.
4. Globální hodnotovou orientaci, která je tvořena hodnotami zdravého životního prostředí, míru a zdraví. Člověk jako druh, jedinec i lidská civilizace jsou součástí přírody a mohou existovat pouze v rámci životního prostředí. Globální hodnotová orientace prezentuje pasivní podmínky nezbytné pro existenci lidského rodu.
5. Liberálně hodnotovou orientaci, která je sycena hodnotami svoboda, demokracie a soukromé podnikání. V této hodnotové orientaci není soukromé podnikání syceno hodnotami jako je majetek a příjmy, nýbrž hodnotou svobody, která proniká do sféry práce a ekonomiky.
6. Sociálně hodnotovou orientaci, která je vyjádřena hodnotami veřejně prospěšné práce, politická angažovanost, společenská prestiž a být užitečný druhým lidem. Toto zaměření vede jedince k překračování sebe sama a k interakcím a vztahům k druhým individuí.
7. Hédonistickou hodnotovou orientaci sytí hodnoty jako koníčky a zájmy, přátelství a láska. Tato orientace je alternativou k orientacím na rodinu, společnost, hromadění majetku a profesi.

Následující tabulka popisuje vývoj hodnotových orientací mládeže ve věku 15-30 od roku 1984 až do roku 1996.

Tabulka 8: Vývoj hodnotových orientací mládeže ve věku 15 - 30 let

Hodnotová orientace	1984	1991	1992	1993	1996
Egoisticko-materialistická	3,43	3,41	3,26	3,22	3,37
Profesně rozvojová	3,94	3,94	4,14	3,91	3,94
Reprodukční	4,30	4,52	4,69	4,54	4,54
Globální	/	4,79	4,81	4,07	4,65
Liberální	/	3,94	3,88	3,79	3,65
Sociální	3,04	2,61	2,50	2,52	2,50
Hedónistická	4,15	3,89	4,23	4,19	4,14

32

2.3.2 4. MLÁDEŽ NA KŘÍŽOVATCE (2004)

Mládež na křižovatce navazuje na publikaci *Proměny české mládeže*. Věnuje se novým tématům, ale navazuje v časových řadách i na data z předchozí publikace. V oblasti hodnot a hodnotových orientací byla použita stejná metodologie jako v *Proměnách české mládeže*, proto je zde autorka nebude znovu uvádět, ale předloží rovnou výstupy z výzkumu, prováděném v roce 2002.

Tabulka 9: Hodnotové preference mládeže ve věku 15 - 18 v roce 2002

Hodnota	Pořadí	Index
Zdraví	1.	4,76
Mír	4.	4,55
Láska	2.	4,64
Životní partner	7.	4,39
Životní prostředí	8.	4,24
Přátelství	5.	4,52
Rodina a děti	9.	4,16
Svoboda	3.	4,58
Pravda, poznání	12.-13.	3,97
Zajímavá práce	10.	4,01
Demokracie	6.	4,42
Plat, další příjmy	14.	3,93
Rozvoj osobnosti	11.	3,99
Úspěšnost v zaměstnání	15.	3,90
Vzdělání	12.-13.	3,97
Užitečnost druhým lidem	18.	3,51
Zájmy a koníčky	16.	3,84
Majetek	17.	3,55
Společenská prestiž	20.	2,76
Podnikání	19.	3,10
Veřejně prospěšná činnost	21.	2,39
Politická angažovanost	22.	1,60

33

³² SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. Praha: Nakladatelství Petrklíč, 2000, s. 65-101. ISBN 80-7229-042-8.

Jak ukazuje žebříček hodnot z roku 2002, pro českou mládež má zřejmě stále velký význam tradiční životní dráha spojená s rodinou, dětmi. V posledních výzkumech se valorizovaly hodnoty, které předtím poklesly. Na předních místech hodnotového žebříčku najdeme hodnoty láska, partner, rodina a děti, a to i přes současný trend odkládání sňatků. Od roku 1993 také roste význam vzdělání, majetku, úspěšnosti v zaměstnání, platu, uspokojování svých koníčků, svobody a demokracie. Pokles je naopak možný zaznamenat u hodnot životní prostředí, zajímavá práce a být užitečný druhým lidem.

Sak se v roce 2002 také zaměřil na rozdíly v hodnotových orientacích u mužů a u žen. Muži kladou především větší důraz na majetek, plat, soukromé podnikání, úspěšnost v zaměstnání, společenskou prestiž a své koníčky. Podle Ericha Fromma by se dalo říci, že hodnotovou orientaci mužů vyjadřuje spíše kategorie „mít“ než „být“. Na obranu mužů, však můžeme poznamenat, že tato materialistická orientace, je možná spojena s tradičním obrazem muže ve společnosti, tedy toho, kdo zabezpečuje rodinu materiálně. Naopak ženy preferují ve srovnání s muži všechny reprodukční hodnoty, jako je láska, partner, rodina a děti a sociálně altruistické hodnoty. I tyto hodnoty k ženě v dnešní společnosti tradičně patří.

Následující tabulka předkládá preference párových hodnot. Pokud ji srovnáme stejnými tabulkami od roku 1993, zjistíme, že pokračuje vyhraňování mládeže ve směru liberalismu, individualismu, hédonizmu, egoizmu a materiálních hodnot. Současná mládež preferuje majetek před myšlenkami a idejemi. Je materialisticky a převážně ateisticky vyhraněná.

³³ SAK, Petr a Karolína SAKOVÁ. *Mládež na křižovatce: Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropizace a informatizace*. Praha: Svoboda servis, spol. s.r.o., 2004. s. 11. ISBN 80-86320-33-2.

Tabulka 10: Preference párových hodnot ve věku 15 – 30 let v roce 2002

Párové hodnoty			Index
	1	5	
1	Ekonomická prosperita	Tvorba a ochrana životního prostředí	3,28
2	Odpovědnost pouze sám za sebe	Odpovědnost i za jiné lidi a společenství	3,34
3	Řízení ekonomiky a společnosti tržními mechanismy	Regulace ekonomiky a společnosti státem	2,79
4	Získání majetku, materiální hodnoty	Kvalita prožívaného života	3,66
5	Bezpečnost lidí	Volný prostor pro jednání lidí	2,64
6	Užít si život	Poznání sebe sama, rozvoj a zdokonalování sebe sama	2,86
7	Dávat druhým lidem	Získávat od druhých lidí	2,73
8	Duchovní a myšlenkové podněty	Smyslové prožitky a život člověka	3,43
9	Emancipace žen	Tradiční postavení žen	2,64
10	Právo ženy rozhodovat o svém těhotenství	Zákaz interrupce	1,86
11	Drogy patří k životu moderní společnosti	Drogy ohrožují společnost	3,78
12	Myšlenky, ideje, informace	Majetek, peníze, kapitál	2,91
13	Seberealizace, rozvoj osobnosti	Sociální a ekonomické jistoty	2,81
14	Transcendentní dimenze života	Každodenní smyslový život	3,72
15	Mezilidské vztahy	Kariéra, úspěšnost v podnikání	2,48
16	Individuální duchovní aktivity	Náboženské obřady a formalizované rituály	2,49

34

2.4 5. MLÁDEŽ ČR 2002 (2002)

Další navazující polytematický výzkum IDM MŠMT, který měl za úkol doplnění databanky IDM MŠMT v oblasti kontinuálních výzkumů rozvíjených v letech 1994 až 1997. Respondenty byla středoškolská mládež a osoby ve věku 20 – 26 let. Pro účely práce autorka uvádí tabulku hodnot u středoškolské mládeže ve věku 15 až 19 let. Respondenti měli za úkol vyjádřit pomocí známek od jedné do pěti (1 = vysoce významný, 5 = zcela nevýznamný) jaký pro ně mají uvedené výroky význam. Tabulka reflektuje výstupy z roku 1997 a 2002.

³⁴ SAK, Petr a Karolína SAKOVÁ. *Mládež na křižovatce: Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropizace a informatizace*. Praha: Svoboda servis, spol. s.r.o., 2004. s. 17. ISBN 80-86320-33-2.

Tabulka 11: Hodnotový systém středoškolské mládeže v letech 1997, 2002

Středoškolská mládež (15 – 19 let)										
Hodnoty	1997					2002				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Mít dost peněz a vysokou životní úroveň	24	33	32	7	4	31	33	20	12	5
Získat co nejvyšší vzdělání a kvalifikaci i za cenu dočasných finančních a osobních ztrát (omezení)	20	34	23	10	4	29	35	23	7	5
Mít vlastní firmu, kde mohu být svým páнем	26	22	26	17	9	25	21	25	15	13
mít dobrou práci dobré zaměstnání	72	19	5	3	1	77	19	4	0	1
Věřit v Boha a žít podle náboženských zásad	15	7	15	20	54	5	5	6	16	67
Dosáhnout uznání ve svém okolí (mít úspěch)	37	42	17	2	3	42	38	15	3	2
Čestně jednat.	57	30	9	2	2	57	26	12	2	3
Pravidelně a zdravě se stravovat	34	33	23	6	4	31	32	26	6	6
Žít ve spokojené rodině a dobře vychovávat děti	77	14	6	3	1	78	15	3	2	1
Žít ve zdravém životním prostředí.	69	23	6	2	1	58	30	9	2	1
Starat se o své zdraví.	58	30	8	3	1	56	28	12	1	2
Nepít alkohol (pivo, víno).	21	18	26	16	19	14	17	30	16	22
Nekouřit.	44	14	16	10	16	44	14	16	9	17
Udržovat si dobrou fyzickou kondici (turistika, běh apod.)	39	32	21	5	3	41	30	22	5	2
mít dobré znalosti, hodně vědět	44	42	12	1	1	44	42	12	1	2
mít dobré přátele	81	14	3	2	1	87	11	1	0	0
mít dost času na odpočinek a záliby	50	37	10	2	1	55	36	8	1	0
mít dostatek informací o tom, co se děje u nás i ve světě	27	41	25	5	2	31	36	26	4	2
Žít v klidu a jistotě	61	25	9	3	1	64	27	7	2	0
Žít v míru	82	10	4	1	2	77	17	4	2	0
možnost ovlivňovat vývoj ve společnosti	19	34	32	10	5	19	30	32	10	8
dobré vztahy s lidmi	74	19	3	2	1	78	17	4	0	1

35

Hodnotový systém středoškolské mládeže se jeví jako stabilizovaný, zjevné mírné nárůsty jsou u hodnot životní úroveň, mít dobrou práci, mít úspěch, odpočinek a dobré vztahy s lidmi. Naopak zjevný pokles můžeme pozorovat u hodnoty nepít alkohol.³⁶

2.5 6. HODNOTOVÉ ORIENTACE DĚTÍ VE VĚKU 6-15 LET (2011)

Výzkum vznikl v rámci projektu Klíče pro život – Rozvoj klíčových kompetencí v zájmovém a neformálním vzdělávání, který se zabývá systémovou podporou volnočasových aktivit dětí a mládeže. Cílem výzkumu bylo zjišťování hodnotových orientací u dětí ve věku 6 – 15 let. Celé šetření bylo rozděleno na 5 tematických okruhů, přičemž pátá část se věnovala hodnotám a životním postojům dětí. Cílem tohoto okruhu bylo postihnout, jaké jsou hodnoty a životní postoje dnešních dětí, jak jsou se svým životem spokojeny a co od něj skutečně očekávají. Zároveň byla pro tento okruh

³⁵ PELKA, František. Mládež ČR 2002: Zpráva z polytematického výzkumu. In: *Národní registr výzkumů o dětech a mládeži* [online]. 2002 [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1137850023.pdf>

³⁶ PELKA, František. Mládež ČR 2002: Zpráva z polytematického výzkumu. In: *Národní registr výzkumů o dětech a mládeži* [online]. 2002 [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1137850023.pdf>

vytvořena tato hypotéza: Hodnotový svět dětí je zásadně určován životním stylem rodiny a ten je dán jejím socioekonomickým statusem a vzděláním rodičů.

V následujících odstavcích si přiblížíme výstupy, které okruh zkoumající hodnoty přinesl.

Vzory a idoly

Pomocí otevřených otázek bylo zjišťováno, zda děti mají vzory, a popřípadě jaké. Polovina respondentů uvedla, že svůj vzor má, třetina nikoliv a 14% neuvedlo žádnou odpověď. Následující tabulka předkládá kategorie skupin vzorů, do kterých byly jednotlivé odpovědi respondentů zařazeny. Zároveň z výzkumu vyšlo, že čím je dítě starší, tím méně nachází vzory v rodině, ale více u mediálně známých osobností, jako jsou sportovci, zpěváci a hudebníci. Pokud ale už dítě za vzor někoho z rodiny zvolí, váží si ho především kvůli jeho způsobům chování, názorům a v případě starších dětí kvůli tomu, čeho dosáhl.

Tabulka 12: Vzory, idoly

	Počet	%
Maminka	141	6,3
Tatínek	93	4,2
Ostatní příbuzní	113	5,0
Kamarád/ka	51	2,3
Trenér/ka, vedoucí	25	1,1
Učitel/ka	25	1,1
Sportovec/Sportovkyně	288	12,9
Zpěvák/zpěvačka/Hudebník	184	8,2
Herec/herečka	50	2,2
Fiktivní/pohádková postava	74	3,3
Modelka	21	0,9
Ostatní	32	1,4
Neví, neuvedl	348	15,5
Nemá vzor	793	35,4
Celkem	2 238	100,0

37

Životní aspirace

Životní aspirace má téměř pětina dětí spojeny s konkrétním povoláním nebo výkonem určité profese. Což vlastně poukazuje na to, že děti si uvědomují jak důležitá je

³⁷ BOCAN, Miroslav. Hodnotové orientace dětí ve věku 6 - 15 let. In: *Klíče pro život* [online]. 2011 [cit. 2014-02-01]. Dostupné z: <http://userfiles.nidm.cz/file/KPZ/KA1-vyzkumy/zz-hodnotove-orientace-deti-ve-veku-6-15let.pdf>

v současné době hodnota vzdělání. Kolem 13 % respondentů by v budoucnu chtěli mít zajímavou a dobrou práci a vybudovat si v ní kariéru. V necelých 11 % odpovědí si děti své životní aspirace spojují s úspěchem ve sportu. V desetině odpovědí bylo uvedeno, že by dotázaný/á chtěl/a být v budoucnu slavný/a a bohatý/a.

Co dětem v životě vadí

Nejčastěji dětem vadí válečné konflikty ve světě. Nejsou tolerantní k odhazování odpadků na veřejných místech, a také k tomu, když někdo mluví sprostě. Většina dětí ve věku 6 – 15 také odsuzuje kouření. A to zejména kvůli jeho odstrašujícím estetickým a zdravotním následkům.

Pocity štěstí v životě

České děti ve věku 6 – 15 let se ve svém životě cítí rozhodně šťastni ve 47 % a spíše šťastni ve 46 %. Pouze 3 % oslovených dětí odpovědělo, že spíše šťastni nejsou a jen 4 respondenti uvedli, že šťastni nejsou rozhodně. Pocit štěstí souvisí s věkem, čím starší děti jsou, tím méně uvádějí, že jsou v životě rozhodně šťastné.

Obavy z budoucna

Nejčastěji respondenti své obavy spojují se školou, zdravím, hrozbou ekonomických problémů a nezaměstnaností. Dále projevují obavy z válek a katastrof, jako jsou povodně a zemětřesení.

Víra v boha a zájem o politiku

Tyto dvě hodnoty stojí spíše na okraji zájmu dětí a jsou důležité pouze jen pro menšinu z nich.

Hypotéza, že hodnotový svět dětí je zásadně určován životním stylem rodiny a ten je dán jejím socioekonomickým statusem a vzdělání rodičů se potvrdila.³⁸

2.6 SHRNUÍ VÝZKUMŮ

Z předkládaných výzkumů jasně vyplývá, že nejdůležitější a v čase téměř na významu neměnná je hodnota zdraví. Další významná místa patří hodnotám, které jsou

³⁸ BOCAN, Miroslav. Hodnotové orientace dětí ve věku 6 - 15 let. In: *Klíče pro život* [online]. 2011 [cit. 2014-02-01]. Dostupné z: <http://userfiles.nidm.cz/file/KPZ/KA1-vyzkumy/zz-hodnotove-orientace-deti-ve-veku-6-15let.pdf>

spojené s osobním a rodinným životem, jako je láska, partner, rodina a děti. V průběhu času také roste význam vzdělání, majetku, úspěšnosti v zaměstnání, platu a uspokojování koníčku. Tato materiálnější orientace může také souviset s rostoucí sekularizací společnosti. Jak je patrné z výzkumu v roce 1997, věřící mládež je orientována více na nemateriální rodinné hodnoty a jistoty.

Naopak nejméně významné je dle výzkumů pro mladého člověka celospolečenské dění a politická angažovanost.

V předkládaném časovém úseku 15 let nedošlo ve výsledcích výzkumů hodnotových orientací k žádným významným změnám či výkyvům, které by ovlivnily výsledky natolik, že by bylo nutné se zde těmto fenoménům více věnovat. Autorka se domnívá, že výzkumy se spíše vzájemně doplňují a předkládají ve výsledcích velmi podobné hodnotové orientace jen v jiných obdobích.

3 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

Autorka své výzkumné šetření zaměřila na děti a mládež navštěvující nízkoprahová zařízení. Tyto děti jsou ohroženy sociálním vyloučením, a je proto vhodné, aby zde byl tento mnohoznačný pojem jasně vymezen.

Koncept sociálního vyloučení byl zformulován v sedmdesátých letech minulého století, ve snaze vytvořit analytický nástroj, který umožní zkoumat příčiny vyloučení určité skupiny obyvatel ze zbytku společnosti. Od té doby byl tento pojem nesčetněkrát definován a analyzován z nejrůznějších pohledů a v nejrůznějším kontextu.

3.1 VYMEZENÍ POJMU SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

V zahraničních zdrojích najdeme tyto definice sociálního vyloučení. Dle WHO se sociální vyloučení skládá z dynamických, multidimenzionálních procesů, které jsou způsobeny nerovnými mocenskými vztahy v ekonomické, sociální, politické a kulturní oblasti, a to jak v rovině individuální, skupinové, komunitní tak globální. Tyto procesy pak mají v komplexu za následek inkluzi/exkluzi, která se vyznačuje nerovným přístupem ke zdrojům společnosti, k právům a zdravotní péči. Mezinárodní organizace práce definuje sociální vyloučení jako: „*Stav chudoby, ve kterém jednotlivci nemají přístup k životním podmínkám, které by jim umožnily uspokojit základní potřeby (jídlo, vzdělání, zdraví, atd.) a podílet se ne rozvoji společnosti, ve které žijí.*“³⁹ Evropská unie tuto definici přijala, ale rozšířila ji. K sociálnímu vyloučení dle EU dochází tehdy, když se lidé nemohou plně účastnit nebo přispívat k rozvoji společnosti, a to z důvodu odepření jejich občanských, politických, ekonomických, sociálních a kulturních práv. K tomu dochází při kumulaci problémů, jako je nezaměstnanost, nízká kvalifikace, nízké příjmy, nevyhovující bydlení, špatný zdravotní stav a rozpad rodiny.⁴⁰

³⁹ Social and Human science: Exclusion. *United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization* [online]. 2001 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/exclusion/>

⁴⁰ Social determinants of health: Social exclusion. *World Health Organization* [online]. 2014 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: http://www.who.int/social_determinants/themes/social-exclusion/en/
Social and Human science: Exclusion. *United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization* [online]. 2001 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/exclusion/>

V České republice najdeme definici sociálního vyloučení například v zákonu 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách 108/2006 Sb. definuje sociální vyloučení takto: „Pro účely tohoto zákona se rozumí sociálním vyloučením vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace.“⁴¹ Dle Rooma v kontextu sociálního státu může být sociální vyloučení vnímáno jako odepření nebo nerealizace občanských práv. Navrátil ve své knize Romové v české společnosti vychází při definování pojmu sociální vyloučení z Parsonova modelu společnosti. Parson sociální vyloučení chápe jako bariéru, která znemožňuje občanům participovat na občanské, ekonomické, sociální a interpersonální integraci. Občanská integrace znamená být rovným občanem v demokratickém systému. Ekonomická a sociální integrace představuje mít práci, mít ceněnou ekonomickou funkci a být schopen využívat sociálních služeb poskytovaných státem. Interpersonální integrace znamená mít rodinu, přátele prostě jakousi sociální síť. Vedle popsaného Parsonova vymezení lze identifikovat oblasti života, do nichž se sociální vyloučení promítá. Takto je uvádí Pierson: chudoba a nízký příjem, omezený přístup na trh práce, nízká míra sociální podpory, bydlení a život v kontextu lokality, vyloučení ze služeb.

Z výše uváděných přístupů pak Navrátil vytvořil tuto definici sociálního vyloučení: „Sociální vyloučení je proces, který určité jedince, rodiny, případně skupiny či celá lokální společenství omezuje v přístupu ke zdrojům, které jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém i politickém a občanském životě společnosti. Tento proces má mnoho příčin. Patří mezi ně chudoba, nízké příjmy, diskriminace, nízká míra vzdělanosti, zdevastované životní prostředí a často také etnická příslušnost.“⁴² Navrátil také dodává, že sociální vyloučení je devastující jak pro skupinu, která je jím postižena, tak pro společnost, v níž k němu dochází.

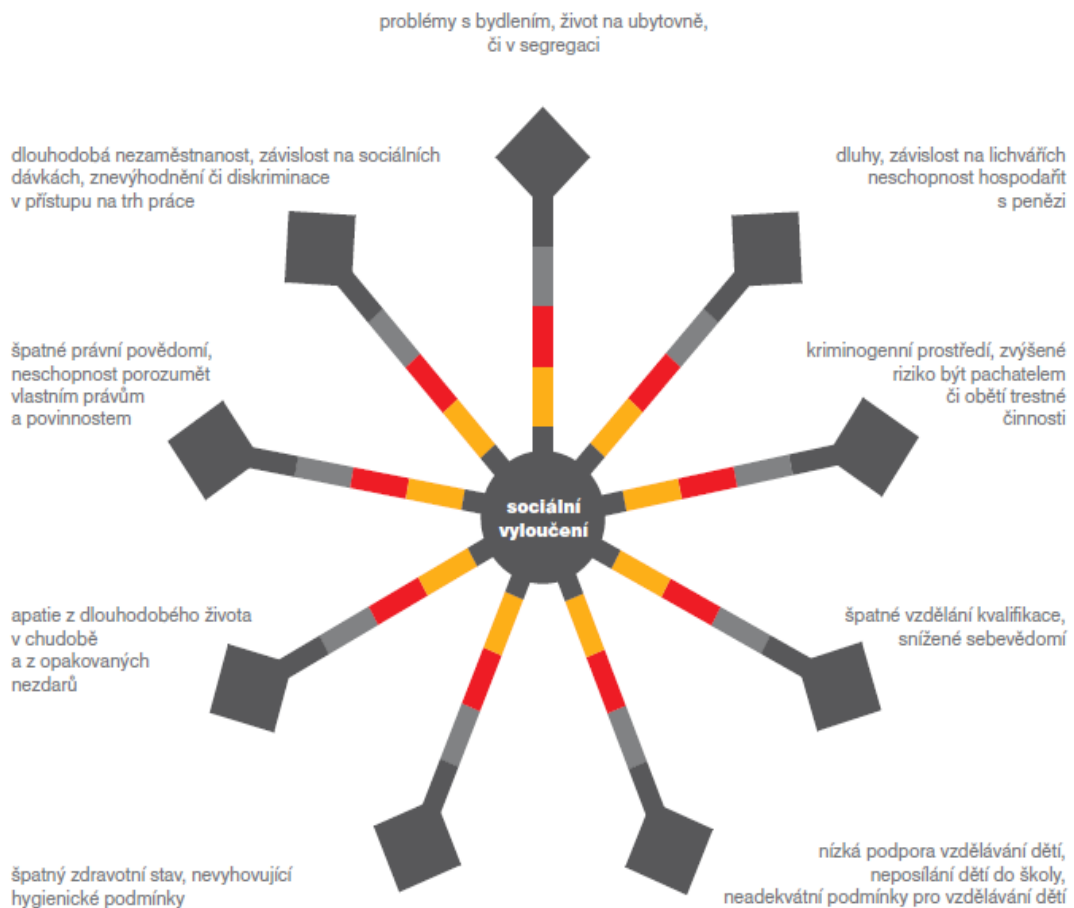
Za velmi výstižné považuje autorka schémata dokreslující problematiku sociálního vyloučení, které můžeme najít v Příručce pro sociální integraci, kterou vydalo Ministerstvo vnitra společně s Agenturou pro sociální začleňování v romských lokalitách a Člověkem v tísní. Dle této publikace jsou sociálně vyloučeni ti občané, kteří mají ztížený přístup

⁴¹ Česká republika. Zákon o sociálních službách. In: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf. 2006, č. 108. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf

⁴² NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003, s. 48-56. ISBN 80-7178-741-8.

k institucím, jsou vyloučeni ze společenských sítí a nemají dostatek vertikálních kontaktů mimo sociálně vyloučenou lokalitu. Základní charakteristikou propadu na sociální dno je nahromadění problémů (viz. Obrázek 1), které vedou k životní krizi. S postupem propadu na dno není jasné, co je původním důvodem propadu a co jeho následkem.

Obrázek 1: Kontext sociálního vyloučení

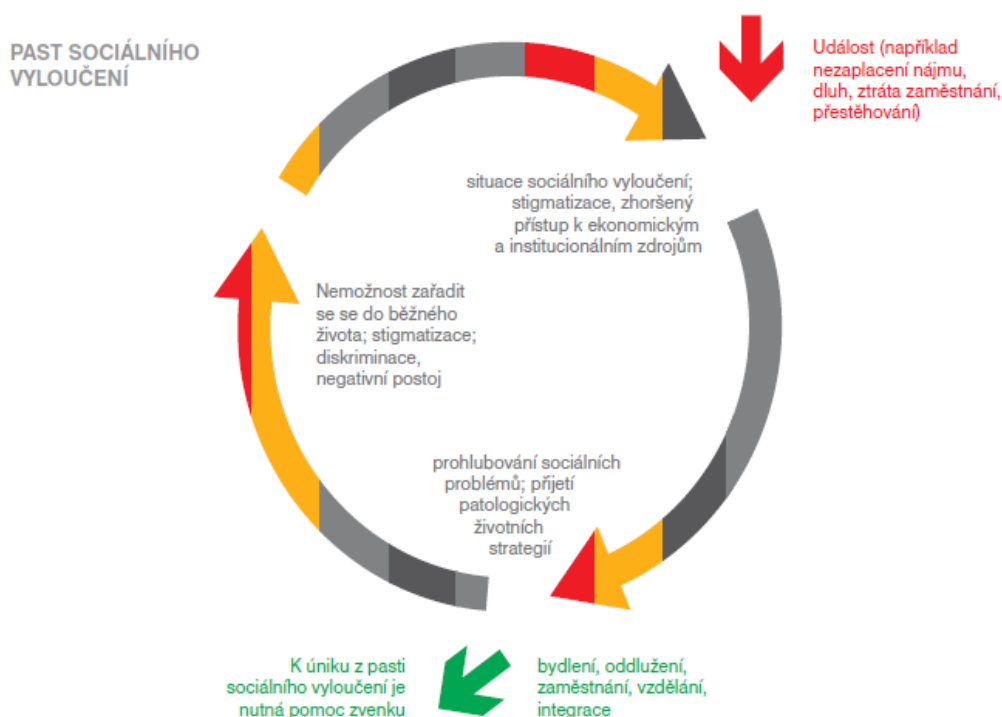

43

⁴³ Příručka pro sociální integraci. In: *Ministerstvo vnitra ČR* [online]. Praha, 2009 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/dokumenty-cele-socialni-vyloucení-prirucka-pdf.aspx>

Lidé žijící na okraji společnosti se postupem času adaptují na podmínky sociálního vyloučení, a osvojují si specifické vzorce chování, které jsou často v rozporu s hodnotami většinové společnosti. Návyky získané přizpůsobením se na život v sociálním vyloučení pak těmto lidem znemožňují být úspěšní ve většinové společnosti. Takový člověk se pak dostává do pasti sociálního vyloučení (viz. Obrázek 2). Z této pasti se lidé nedokáží dostat bez cizí pomoci.⁴⁴

Obrázek 2: Past sociálního vyloučení

45

3.2 ASPEKTY SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ

Současný koncept sociálního vyloučení popisuje oblasti problémů, s nimiž se musí sociálně exkludované osoby vyrovnávat. V následujících odstavcích si jednotlivé oblasti více přiblížíme. Důležité je také zmínit, že ne vždy jsou lidé sociálním vyloučením postiženi ve všech popisovaných oblastech.

⁴⁴ Příručka pro sociální integraci. In: *Ministerstvo vnitra ČR* [online]. Praha, 2009 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/dokumenty-cele-socialni-vyloucení-prirucka-pdf.aspx>.

⁴⁵ Příručka pro sociální integraci. In: *Ministerstvo vnitra ČR* [online]. Praha, 2009 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/dokumenty-cele-socialni-vyloucení-prirucka-pdf.aspx>

3.2.1 EKONOMICKÉ VYLOUČENÍ

Označuje situaci, kdy je jedinec nebo skupina znevýhodňována na trhu práce, popřípadě je z něj přímo vylučována. Osoby, které nebyly vedeny k získání vzdělání a kvalifikace nenajdou uplatnění na trhu práce a stávají se dlouhodobě nezaměstnanými. Nezískávají prostředky k obživě prací, ale stávají se klienty sociálního systému. Pokud zaměstnání seženou, jedná se často o práce sezónní či krátkodobé, fyzicky namáhavé, o něž ostatní nestojí. Proto se velmi často stává řešením tzv. práce na černo.

3.2.2 PROSTOROVÉ VYLOUČENÍ

Špatná finanční situace vede často i k prostorovému vyloučení. Pro dlouhodobě nezaměstnané není reálné si ušetřit na pořízení bytu či získat hypotéku. Často tak dochází k získávání bytů v stigmatizovaných lokalitách, kde jsou nevyhovující podmínky pro bydlení. Tento fakt pak přispívá k lhostejnému vztahu k obývaným prostorům a celé lokalitě.

Sociálně vyloučené lokality jsou charakteristické nevyhovujícími až nepřijatelnými podmínkami. Nacházejí se odděleně od okolní bytové zástavby nebo úplně mimo území města. Někdy takové lokality vznikají spontánně, postupným sestěhováním příslušníků širších rodin, někdy dokonce přímou činností bytových odborů. Život v takové lokalitě je životem v izolaci od sociálních vztahů. V takto uzavřeném světě začne záhy vznikat specifický životní styl, plný sociálně patologických jevů a kriminality.

3.2.3 KULTURNÍ VYLOUČENÍ

Kulturní vyloučení vyplývá z prostorového vyloučení, z komunikační bariéry mezi majoritou a minoritou a ze situace v oblasti vzdělávání. Již v běžných předškolních zařízeních nejsou děti z marginalizované skupiny vítány. Dochází k etnizaci běžných zařízeních, které se stávají institucemi výhradně pro exkludovanou skupinu. Tím pádem nedochází k tomu, aby se zde potkávaly a vzájemně ovlivňovaly různé pohledy na svět a různé způsoby života.

Příčiny selhávání dětí ze sociálně vyloučených lokalit nejsou jen výsledkem chování okolní společnosti, ale také v tom, jak je v těchto rodinách pojímána výchova. Hodnoty, jako je vzdělání či odborná kvalifikace, které by měly být uplatnitelné v běžném životě většinové společnosti, pro život v exkludované lokalitě nepředstavují velký přínos.

3.2.4 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ V UŽŠÍM SLOVA SMYSLU

Sociální vyloučení v užším slova smyslu se projevuje již od raného dětství a to odsouváním z veřejného prostoru. Sociálně vyloučení jedinci pak nemají dostatek vztahů (sociálních vazeb), které by procházely napříč celou společností. Nezbyvá jim, než se orientovat na své nejbližší okolí, v naprosté většině na rodinné příslušníky, kteří jsou od většinové společnosti izolováni obdobně.

Politické vyloučení

Projevuje se absencí jedinců či sociálních skupin v demokratických procesech a jejich neúčasti na politické moci. Příslušníky marginalizované skupiny nevidíme mezi politickými představiteli společnosti a často ani ve volebních místnostech jako voliče. Nebývají členy žádných kulturních či sportovních sdružení a organizací a ani sami takové instituce nezakládají.

Symbolické vyloučení

Má své základy v odsuzujících výrocích o „nepřízpůsobivých“ spoluobčanech, které často nejsou založeny na podstatné osobní zkušenosti či úvaze. Tyto soudy pak automaticky přecházejí na podobně vyhlížející osoby, což těmto lidem komplikuje možnost uspět ve společnosti. Snižuje to jejich motivaci alespoň se pokoušet, protože na základě svých záporných zkušeností očekávají, že nebudou úspěšní. Je pro ně tedy jednodušší setrvat v prostředí, které důvěrně znají. To jim sice nenabízí životní standard, jaký je běžný v majoritní společnosti, ale poskytuje jim pocit bezpečí a chrání je od každodenní konfrontace jejich „jinakosti“ s okolím.

V takovém okamžiku se celý problém zacyklí a lidé ztrácejí chuť a vůli uspět v okolní společnosti. Své postoje a životní styl předávají svým dětem, a tak se tento problém permanentně reprodukuje a přenáší z generace na generaci. Vystoupit z něj bez výrazné pomoci a podpory okolního světa je takřka nemožné.⁴⁶

Autorka si plně uvědomuje mnohoznačnost výkladu a interpretaci pojmu „sociální vyloučení“. Pro účely této diplomové práce je stěžejní výše vykládaný koncept sociálního vyloučení zasazený především do oblasti sociální práce a sociálních služeb

⁴⁶ ZÍKOVÁ, Tereza, Marek JAKOUBEK a Lenka JAKOUBKOVÁ. *Bedekr sociálním znevýhodněním pro učitele střední školy*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2011, s. 19-29. ISBN 978-80-261-0054-6.

4 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V této kapitole se autorka bude věnovat metodologii výzkumného šetření. Vymezí výzkumný problém, cíle práce, výzkumné otázky. Bude charakterizovat výzkumný vzorek a výzkumnou instituci. Popíše zvolený výzkumný design, metody sběru dat a realizaci výzkumu.

4.1 VÝZKUMNÁ STRATEGIE

Pro účely této diplomové práce autorka zvolila kvalitativní výzkum, který představuje řadu rozdílných postupů, které se snaží najít porozumění zkoumanému sociálnímu problému. Jde o interpretaci sociální reality, jež se nedosahuje za pomoci statistických metod nebo jiných způsobů kvantifikace. Výzkumník analyzuje a vyhledává jakékoliv informace, které přispívají k osvětlení výzkumných otázek, provádí deduktivní a induktivní závěry. Pracuje přímo v terénu, kde se něco děje. Výzkumný proces má longitudinální charakter.⁴⁷

4.2 VÝZKUMNÝ DESIGN

Výzkumným designem tohoto šetření bude případová studie. Jejím smyslem je podrobné zkoumání a porozumění jednomu nebo několika málo případů. Jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti. Jádrem je vždy samotný případ. Případ jako předmět výzkumu je integrovaný systém s vymezenými hranicemi, a to jak časovými tak prostorovými. Zkoumání sociálního jevu se děje v reálném kontextu, za co možná nejpřirozenějších podmínek. Pro získání relevantních údajů jsou využívány veškeré dostupné zdroje i metody sběru dat.

Případem této diplomové práce bude zjištění hodnotové orientace. Ta bude vymezena těmito hranicemi, bude se jednat o hodnotovou orientaci dětí a mládeže ve věku 10 až 18 let. Hodnotová orientace bude zjišťována v okamžiku dotazování. Dotazované děti budou navštěvovat nízkoprahové zařízení v Plzni a budou ohroženy sociálním vyloučením. Reálného kontextu a přirozených podmínek dosáhne autorka tak, že bude respondenty navštěvovat v jejich přirozeném prostředí, a tam s nimi bude trávit

⁴⁷ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. 2. dopl. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2008, s. 48. ISBN 978-80-7367-485-4.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009, s. 40-41. ISBN 978-80-247-3006-6.

volný čas. Pro získání relevantních údajů jsou využívány veškeré dostupné zdroje i metody sběru dat. V případové studii můžeme využít i kvantitativní metodu sběru dat. Autorka využije dotazník. Výstupem bude deskriptivní studie, která bude sloužit k rozšíření původních teorií.⁴⁸

4.3 ETICKÉ DIMENZE VÝZKUMU

V rámci každého výzkumu je třeba řešit etické otázky. Proto byly vytvořeny etické zásady, které jsou formulované v obecné rovině. Nejsou to jasně daná pravidla, která by se musela striktně dodržovat a záleží na každém výzkumníkovi, jak pečlivě zváží všechny etické aspekty svého výzkumu. Základním etickým imperativem je, že nesmí dojít k jakékoliv újmě účastníků výzkumu. Následují etické principy, jako je důvěrnost, což znamená, že nebudou zveřejněna žádná data, která by umožnila čtenáři identifikovat účastníky výzkumu. Dalším důležitým principem je získání souhlasu od účastníků výzkumu, ten by měl výzkumník nějakým způsobem zdokumentovat. V literatuře se hovoří o poučeném souhlasu, což v praxi znamená, že s výzkumem budou souhlasit všichni jeho účastníci. Dále je důležité zpřístupnění práce účastníkům výzkumu. Pokud výzkumník respondentům slíbí, že jim předá výsledky svého výzkumu, měl by to udělat. Dle Hendla je také důležité zajistit emoční bezpečí respondenta. Ten se nám obvykle svěřuje s citlivými tématy, proto příslušné otázky nesmíme klást bez přechodu a přípravy.⁴⁹

V rámci výzkumu autorka pracuje s etickými principy. Respondenti jsou seznámeni s průběhem výzkumu, poučeni o tom, že pokud jim bude nějaká otázka nepříjemná, nemusejí na ni odpovídat. Ví, že v rámci zachování anonymity budou veškerá získaná data použita pouze pro potřebu výzkumného šetření, jména budou změněna a nahrávky po jejich zpracování smazány.

⁴⁸ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 96-112. ISBN 978-80-7367-313-0.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. 2. dopl. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2008, s. 102 – 103. ISBN 978-80-7367-485-4.

⁴⁹ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 43-49. ISBN 978-80-7367-313-0

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. 2. dopl. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2008, s. 154. ISBN 978-80-7367-485-4.

4.4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍLE PRÁCE

Výzkumným problémem tohoto výzkumného šetření je hodnotová orientace dětí a mládeže navštěvující vybrané nízkoprahové zařízení v Plzni.

Základním výzkumným cílem je popsat a vysvětlit hodnotovou orientaci dětí a mládeže navštěvující vybrané nízkoprahové zařízení. Porozumět utváření hodnotové orientace v kontextu sociokulturního prostředí a odkrýt její dopady na život této sociální skupiny.

4.4.1 DÍLČÍ VÝZKUMNÉ CÍLE

Dle Švaříčkovy a Šedové klasifikace cílů autorka vymezuje intelektuální, praktický a personální cíl výzkumného šetření.

Intelektuální cíl: Cílem je odkrýt skutečnost, že hodnotová orientace dětí a mládeže ohrožené sociálním vyloučením je odlišná od hodnotové orientace dětí mládeže z intaktní společnosti.

Praktický cíl: Z výstupu tohoto výzkumného šetření objasnit sociálním pracovníkům hodnotovou orientaci dětí a mládeže, které navštěvují jejich zařízení, a tím jim pomoci k volbě nejvhodnějšího etického přístupu, který při práci s nimi mohou uplatňovat.

Personální cíl: Autorka pracuje s cílovou skupinou dětí a mladistvých ohrožených sociálním vyloučením a je pro ni tedy přínosné, toto téma prozkoumat.

4.5 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Autorka nejprve nadefinuje hlavní výzkumnou otázku, která je v souladu se stanovenými cíli a výzkumným problémem. Z ní pak vytvoří další dílčí otázky, které na ni budou navazovat, ale budou již přesněji specifikované.

Hlavní výzkumná otázka zní:

Jaká je hodnotová orientace dětí a mládeže navštěvující vybrané nízkoprahové zařízení v Plzni?

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jaký mají děti a mládež ohrožená sociálním vyloučením vztah k hodnotám a jaké preference jim přidělují?
2. Jaká hodnotová orientace dominuje u dětí a mládeže ohrožené sociálním vyloučením?
3. V kontextu jakého sociokulturního prostředí se tato hodnotová orientace tvoří?
4. Jaké názory vyjadřují děti a mládež ohrožená sociálním vyloučením vzhledem ke svým životním cílům?
5. Jaké mají děti a mládež ohrožená sociálním vyloučením vzory a idoly?
6. Jaké jsou odlišnosti v hodnotové orientaci dětí a mládeže ohrožené sociálním vyloučením v porovnání s hodnotovou orientací dětí, kteří tímto jevem zatížené nejsou?

4.6 VÝZKUMNÉ INSTITUCE

Výzkumnou institucí je Ponton, občanské sdružení sídlící v Plzni. Organizace Ponton vznikla v roce 1996 pod názvem „Začít spolu“. Do roku 2013 fungovala tato organizace jako občanské sdružení a od 1. 1. 2014 je zapsána jako spolek.

„Posláním Pontonu je přispívat ke zdravému vývoji dětí, mládeže a rodin z nejrůznějších sociálních a etnických skupin, předcházet jejich sociálnímu vyloučení a napomáhat k jeho odstraňování.“⁵⁰ Cíle Pontonu jsou:

- *„Poskytovat specifické typy sociálních služeb, zejména nízkoprahového charakteru, dle potřeb cílových skupin.*
- *Realizovat vzdělávací programy pro děti, mládež a rodiny nacházející se v nepříznivé životní situaci.*

⁵⁰ O Pontonu. *Ponton: Flexibilní mosty v sociálních službách* [online]. 2013, 2014 [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: <http://www.ponton.cz/>

- *Vytvářet vzdělávací programy přispívající ke zdravému vývoji dětí a mládeže a k odstraňování sociálního vyloučení, realizovat nevýdělečné vzdělávací aktivity zvyšující kompetence učitelů v oblasti sociální integrace.*
- *Vytvářet další programy dle potřeb cílových skupin.*
- *Propojovat zdroje jednotlivců, organizací a společnosti a zkvalitňovat tak služby.“⁵¹*

V Plzni, Příbrami a Plzeňském kraji provozuje Ponton 5 hlavních projektů. Patří mezi ně *COM.PASS*, což je nízkoprahová služba zaměřená na systematickou práci s neorganizovanými dětmi a mládeží. Služba je nabízená v přirozeném prostředí uživatelů, kam za nimi terénní pracovníci docházejí. *COM.PASS* nabízí sociální služby a volnočasové aktivity. Jde o registrovanou sociální službu ve smyslu zákona o sociálních službách 108/2006Sb. Dalším projektem je program včasné péče *Klubíčko*, který nabízí dětem a rodinám ze sociálně znevýhodněného prostředí bezpečnou alternativu předškolního zařízení. Připravuje děti na vstup do běžných mateřských škol a prvních tříd základních škol. Nejnovější projekt se jmenuje *Jsem ready!*. Je zaměřen na dlouhodobou, systematickou práci s dětmi z prostředí ústavní výchovy (výchovné ústavy a dětské domovy) a to tak, aby jejich přechod do „normálního života“ mimo ústavní zařízení byl co nejvíce bezproblémový. Poslední dva projekty jsou téměř totožné, rozdíl je jen v tom, kde jsou poskytovány. Nízkoprahové zařízení *Bedna* poskytuje své služby v Příbrami, zatímco *NZDM Pixla* v Plzni. Autorka bude výzkum realizovat v *NZDM Pixla*, takže přiblíží činnost tohoto projektu.

Projekt *Pixla* je registrovanou sociální službou dle zákona o sociálních službách 108/2006Sb. Jde o službu sociální prevence, která je upravena v §62 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Dle zákona: „*NZDM poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich*

⁵¹ O Pontonu. *Ponton: Flexibilní mosty v sociálních službách* [online]. 2013, 2014 [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: <http://www.ponton.cz/>

*sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně.*⁵²

Služba dle předchozího odstavce obsahuje tyto základní činnosti:

„a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,

b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,

c) sociálně terapeutické činnosti,

*d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.*⁵³

NZDM Pixla je místo, kde mohou mladí lidé aktivně trávit svůj volný čas, tedy bavit se s kamarády, zahrát fotbalík nebo využít internet. Především je ale Pixla sociální službou, která nabízí dětem a mládeži v obtížných životních situacích prostor pro rozhovor, pomoc při řešení jejich problémů, doučování a celkovou podporu při hledání cesty ven z nastalé situace. Pixla je pro všechny mladé lidi, kteří už chodí do školy, není jim více jak 20 let a jejich životní podmínky jsou odlišné od “normálního” života, jaký si většina z nás představuje. Projekt Pixla má platné osvědčení kvality poskytovaných služeb od České asociace streetwork a je jejím členem.⁵⁴

Vzhledem k tomu, že autorka v Pontonu absolvovala praxi a v současné době v něm pracuje, bude zde ve vztahu k pracovišti výzkumu v roli zasvěceného.

Pro účely výzkumu bude potřebná komparace s dětmi a mládeží z intaktní společnosti. Proto autorka zvolila jako doplňkovou výzkumnou instituci ZUŠ Stochov. Zde bude ve vztahu k terénu v roli cizince.

4.7 VÝZKUMNÝ VZOREK

Autorka zvolila metodu záměrného výběru výzkumného vzorku. Tuto metodu Miovský definuje jako postup, kdy cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich určitých vlastností. Kritériem výběru je právě vybraná vlastnost, či její projev nebo stav, například

⁵² Česká republika. Zákon o sociálních službách. In: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf. 2006, č. 108. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf

⁵³ Česká republika. Zákon o sociálních službách. In: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf. 2006, č. 108. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf

⁵⁴ Projekty-Ponton. *Ponton: Flexibilní most v sociálních službách* [online]. 2013 [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: <http://www.ponton.cz/projekty/>

příslušnost k určité sociální nebo jiné skupině. Cíleně tedy vyhledáváme pouze ty jedince, kteří splňují kritérium a zároveň jsou ochotni se zapojit do výzkumu. V rámci této metody rozeznáváme několik různých strategií. Autorka zvolila strategii Záměrného výběru přes instituce. Což je metoda, kdy využíváme určitého typu služeb nebo činnosti nějaké instituce, určené pro cílovou skupinu, která nás výzkumně zajímá. Záměrný výběr přes instituce je z hlediska času a nákladů pro výzkumníka velmi efektivní.⁵⁵

Primárním výzkumným vzorkem A budou děti a mládež ve věku 12-18 let, navštěvující nízkoprahové zařízení Pixla. Respondentů v této skupině bude 20. Výzkumným vzorkem B budou děti ve věku 12-18let navštěvující volnočasové aktivity v ZUŠ Stochov. Respondentů z tohoto vzorku bude opět 20.

Kritéria výběru primárního výzkumného vzorku A a výzkumného vzorku B byla zvolena záměrně tak, aby se jednalo o děti stejného věku, aby výzkum probíhal v zařízení poskytující volnočasové aktivity, a aby základní rozdíl byl v tom, že první skupina je ohrožena sociálním znevýhodněním, zatímco druhá nikoliv.

4.8 METODY SBĚRU DAT

Autorka zvolila jako výzkumné metody dotazník, rozhovory a analýzu dokumentů.

4.8.1 DOTAZNÍK

Písemné dotazování je velmi rozšířeným nástrojem získávání informací, které spočívá v tom, že respondent sám odpoví na otázky uvedené v dotazníku. Dělí se na adresné a neadresné. Přičemž dotazník v užším slova smyslu je vždy adresný.⁵⁶ Autorka při sestavování dotazníku vycházela z metodiky, jakou ve svých empirických výzkumech o mládeži používal český sociolog Petr Sak. Jedná se o metodiku, která pracuje s baterií hodnot, k jejichž významu se respondent vyjadřuje pomocí pětistupňové škály. V autorčině dotazníku byla použita uzavřená baterie 23 hodnot, jejichž význam pro sebe respondent hodnotil pomocí pětistupňové vzestupné škály. Stupeň 1 znamenal nejmenší význam, stupeň 5 největší význam. Sak si byl vědom, že při této metodice je rozhodování zredukováno na jedinou hodnotu a ztrácí se konkurenční tlak celého hodnotového pole. O

⁵⁵ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006, s. 135-138. ISBN 80-247-1326-4.

⁵⁶ SURYNEK, Alois, KOMÁRKOVÁ a Eva KAŠPAROVÁ. *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management press, 2001, s. 80-82. ISBN 80-7261-038-4.

snížení této redukce na jedinou hodnotu se pokusil metodikou, která pracuje s dvěma protikladnými hodnotami, a modeluje určitou hodnotovou tenzi mezi nimi. Nazval ji „metodikou párových metod“ a autorka ji ve svém dotazníku také použila. Respondentům je předložena pětistupňová škála, jejíž krajní stupně charakterizují relativně protikladné hodnoty, například „zdravý životní styl“ a „užívat si života“. Volbou stupně na škále respondent určuje svoji pozici, stupeň 3 je neutrální, to znamená, že pro respondenta mají obě hodnoty stejný význam. Autorka využila uzavřené baterie 16 hodnotových dvojic. Dále autorčin dotazník obsahuje dvě otevřené otázky, které se týkají životních cílů a životních vzorů.⁵⁷

4.8.2 ROZHOVORY

Rozhovor je nejčastěji používanou metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu. Charakterizujeme ho, jako nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek. Účelem rozhovoru je získat vylíčení žitého světa dotazovaného s respektem k interpretaci významu popsanych jevů. Prostřednictvím rozhovoru jsou zkoumáni členové určitého prostředí, určité specifické sociální skupiny s cílem získat pochopení jednání událostí, jakým disponují členové dané skupiny.

V rámci výzkumného šetření bude autorka realizovat polostrukturované rozhovory se čtyřmi klienty Pixly, v nichž bude zjišťovat jejich hodnotové a životní orientace. Počet respondentů odpovídá počtu jedinců, kteří na sebe v dotaznících nechali kontakt a vyjádření, že mají zájem pokračovat ve výzkumu prostřednictvím rozhovorů. Otázky v rozhovorech budou mít svůj teoretický základ ve výzkumu „Hodnotové orientace dětí ve věku 6 – 15 let“ a také budou formulovány v návaznosti na dotazníkové šetření. V průběhu rozhovoru budou moci respondenti doplnit jednotlivé otázky sdělením, na které se autorka přímo nedotazuje, ale je pro ně důležité ho vyjádřit. Při rozhovorech nebo krátce po nich si autorka bude dělat poznámky o zajímavých momentech a neverbálních projevech účastníků. V případě potřeby bude rozhovory opakovat.⁵⁸

⁵⁷ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. Praha: Nakladatelství Petrklíč, 2000, s.67-68. ISBN 80-7229-042-8.

⁵⁸ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 159-160. ISBN 978-80-7367-313-0.

4.8.3 ANALÝZA DOKUMENTŮ

Při této metodě sledujeme u zkoumaných fenoménů především rozsáhlé i minulé časové úseky jejich vzniku a existence, nezávisle na příčinách a tvůrcích. Výhodou dokumentů je to, že jsou mimo sféru vlivu výzkumného procesu. V dokumentech se projevují osobní nebo skupinové vědomé nebo nevědomé postoje, hodnoty, a ideje. Výzkumník je zpracovává, ale nijak nemění. Data jsou již vytvořena a výzkumník je musí pouze nashromáždit. Analýza dokumentů se hodí pro doplnění nebo verifikaci platnosti poznatků získaných jinou cestou. V rámci výzkumného šetření bude autorka pracovat především s primárními dokumenty, které ji organizace Ponton poskytne (průběžné čtvrtletní zprávy a elektronický informační systém PePa). Analýzou těchto dokumentů budou dokresleny odpovědi na dílčí otázky, které si autorka vytyčila.⁵⁹

4.9 REALIZACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Výzkumné šetření bude realizováno od září 2013 do února 2014. Autorka nejprve provede předvýzkum u dotazníkového šetření. Tím bude zjištěno, jak cílová skupina rozumí pojmům týkající se hodnotové orientace a jaký typ otázek je nejvhodnější zvolit do dotazníku. Autorka tak bude moci formu dotazníku, co nejvíce přiblížit skupině, pro kterou je určen. Autorka dotazníky mezi respondenty šířila osobně, a byla přítomna při jejich vyplňování, pro případ, že by měl kdokoliv nějaký dotaz nebo by bylo potřeba něco více vysvětlit. Rozhovory bude autorka realizovat v návaznosti na dotazník. Součástí dotazníku bude větná formulka o tom, že kdo bude mít zájem pokračovat ve výzkumu prostřednictvím rozhovorů, nechť na sebe zanechá kontakt. Všechny rozhovory budou nahrávány na diktafon. Respondenti s nahráváním budou srozuměni.

4.10 ANALÝZA DAT

4.10.1 DOTAZNÍK

Autorka v dotazníku využívá škálování, každá hodnota má svou škálu od 1 do 5. Pro každou jednotlivou či párovou hodnotu bude vypočítán aritmetický průměr, který bude indexem hodnoty. Tento index charakterizuje soubor respondentů ve vztahu k daným

⁵⁹ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. České Budějovice: Grada Publishing, a.s., 2009, s. 124-125. ISBN 978-80-24-3006-6.

SURYNEK, Alois, KOMÁRKOVÁ a Eva KAŠPAROVÁ. *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management press, 2001, s. 130-131. ISBN 80-7261-038-4.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. 2. akt.vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2008, s. 130-131. ISBN 978-80-7367-485-4.

fenoménům. U párových hodnot bude autorka také uvádět směrodatnou odchylku, která charakterizuje, jak je mládež ve vztahu k dané hodnotě jednotná, či jak jsou jejich odpovědi rozptýleny do pěti možných odpovědí. Dále bude autorka zjišťovat hodnotové orientace, tak jak jsou definovány podle Petra Saka. Každá hodnotová orientace má své znaky (hodnoty). Autorka sečte indexy těchto znaků a vydělí je počtem znaků, které jsou pro určitou hodnotovou orientaci nadefinovány.⁶⁰

4.10.2 ROZHOVORY

Autorka bude nejprve provádět doslovnou transkripci rozhovorů. Data, která autorka získá od výzkumného vzorku, tedy dětí a mládeže bude nejdříve sumarizovat a následně kategorizovat. Poté se v nich pokusí najít společné jmenovatele a fenomény, z nichž se za pomoci analýzy pokusí získat odpovědi na stanovené výzkumné otázky.

4.10.3 ANALÝZA DOKUMENTŮ

Při analýze dokumentů se autorka bude především snažit o správné porozumění. K tomu ji pomohou základní otázky, na které by si měla odpovědět. Patří sem otázky jako: kdo je autorem dokumentu či z jaké doby dokument pochází atd. Autorka si nejprve nadefinuje výzkumnou otázku, na kterou se analýzou bude snažit odpovědět. Určí si, co bude považovat za dokument a vyhledá všechny relevantní dokumenty. Následně bude interpretovat odpovědi na výzkumnou otázku, které v dokumentech našla.⁶¹

⁶⁰ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. Praha: Nakladatelství Petrklíč, 2000, s. 69-78. ISBN 80-7229-042-8.

⁶¹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. 2. akt. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2008, s. 130-131. ISBN 978-80-7367-485-4.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

5.1 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

V následujících odstavcích bude autorka předkládat a reflektovat výstupy, které vzešly z dotazníkového šetření. Pro přehlednost a možnosti srovnání jsou výsledky prezentovány pomocí tabulek. Tabulky vždy autorka doprovodí slovním komentářem.

5.1.1 HODNOTOVÉ PREFERENCE

Tabulka č. 13 ukazuje, které hodnoty byly součástí hodnotové baterie. Současně informuje o indexu hodnoty a pořadí v hodnotovém žebříčku sestaveném na základě indexů hodnot. Tabulka obsahuje údaje o výzkumném vzorku A, tedy o dětech a mládeži navštěvující nízkoprahové zařízení Pixla.

Tabulka 13 Hodnotové preference výzkumný vzorek A

Hodnota	Pořadí	Index
Rodina a děti	1.	4,80
Zdraví	2.	4,75
Přátelství	3.	4,70
Úspěšnost v zaměstnání	4.	4,65
Plat, další příjmy	5.	4,50
Láska	6.	4,30
Pravda, poznání	7.	4,20
Svoboda	8.	4,05
Víra	9. - 11.	4,00
Mír	9. - 11.	4,00
Životní prostředí	9. - 11.	4,00
Zajímavá práce	12.	3,95
Vzdělání	13.	3,90
Užitečnost druhým lidem	14. - 15.	3,85
Společenská prestiž	14. - 15.	3,85
Majetek	16.	3,75
Životní partner	17. - 18.	3,65
Zájmy a koníčky	17. - 18.	3,65
Podnikání	19.	3,50
Rozvoj osobnosti	20.	3,20
Veřejně prospěšná činnost	21.	3,15
Demokracie	22.	2,75
Politická angažovanost	23.	1,55

(Zdroj: vlastní analýza)

Velmi zajímavý fenomén se dle autorky objevuje hned u prvních dvou hodnot v tabulce. Na prvním místě hodnotové hierarchie dětí a mládeže navštěvující Pixlu se neobjevuje hodnota zdraví, nýbrž hodnota Rodina a děti. Hodnota zdraví se objevovala na

prvním místě ve všech výzkumech, které autorka prezentovala v druhé kapitole této diplomové práce. Prvenství této hodnoty je výrazem uvědomění, že zdraví je předpokladem všech dalších aktivit a základního životního pocitu spokojenosti. U tohoto výzkumného vzorku tomu tak ve 100 % není. Jedna z dívek ohodnotila hodnotu zdraví stupněm významnosti 3 a jeden chlapec dokonce stupněm 2. Na druhou stranu, je také třeba si uvědomit, že hodnota zdraví je jedna z těch, na které lze zdokumentovat, že hodnota jedince a její přenos do jeho chování není přímočarý. Navzdory dominantní pozici této hodnoty v celé společnosti, značná část lidí jedná přímo v rozporu s touto hodnotou. Je tedy možné, že tito dva jedinci posuzovali hodnotu zdraví v kontextu uvědomění si svého jednání, bez jakéhokoliv „pokrytectví“.

První místo v hodnotové hierarchii tohoto výzkumného vzorku náleží hodnotě Rodina a děti. To je velmi zajímavé zjištění, promítneme-li ho na pozadí současné společnosti, ve které se tak často mluví o krizi rodiny. Pokud ale zůstaneme v kontextu osob ohrožených sociálním vyloučením, není tento výsledek tak překvapivý. Problematika sociálního vyloučením se velmi často dotýká Romského etnika, pro něž je rodina základem všeho. Mladiství navštěvující Pixlu jsou si dobře vědomi, že rodina je jim vším. Vždy zde najdou bezpečí, pomoc a porozumění, zkrátka to, co jim běžná společnost zatím není schopna nabídnout.

Hodnota přátelství zaujímá třetí pozici. Takto vysoké umístění můžeme zčásti přisuzovat věku respondentů, protože právě v tomto období vzrůstá vliv vrstevníků a potřeba někam patřit. Svou roli zde také určitě hraje přístup romského etnika k přátelství. Romové jsou družnější a častěji vyhledávají interakci s okolím. Většina dětí, které navštěvují nízkoprahové zařízení Pixla sem chodí právě kvůli setkávání a trávení volného času s kamarády.

Na čtvrtém místě se možná trochu překvapivě objevuje hodnota Úspěch v zaměstnání. V komplexu uskutečněných výzkumů hodnotových orientací nepředstavuje tato hodnota hodnotovou dominantu mladé generace, ale patří spíše ke středovým hodnotám. O to zajímavější, že se objevuje takto vysoce postavená tady. Můžeme spekulovat, zda toto vysoké umístění znamená, že mládež zakomponovala tuto hodnotu

do vzorců svého chování nebo naopak tato hodnota absentuje v životě této mládeže, a objevuje se zde spíše ve formě chtěného ideálu.

Hodnota „plat“ (5. místo) se nachází také o dost výše, než je v hodnotových výzkumech mládeže obvyklé. Tento výzkumný vzorek se velmi často setkává s nedostatkem peněz, kvůli němuž nemůže uspokojovat řadu primárních a sekundárních potřeb v míře jakou by si představoval. Dá se tedy předpokládat, že tito jedinci budou k penězům zaujímat silnější hodnotový vztah než většinová mládež. Velká část problémů, které mají a musí řešit, se týká peněz. Mít peníze pro ně znamená svobodně žít.

Hodnota „lásky“ je naproti tomu na nižší pozici, než bývá zvykem. Autorka se domnívá, že tomu tak není z důvodu, že by výzkumný vzorek považoval lásku za méně významnou než je tomu obvyklé v běžné populaci. Nižší umístění je způsobeno odsunutím hodnoty lásky za hodnoty, které mají pro tuto mládež existenční hodnotu. Přičemž hodnotu lásky autorka v tomto kontextu neomezujeme pouze na rovinu lidské reprodukce, ale chápe ji také jako lásku k lidstvu, životu a veškerému bytí.

„Pravda a poznání“ je hodnotou na sedmém místě žebříčku hodnot s indexem 4,2. Největší význam vyjádřený stupněm pět přiřkládá této hodnotě 45 % respondentů. Pravda a poznání jsou abstraktní hodnoty, které nabývají na významu teprve na určitém stupni sociálního zrání a individuálního psychického vývoje.

Index 4,05 řadí hodnotu „svoboda“ na osmé místo tohoto hodnotového žebříčku. Toto nebo podobné umístění hodnoty svoboda se objevuje i ve výzkumech ve druhé kapitole této práce. Při hodnocení významnosti této hodnoty se respondenti pohybovali ve svých odpovědích na celé škále, tedy od stupně 1 do stupně 5.

Devátou až jedenáctou pozici zaujímají s totožným indexem 4,00 hodnota „víra“, „mír“ a „životní prostředí“. Přičemž největší význam vyjádřený stupněm 5 se nejčastěji a to v 60 % objevuje u hodnoty víra. Tuto hodnotu Sak ve svých výzkumných bateriích neměl. Autorka ji přidala, protože se domnívala, že bude u tohoto výzkumného vzorku silně zastoupena. To se také potvrdilo, jak už autorka zmiňovala, 60% respondentů ohodnotilo hodnotu víry stupněm 5. Víra je v této sociální skupině silně historicky zakořeněna a je předávána z generace na generaci

Hodnota „životního prostředí“ dle Saka patří mezi globální hodnoty a je v současnosti společným jmenovatelem většiny politických směrů. Často je to právě mládež, která iniciuje ekologické aktivity. Současná mládež má o životním prostředí již dostatek informací, díky nimž vůči němu zaujímá postoj a zařazuje ho do svého hodnotového žebříčku.

Hodnota „míru“ ne této pozici se neshoduje s pozicí, kterou této hodnotě obvykle přikládá intaktní mládež. Mír znamená pro lidské společenství totéž co zdraví pro jedince. Hodnotou zdraví jedinec prezentuje svou individuální dimenzi, hodnotou mír sociální dimenzi. Toto umístění tedy naznačuje, že pro mládež navštěvující Pixlu jsou významnější individuální hodnoty před těmi celospolečenskými.

„Zajímavá práce“ je hodnotou na dvanáctém místě s indexem 3,95. U této hodnoty se uplatňuje větší diferenciaci významnosti, najdeme zde několikrát jak stupeň 1, tak stupeň 5. To může být dáno také tím, že každý jedinec si pod pojmem zajímavá práce může představit něco jiného. Pro někoho je zajímavá hojně finančně ohodnocená práce, pro druhého ta, ve které se může seberealizovat.

Index 3,9 přiřazuje hodnotě „vzdělání“ třinácté místo. Nejvyšší význam, tedy stupeň pět, přiřadilo této hodnotě 45 % respondentů. Na této hodnotě lze opět zdokumentovat, že hodnota jedince a její přenos do jeho chování nejsou přímočaré. Ačkoliv zkoumaná mládež prezentuje vzdělání jako svou hodnotu, velká část z nich má problémy s docházkou už na základní škole.

O 14. a 15. pozici se dělí hodnota „užitečnost druhým lidem“ a „společenská prestiž“. Obě tyto hodnoty se vztahují k sociální dimenzi. Pokud porovnáme četnost odpovědí vyjádřených stupněm 5, zjistíme že, tento stupeň významu se častěji objevoval u hodnoty „společenská prestiž“. Zajímavým fenoménem u této hodnoty je diferenciaci významnosti v závislosti na pohlaví. Pokud bychom zjišťovali index této hodnoty pouze u žen, dostali bychom se k číslu 4,5, zatímco u mužů k indexu 3,2. Je tedy jasné, že hodnota společenská prestiž je významnější pro život ženy.

„Majetek“ na šestnáctém místě má index 3,75. Ani jeden respondent u této hodnoty nevedl stupeň významu 1. Čím vyšší stupeň této hodnoty, tím větší materiální a egocentrická orientace jedince.

Sedmnáctou a osmnáctou pozici zaujímají s indexem 3,65 dvě diametrálně odlišné hodnoty, hodnota „zájmy a koníčky“ a hodnota „životní partner“. Zájmy a koníčky je hodnota spojená se sférou volného času, z toho vyplývá menší naléhavost této hodnoty než u hodnot spojených se všemi sférami lidského bytí. Tento předpoklad výzkumný vzorek A potvrzuje a současně zrcadlí výsledky, které jsou u této hodnoty prezentovány v jiných hodnotových výzkumech mládeže.

Naproti tomu umístění hodnoty „životní partner“ na této pozici se vůbec neshoduje s výsledky, které uvádí výzkumy předkládané ve druhé kapitole této diplomové práce. Zde se hodnota životní partner obvykle objevuje v první pětici nejvýznamnějších hodnot a mládež je při jejím hodnocení velmi homogenní. Hodnota životní partner je konkretizací a omezením hodnoty láska, a její význam roste s věkem respondenta. Autorka tedy předpokládá, že výzkumný vzorek A je ještě ve věku, kdy životní partner není dominantní preferovanou hodnotou.

Pořadí hodnoty „podnikání“ na devatenáctém místě určuje index 3,5. Jedná se o hodnotu významově velmi diferenciovanou, což určuje jedna z nejvyšších směrodatných odchylek. Výzkumný vzorek nepovažuje tuto hodnotu za důležitou, protože ve svém okolí s ní nepřichází často do kontaktu, a často ani příliš neví, co si pod ní představit. Toto tvrzení autorka zakládá na častých dotazech, které se při vyplňování dotazníku u této hodnoty objevovaly.

Nízké pořadí – dvacáté, obsadila hodnota „rozvoj osobnosti“ Tato hodnota v sobě obsahuje sebevzdělávání, sebepoznání či rozvoj dovedností a schopností pomocí zájmů a koníčků. Pozice této hodnoty je opět o něco níže, než kde ji mívá intaktní mládež. Tato hodnota jedince primárně směřuje k určité kvalitě života. Sekundárně je však tato hodnota velice významnou komponentou společenského systému, jeho kulturní, duchovní, vědecké, politické a ekonomické oblasti. Uvědomíme-li si, že výzkumný vzorek vyrůstá na pozadí sociálního vyloučení, a to čím je sociální vyloučení vymezeno, dostaneme odpověď na to, proč je rozvoj osobnosti na tak nízké pozici.

Hodnota „veřejně prospěšná práce“, která je spojená se společností, je s indexem 3,15 na jednadvacátém místě. Tato hodnota je opět značně diferenciovaná dle pohlaví. Zatímco ženy hodnotí veřejně prospěšnou práci indexem 4,1 muži pouze indexem 2,2.

Tento výrazný rozdíl si autorka vysvětluje tím, že ženy mají v sobě přirozenou potřebu se o něco starat a pečovat, a je svým způsobem jedno, jestli se jedná o děti nebo o společnost.

Dvaadvacáté místo patří hodnotě „demokracie“ s indexem 2,75. Tento výsledek opět značně nekoresponduje s výsledky intaktní mládeže. Ta hodnotu demokracie ohodnocuje indexem, který se pohybuje okolo stupně 4. Naopak u výzkumného vzorku A 70 % respondentů zvolilo stupeň významnosti 1 až 3. Znovu se potvrzuje, že sociální hodnota, která je spojena se společností, není tímto výzkumným vzorkem preferovaná. Navíc se nepředpokládá vztah k demokracii u skupiny obyvatel, která je v rámci svého sociálního vyloučení téměř většinově politicky vyloučena ze všech demokratických procesů a z účasti na politické moci.

Politická angažovanost s indexem 1,55 je na posledním místě v hodnotovém žebříčku výzkumného vzorku A. Tento nízký význam hodnoty je všeobecně rozšířen i mezi intaktní mládeží, a i zde se nachází na posledním místě. Stejně tak je zde i stejný propastný rozdíl mezi indexem předposlední a poslední hodnoty. Politická angažovanost není hodnotou, ať jste či nejste ohrožen sociálním vyloučením.

V tabulce č. 14 autorka předkládá komparaci hodnotových preferencí výzkumného vzorku A (děti a mládež navštěvující NZDM Pixla) a výzkumného vzorku B.(děti a mládež navštěvující ZUŠ Stochov). V tabulce vždy nalezneme pořadí hodnoty a její index a to pro oba výzkumné vzorky současně.

Tabulka 14: Hodnotové preference-výzkumný vzorek A x výzkumný vzorek B
 Pozn.: šedá barva výplně upozorňuje na největší rozdíly v hodnotových preferencích mezi výzkumnými vzorky

Hodnota	Výzkumný vzorek A		Výzkumný vzorek B	
	Pořadí	Index	Pořadí	Index
Rodina a děti	1.	4,80	6. - 8.	4,40
Zdraví	2.	4,75	1.	5,00
Přátelství	3.	4,70	2.	4,70
Úspěšnost v zaměstnání	4.	4,65	6. - 8.	4,40
Plat, další příjmy	5.	4,50	4. - 5.	4,45
Láska	6.	4,30	3.	4,60
Pravda, poznání	7.	4,20	11. - 12.	4,10
Svoboda	8.	4,05	4. - 5.	4,45
Víra	9. - 11.	4,00	23.	2,00
Mír	9. - 11.	4,00	13. - 14.	4,05
Životní prostředí	9. - 11.	4,00	11. - 12.	4,10
Zajímavá práce	12.	3,95	15. - 16.	3,95
Vzdělání	13.	3,90	13. - 14.	4,05
Užitečnost druhým lidem	14. - 15.	3,85	17. - 18.	3,85
Společenská prestiž	14. - 15.	3,85	19. - 20.	3,50
Majetek	16.	3,75	9. - 10.	4,20
Životní partner	17. - 18.	3,65	17. - 18.	3,65
Zájmy a koníčky	17. - 18.	3,65	17. - 18.	3,85
Podnikání	19.	3,50	19. - 20.	3,50
Rozvoj osobnosti	20.	3,20	9. - 10.	4,20
Veřejně prospěšná činnost	21.	3,15	21.	2,85
Demokracie	22.	2,75	15. - 16.	3,95
Politická angažovanost	23.	1,55	22.	2,50

(Zdroj: vlastní analýza)

Výrazný rozdíl autorka nalézá hned na první pozici, tedy u nejméně významné hodnoty. Mládež ohrožená sociálním vyloučením vnímá jako nejdůležitější hodnotu „rodinu a děti“, zatímco intaktní mládež ve výzkumném vzorku B jednomyslně (index 5,00) označila za nejméně významnou hodnotu „zdraví“. Hodnotu rodina a děti naopak umístila s indexem 4,40 až na 5. - 6. pozici. Tento výsledek potvrzuje rozdílný přístup k rodinnému životu. Zatímco ve výsledku vzorku B se odráží mírný odklon od tradiční životní dráhy spojené s rodinou a dětmi, výzkumný vzorek A stále rází heslo „rodina základ života“.

Zajímavý je také výsledek u hodnoty „úspěšnost v zaměstnání“. Tato hodnota získala vyšší index a tím také vyšší pozici u mládeže ohrožené sociálním vyloučením. Mnozí by tento výsledek mohli považovat za paradox, vzhledem k tomu, že sociální vyloučení je často spojeno s dlouhodobou nezaměstnaností. Autorka se však domnívá, že

tento výsledek je ovlivněn právě tím, že tato mládež se ve své rodině a svém okolí s úspěchem v zaměstnání setkává minimálně a to ji žene k větší touze po této hodnotě.

Tyto dva výzkumné vzorky se také liší v přístupu ke svobodě. Výzkumný vzorek B tuto hodnotu umístil hned za zdraví, přátelství a lásku a téměř jednotně ji hodnotil stupněm významu 4 či 5. Naproti tomu výzkumný vzorek A svobodu nevnímá významově tak silně (8. pozice) a přistupuje k ní velmi diferenciovaně. Autorka může jen spekulovat, zda v tom svou roli nehraje opět sociální vyloučení, které svým způsobem jedince omezuje a neumožňuje mu takovou svobodu žití, jakou má většinová společnost.

Nejmarkantnější rozdíl v hodnotové preferenci najdeme u hodnoty „víra“. Zatímco mládež ohrožená sociálním vyloučením ji ohodnotila indexem 4,00, což znamená 9. – 11. pozici, mládež z intaktní společnosti ji s indexem 2,00 umístila na poslední třiadvacátou pozici. Přitom obě skupiny jsou v přístupu k ní stejně zajedno jen v opačných směrech. Výsledek výzkumného vzorku B potvrzuje výsledky, které autorka ohledně víry v boha předkládala ve výzkumech v druhé kapitole. Zde se víra v boha u intaktní mládeže pohybovala okolo 15 %. Hodnota víra a hodnota rodina a děti jsou hodnoty, na jejichž síle se u ohrožené mládeže velmi dominantně podílí generační přenos.

U hodnoty „společenská prestiž“ se dle autorky znovu setkáváme se stejným fenoménem, jako u „úspěšnosti v zaměstnání“. Opět se prokazuje, že pro mládež z výzkumného vzorku A má silnější hodnotu, to čeho se jim příliš nedostává. Čím více po něčem touží, tím je pro ně daná věc hodnotově přitažlivější. Naopak intaktní mládež z výzkumného vzorku B vidí oproti společenské prestiži vyšší hodnotu například v hodnotách „zájmy a koníčky“, „demokracie“, „rozvoj osobnosti“ či „majetek“.

Právě zmiňovaný majetek je intaktní mládeží z výzkumného vzorku B velmi vysoce hodnocen. S indexem 4,20 se nachází na 9. – 10. pozici. Zatímco výzkumný vzorek B jej má s indexem 3,75 na šestnácté pozici. Z těchto výsledků si autorka dovoluje usuzovat, že intaktní mládež z výzkumného vzorku B je více materiálně a egocentricky orientovaná než mládež zatížená sociálním vyloučením.

Autorka v komentářích u předchozí tabulky vyslovila domněnku, že hodnota „životní partner“ není pro tento výzkumný vzorek tak důležitá vzhledem k jeho nízkému věku, a že s postupujícím časem jeho význam poroste. Tato domněnka se potvrdila i u

výzkumného vzorku B. Ten hodnotu životní partner umístil ve svém hodnotovém žebříčku na stejnou pozici dokonce i s totožným indexem jako výzkumný vzorek A.

Jednou z posledních hodnot, ve kterých se výzkumné vzorky odlišují, je hodnota „rozvoj osobnosti“. Tento nesoulad autorka zaregistrovala už u tabulky č. 13, když výslednou 20. pozici této hodnoty porovnávala s výsledky, které se u této hodnoty objevovaly v hodnotových výzkumech mládeže z kapitoly dvě. Stejně jako tam, i zde je rozdíl velmi velký. Zatímco výzkumný vzorek B hodnotí tuto hodnotu indexem 4,20 a 9. - 10. pozicí, výzkumný vzorek A ji s indexem 3,20 přiřkl 20. místo. Proč tomu tak je, se autorka snažila, vysvětlit v komentářích u tabulky č. 13.

Poslední hodnota, kterou výzkumné vzorky oceňují jinou významností, je hodnota „demokracie“. Tento fakt je důsledkem sociálního vyloučení, které s sebou nese politické vyloučení a neúčast jedinců na demokratických procesech. Není proto žádným překvapením, že zatímco intaktní mládež vnímá demokracii jako hodnotu na 15. – 16. pozici s indexem 3,95, mládež ohrožená sociálním vyloučením tuto hodnotu umísťuje téměř na úplný konec hodnotového žebříčku, na 22. pozici s indexem 2,75.

5.1.2 PÁROVÉ HODNOTY

Tabulka č. 15 podává výčet párových hodnotových preferencí u výzkumného vzorku A, tedy u dětí a mládeže navštěvující NZDM Pixla. U každé párové hodnoty je uveden její index a směrodatná odchylka. Ta charakterizuje, jak je soubor mládeže ve vztahu k dané hodnotě jednotný, či jak jsou jeho odpovědi rozptýleny do pěti možných odpovědí.

Tabulka 15:Párové hodnoty-výzkumný vzorek A

Párové hodnoty		Index	Směrodatná odchylnka	
1	5			
1	Ekonomický růst	Tvorba a ochrana životního prostředí	3,55	1,24
2	Rodina	Odpovědnost pouze sám za sebe	1,44	0,97
3	Komunita, ve které žiji	Celospolečenské dění a politika	2,4	1,5
4	Dostatek peněz	Šťastný a spokojený život	4,65	0,96
5	Bezpečnost lidí	Svoboda	2,6	1,59
6	Užívat si život	Vzdělávat se	2,7	1,73
7	Volný čas	Práce	3,55	1,5
8	Dávat druhým	Brát od druhých	2,25	1,04
9	Víra v sám sebe	Víra v boha	3,7	1,79
10	Emancipace žen	Tradiční postavení žen	2,6	1,68
11	Drogy ano	Drogy ne	3,8	1,54
12	Volný čas (nicnedělání)	Zájmová aktivita	3,65	1,62
13	Peníze, majetek	Přátelství, láska	3,7	1,49
14	Kariéra	Mezilidské vztahy	2,25	1,41
15	Zdravý životní styl	Užívat si života	3,25	1,7
16	Rodina	Přátelé	1,45	0,8

(Zdroj: vlastní analýza)

Ekonomický růst x tvorba a ochrana životního prostředí. Ve vztahu k těmto dvěma hodnotám je tento výzkumný vzorek posunut ve prospěch ekologie s indexem 3,55. Nejvíce respondentů zaujímá středovou pozici 3.

Rodina x odpovědnost pouze sám za sebe. Při této volbě mládež silně preferovala rodinu. Index 1,44 ve spojení s téměř nejmenší směrodatnou odchylnkou prozrazuje, že v tomto má výzkumný vzorek většinově jasno. Autorka v dotazované skupině opět naráží na silnou orientaci na rodinu, která se objevila už v tabulkách zjišťujících hodnotové preference.

Komunita, ve které žiji x celospolečenské dění a politika. Jak je patrné z indexu 2,4, mládež spíše preferuje význam komunity, ve které žije než celospolečenské dění. Není

však v její prospěch tak zcela vyhraněná. Což můžeme pozorovat z toho, že 40 % respondentů zaujmul mezi těmito dvěma hodnotami pozici 3,4 nebo 5.

Dostatek peněz x šťastný a spokojený život. Index 4,65 současně se směrodatnou odchylkou 0,96 dává vědět, že zde je výzkumný vzorek velmi silně na straně kvality prožívaného života. Tento výsledek je pro výzkumný vzorek příznivý. Šťastný a spokojený život je hodnota cílová, zatímco peníze jsou hodnota instrumentální. Pokud by tato skupina cítila peníze, jako hodnotu cílovou jednalo by se o deviaci.

Bezpečnost lidí x svoboda. V případě této párové hodnoty se mládež s indexem 2,6 více přiklání na stranu bezpečnosti. Směrodatná odchylka 1,59 ukazuje, že je u této hodnoty mládež značně diferenciovaná. Tento výsledek je odrazem celospolečenské preference bezpečnosti, ke které dochází na základě reflexe každodenních zkušeností statisíců lidí.

Užívat si života x vzdělávat se. V tomto případě jde o silně vyhraněné protikladné hodnoty, indikující opačné styly života. Celých 45 % respondentů volí stupeň 1 a 30 % respondentů volí stupeň 5. Index 2,7 představuje pozici lehce od středu ve směru k „užívat si života“. Větší část mládeže z výzkumného vzorku tedy tíhne k hédonistickému stylu života a druhá část naopak preferuje vzdělání a seberozvoj.

Volný čas x práce. Index 3,55 ukazuje na posun od středu směrem k práci. V této hodnotě je mládež opět značně diferenciovaná. Příklon této sociální skupiny k hodnotě práce je potěšující, ale stále je zde 35 % respondentů, kteří ve svém životě spíše preferují volný čas.

Dávat druhým x brát od druhých. Pozice mládeže s indexem 2,25 je překvapivě altruistická. O to více, že mládež vzhledem k těmto dvěma hodnotám vyjadřuje značně homogenní přístup. Směrodatná odchylka se pohybuje kolem 1. Autorka se může pouze dohadovat, nakolik tento výsledek odpovídá realitě.

Víra v sám sebe x víra v boha. Mládež preferuje víru v boha (index 3,7), i když tento výsledek je značně diferenciován ve dvou názorových protipólech. Celých 70 % respondentů zaujalo pozici 4 a 5 a zbylých 30 % uvedlo pozici 1. Tento výsledek je do značné míry ovlivněn tím, že výzkumný vzorek nevnímá tyto dva fenomény jako

protiklady, ale přijímá je rovnocenně vedle sebe. V reálu to vypadá tak, že jedinec je sice věřící, ale zároveň velmi věří v sám sebe.

Emancipace žen x tradiční postavení žen. Emancipace žen patří k preferencím tohoto výzkumného vzorku. Zároveň však index 2,6 a směrodatná odchylka 1,68 ukazuje, že v této skupině existují jedinci, kteří preferují tradiční postavení žen.

Drogy ano x drogy ne. Index 3,8 je na straně „drogy ne“, avšak vzdálenost od středu není tak velká, jak by se dalo očekávat. To znamená, že v tomto výzkumném vzorku se nacházejí jedinci, kteří mají k drogám vztah, který nebývá většinovou společností tolerován.

Volný čas (nicnedělání) x zájmová aktivita. Jak je patrné z indexu 3,65, tato mládež více preferuje zájmovou aktivitu před nic neděláním. Vysoká směrodatná odchylka 1,62 však poukazuje na to, že ne všichni v tomto výzkumném vzorku jsou orientováni na zájmovou aktivitu jako většina.

Peníze, majetek x přátelství, láska. Index 3,7 je pochopitelně na straně „přátelství, láska“, avšak vzdálenost od středu není tak velká jak by v tomto případě autorka předpokládala. Z tohoto výsledku vyplývá, že výzkumný vzorek může za jistých okolností posuzovat vztahy v materiálním kontextu.

Kariéra x mezilidské vztahy. Výzkumný vzorek na této škále výrazně (index 2,25) preferuje kariéru. Tento výsledek koresponduje s předchozím výsledkem a poukazuje na pro autorku možná trochu překvapivou materiální orientaci výzkumného vzorku.

Zdravý životní styl x užívat si života. V tomto případě jde o silně vyhraněné protikladné hodnoty, reprezentující opačné životní styly. Index 3,25 u této pozice je téměř ve středu avšak s mírnou preferencí ve směru „užívat si života“. Směrodatná odchylka 1,7 nás upozorňuje na velmi diferenciovaný přístup výzkumného vzorku k těmto hodnotám. Na jedné straně jsou v této skupině jedinci, kteří se snaží žít zdravě a na té druhé ti, kteří žijí proto, aby žili. Tento výsledek koresponduje s výsledky u párových hodnot „užívat si života x vzdělávat se“.

Rodina x přátelé. Výzkumný vzorek A je s indexem 1,45 velmi vyhraněným zastáncem rodiny. Z velmi nízké směrodatné odchylky je patrné, že rodina je pro většinu

dotazované mládeže vším. Tento výsledek tak znovu potvrdil první pozici rodiny v hodnotovém žebříčku uvedeném v tabulce č. 13.

V tabulce 16 autorka porovnává indexy párových hodnot výzkumného vzorku A, tedy dětí a mládeže navštěvující NZDM Pixla a výzkumného vzorku B, tedy dětí a mládeže navštěvující ZUŠ Stochov. V tabulce vždy nalezneme index párových hodnot a jejich směrodatnou odchylku, a to pro oba výzkumné vzorky současně.

Tabulka 16: Párové hodnoty-výzkumný vzorek A x výzkumný vzorek B

Pozn. :šedá barva výplně upozorňuje na největší rozdíly v indexech mezi výzkumnými vzorky

Párové hodnoty			Výzkumný vzorek A		Výzkumný vzorek B	
			Index	Směrodatná odchylka	Index	Směrodatná odchylka
	1	5				
1	Ekonomický růst	Tvorba a ochrana životního prostředí	3,55	1,24	3,2	1,37
2	Rodina	Odpovědnost pouze sám za sebe	1,44	0,97	2,1	1,18
3	Komunita, ve které žijí	Celospolečenské dění a politika	2,4	1,5	2,2	1,4
4	Dostatek peněz	Šťastný a spokojený život	4,65	0,96	4,25	1,09
5	Bezpečnost lidí	Svoboda	2,6	1,59	3,5	1,36
6	Užívat si život	Vzdělávat se	2,7	1,73	2,65	1,39
7	Volný čas	Práce	3,55	1,5	2,5	1,47
8	Dávat druhým	Brát od druhých	2,25	1,04	3,05	1,2
9	Víra v sám sebe	Víra v boha	3,7	1,79	1,4	0,58
10	Emancipace žen	Tradiční postavení žen	2,6	1,68	2,9	1,64
11	Drogy ano	Drogy ne	3,8	1,54	4,65	0,65
12	Volný čas (nicnedělání)	Zájmová aktivita	3,65	1,62	4,25	1,04
13	Peníze, majetek	Přátelství, láska	3,7	1,49	4,35	1,11
14	Kariéra	Mezilidské vztahy	2,25	1,41	3	1,22
15	Zdravý životní styl	Užívat si života	3,25	1,7	3,05	1,32
16	Rodina	Přátelé	1,45	0,8	2,8	1,21

(Zdroj: vlastní analýza)

Ekonomický růst X tvorba a ochrana životního prostředí. U této párové hodnoty se oba výzkumné vzorky přiklonily na stranu „tvorby a ochrany životního prostředí“. Přičemž větší posun od středu k ekologii autorka zaznamenala u výzkumného vzorku A:

Rodina x odpovědnost pouze sám za sebe. V tomto případě jsou obě skupiny ve svém názoru celkem homogenní. Obě se také nacházejí ve stejné polovině, a to v té, která odpovídá rodinnému životu. Rozdíl je pouze v síle příklonu k dané hodnotě. Silněji vnímá hodnotu rodiny mládež ohrožená sociálním vyloučením. Tento výsledek zrcadlí data, která autorka zjistila již v tabulce č. 14.

Komunita, ve které žiji x celospolečenské dění a politika. Ve vztahu těchto dvou hodnot jsou oba výzkumné vzorky stejně hodnotově zaměřeny. Pro obě skupiny je významnější komunita.

Dostatek peněz x šťastný a spokojený život. Indexy u obou výzkumných vzorků jsou na straně kvality prožívaného života, avšak vzdálenost od středu je menší u výzkumného vzorku B. Z tohoto výsledku autorka usuzuje, že mládež neohrožená sociálním vyloučením je více orientovaná na materiální hodnoty.

Bezpečnost lidí x svoboda. V případě této párové hodnoty došlo k rozdílnému výsledku. Zatímco děti ohrožené sociálním vyloučením preferují s indexem 2,6 spíše bezpečnost, děti tímto jevem neohrožené se přiklání s indexem 3,5 na stranu svobody. Než začneme dělat z tohoto výsledku závěry, je dobré si povšimnout, že oba indexy jsou blízké středové hodnotě a od středu se vzdalují téměř ve stejné vzdálenosti.

Užívat si života x vzdělávat se. Pozice obou vzorků na škále této párové hodnoty je téměř totožná. Oba se blíží středu a jen nepatrně se posouvají ve směru hodnoty „užívat si života“.

Volný čas x práce. V tomto případě se výzkumné vzorky opět nacházejí mírně na opačných stranách škály. Výzkumný vzorek A s indexem 3,55 preferuje hodnotu „práce“, pro výzkumný vzorek B je s indexem 2,50 významnější „volný čas“. Oba tyto indexy se opět nacházejí v těsné blízkosti středu, a posouvají se na opačnou stranu ve stejné intenzitě.

Dávat druhým x brát od druhých. Pozice výzkumných vzorků se na této škále rozcházejí. Zatímco vzorek A s indexem 2,25 se nachází na straně „dávat druhým“, vzorek B je u této pozice značně nerozhodný. Index 3,05 se sice přiklání na stranu „brát od druhých“, ale tak nepatrně, že ho autorka nevnímá jako směrodatný ukazatel.

Víra v sám sebe x víra v boha. Tato párová hodnota vyvolala u výzkumných vzorků nejdiferenciovanější výsledek. Mládež ohrožená sociálním vyloučením indexem 3,7 jasně vyjádřila svůj kladný postoj k víře v boha. Na druhé straně mládež, jež se se sociálním vyloučením nepotýká, velmi jednomyslně vyjádřila opačný postoj.

Emancipace žen x tradiční postavení žen. U této párové hodnoty se u obou výzkumných vzorků objevily podobné výsledky. Oba vzorky se spíše přiklánějí na stranu emancipace žen, přičemž větší příklon k emancipaci autorka zaznamenala u mládeže ohrožené sociálním vyloučením.

Drogy ano x drogy ne. I zde se ve své preferenci výzkumné vzorky shodují. Obě zkoumané skupiny se k drogám staví negativně. Je zde však poměrně velký rozdíl v síle negace a také v tom, jak jsou obě skupiny ve svých postojích homogenní. Skupina neohrožená sociálním vyloučením je ve svém postoji velmi stejnorodá a index 4,65 značí velmi silné odmítnutí drog jako stylu života. U mládeže ohrožené sociálním vyloučením autorka tak silné výhrady k drogám nezaznamenala. Naopak u této skupiny ze směrodatné odchylky zjistila velkou názorovou diferenciaci.

Volný čas (nicnedělání) x zájmová aktivita. Jak je patrné z obou indexů, obě skupiny mládeže preferují zájmovou aktivitu před nicneděláním. Více nakloněný zájmům je výzkumný vzorek B. Tento rozdíl v indexech však může být zkreslen výběrem výzkumného vzorku B. Ten je totiž složen z dětí a mládeže, které navštěvují ZUŠ, u nichž je předpoklad zvýšeného zájmu o koníčky.

Peníze, majetek x přátelství, láska. Index 3,7 a 4,35 značí, že obě zkoumané skupiny dávají ve svém životě přednost nemateriálním hodnotám. Z důvodu menší vzdálenosti indexu od středu se materiálně orientovanější jeví mládež ohrožená sociálním vyloučením.

Kariéra x mezilidské vztahy. V případě této párové hodnoty se výzkumný vzorek B ocitl na samém středu škály. Z toho vyplývá, že tato párová dvojice je pro něj velmi obtížně uchopitelná a nedokáže se vyhranit ani jedním směrem. Výzkumný vzorek A má v této párové hodnotě jasněji, s indexem 2,25 stojí na straně kariéry.

Zdravý životní styl x užívat si života. Indexy u této párové hodnoty se pohybují velmi blízko středu škály a jen mírně se vychylují směrem k hodnotě „užívat si života“. U výzkumného vzorku A je vzdálenost od středu o něco vyšší. Autorka tento nevyhraněný výsledek přikládá věku respondentů, v němž dle ní dochází k utváření postojů k těmto dvěma sociálním fenoménům.

Rodina x přátelé. Ve vztahu rodina versus přátelé jsou oba výzkumné vzorky posunuty ve prospěch rodiny. Rozdíl je pouze v tom do jaké míry. Dominantněji a velmi homogenně se k hodnotě „rodina“ staví mládež ohrožená sociálním vyloučením. Naopak výzkumný vzorek z intaktní mládeže se s indexem 2,8 blíží středové pozici a hodnota „rodina“ pro něj není tolik významným fenoménem v kontextu hodnoty „přátelství“.

5.1.3 HODNOTOVÉ ORIENTACE

Tabulkou č. 17 autorka informuje o tom, které hodnotové orientace dominují u kterého výzkumného vzorku. Tyto hodnotové orientace jsou nadefinovány dle Petra Saka, a jsou vytvořeny z údajů v tabulce hodnotových preferencí č. 14.

Tabulka 17: Hodnotové orientace-výzkumný vzorek A x výzkumný vzorek B

Hodnotová orientace (Sak)	Výzkumný vzorek A	Výzkumný vzorek B
Egoisticko-materialistická	4,05	4,01
Profesně rozvojová	3,93	4,15
Reprodukční	4,25	4,22
Globální	4,25	4,38
Liberální	3,43	3,97
Sociální	3,10	3,18
Hedónistická	4,22	4,38

(Zdroj: vlastní analýza)

Dle získaných hodnotových preferencí má nejsilnější pozici mezi výzkumným vzorkem A reprodukční a globální orientace. Naopak nejméně zastoupena je zde sociální orientace. Pro tento výzkumný vzorek je tedy důležité zachování lidského rodu a vytváření

podmínek pro růst a socializaci dětí. Stejně tak důležité je pro něj zachování pasivních podmínek nezbytných pro existenci lidského rodu, jako je zdraví, mír a ochrana životního prostředí. To, že mají právě tyto dvě hodnotové orientace společný nejvyšší index je logické, vzhledem k tomu, že obě tyto orientace představují dvě stránky existence lidské civilizace. Naopak směřování k sociální integraci a překračování vlastní individuální dimenze, skrze pomáhání druhým lidem, veřejně prospěšné práce či politickou angažovanost se v tomto výzkumném vzorku příliš „nenosí“. Sakovy výzkumy týkající se hodnotových orientací prezentují velmi podobné rozdělení hodnotových orientací jako u tohoto výzkumného vzorku.

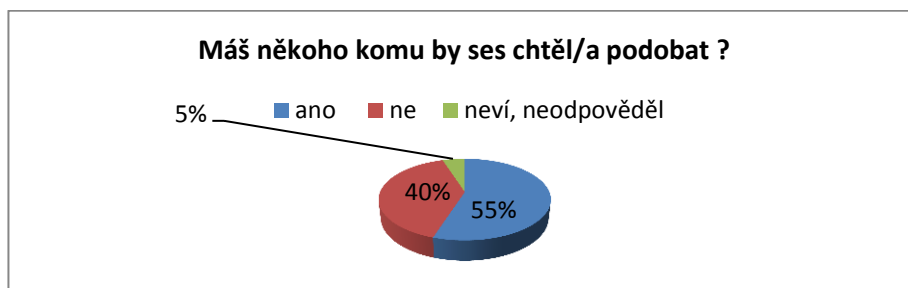
Při porovnání hodnotové orientace výzkumných vzorků A a B najdeme rozdíly. Nejvyšší index zde získala hédonistická hodnotová orientace a globální. Hédonistickou orientaci Sak přibližuje jako alternativu k orientacím na rodinu, společnost, hromadění majetku a profesi, která má nezávazný charakter, nevyžaduje velkou odpovědnost a kooperaci s druhými lidmi. Nejnižší index tohoto výzkumného vzorku získala sociální orientace stejně jako u výzkumného vzorku A. Jestliže autorka porovná jednotlivé hodnotové orientace mezi výzkumnými vzorky, zjistí že mládež ohrožená sociálním vyloučením je více egoisticko-materiálně a globálně orientovaná, než mládež tímto jevem neohrožená. Ve všech zbývajících orientacích je tomu naopak.

5.1.4 OTEVŘENÉ OTÁZKY

V dotazníku, který autorka vytvořila, se objevily dvě otevřené otázky, týkající se životních cílů a vzorů. V následujících řádcích bude autorka sumarizovat a vyhodnocovat odpovědi, které se u těchto dvou otázek objevily.

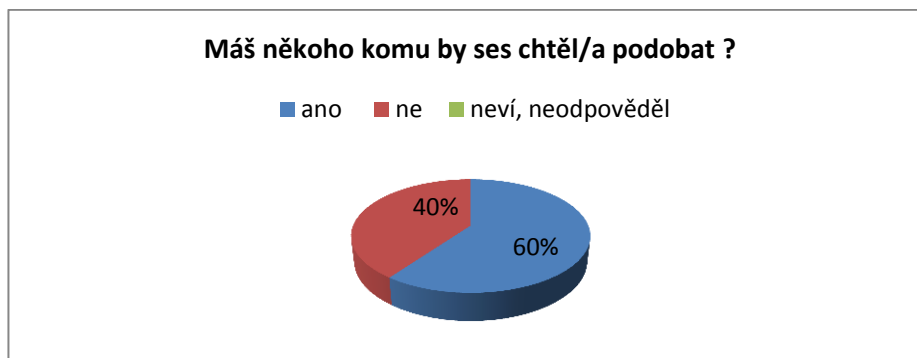
1. otázka: Máš někoho, komu by ses chtěl/a podobat? Pokud ano, komu?

Graf 1: Vzory-výzkumný vzorek A

(Zdroj: vlastní analýza)

Graf 2: Vzor- výzkumný vzorek B

(Zdroj: vlastní analýza)

Z grafu 1 vyplývá, že více jak polovina mládeže ohrožené sociálním vyloučením svůj vzor má, více jak třetina na tuto otázku odpověděla negativně a 5 % respondentů neodpovědělo vůbec. Pokud autorka tyto výsledky porovná s výsledky výzkumného vzorku B, je výsledek téměř totožný jen s tím rozdílem, že zde na otázku odpověděli všichni tázaní respondenti. Tyto výsledky stejně taky zrcadlí výstupy, které ohledně vzorů a idolů předkládá výzkum „Hodnotové orientace dětí ve věku 6 – 15 let“. Vzhledem k tomu, že otázka byla otevřená, nalezneme v následujících tabulkách kategorie skupin vzorů, do kterých byly jednotlivé odpovědi respondentů zařazeny.

Tabulka 18: Vzory-výzkumný vzorek A

Vzory	Počet odpovědí	%
rodiče	4	36,5
ostatní příbuzní	1	9
kamarád/ka	4	36,5
slavná osobnost	2	18

(Zdroj: vlastní analýza)

Tabulka 19: Vzory-výzkumný vzorek B

Vzory	Počet odpovědí	%
rodiče	6	50
sportovec	2	16,5
slavná osobnost	4	33,5

(Zdroj: vlastní analýza)

Nejčastěji se u výzkumného vzorku A objevil jako vzor rodič nebo kamarád/ka. Dále tito respondenti uváděli jako svůj vzor někoho dalšího z příbuzenstva, herce nebo zpěváky. Naopak výzkumný vzorek B nemá mezi kamarády své vzory. V této skupině jako

vzory dominují rodiče, na ně se dotahují slavné osobnosti a nakonec se zde objevují sportovci.

Následující tabulky předkládají kategorizované odpovědi na druhou otevřenou otázku v dotazníku.

2. otázka: Jaké jsou tvé životní cíle?

Tabulka 20: Životní cíle-výzkumný vzorek A

Životní cíle	Počet odpovědí
vyučit se	4
mít práci	2
cestovat	2
děti	1
středoškolské vzdělání	1
spokojený život	2
dobrý plat	1
zdraví	1
podnikání	4
postavit dům	1
tancovat	1

(Zdroj: vlastní analýza)

Tabulka 21: Životní cíle-výzkumný vzorek B

Životní cíle	Počet odpovědí
vzdělání	7
úspěch v zaměstnání	4
děti	3
užít si život	1
úspěch ve sportu	1
majetek	3
nic nedělat	1

(Zdroj: vlastní analýza)

Nejčastěji jsou životní cíle obou výzkumných vzorků spojeny s konkrétním povoláním, jehož lze dosáhnout absolvováním určitého vzdělání. Oba výzkumné vzorky si tedy shodně uvědomují význam vzdělání v dnešní době. Liší se jen v obsahu, který si pod pojmem vzdělání představují. Zatímco pro děti ohrožené sociálním vyloučením je většinou cílem vyučit se, pro děti z intaktní společnosti je to získání povolání, kterému předchází vysokoškolské studium. Ostatní životní cíle se v obou skupinách podobají. Zajímavý je dle autorky fenomén podnikání, jako životního cíle u mládeže ohrožené sociálním vyloučením. Podnikání se v odpovědích objevilo hned několikrát a vždy s jasně specifikovanou formou, která však často nebyla v souladu se zákonem. Rozdíl mezi

skupinami autorka zachytila v preferenci materiálních životních cílů, jako je například majetek, a to u mládeže z intaktní společnosti. Dále také v přístupu k práci. Pro ohroženou mládež je životní cíl mít práci, pro mládež z intaktní společnosti je životním cílem spíše být úspěšný v práci.

5.1.5 SHRnutí ZÁVĚRŮ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

V následujících odstavcích autorka shrne výsledky výzkumného šetření a vyjádří se, nakolik pro ni některé z nich byly překvapivé či naopak očekávané.

Jeden z výsledků, který autorka vzhledem k výzkumnému vzorku očekávala, je dominantní postavení rodiny v hodnotovém žebříčku. Tento fenomén se v dotazníkovém šetření několikrát potvrdil. Ať už se jednalo o první pozici v hodnotových preferencích, silné homogenní směřování k rodině v párových hodnotách či reprodukčně zaměřenou hodnotovou orientaci. Rodina je pro mládež navštěvující NZDM Pixla základem, od něhož se odvíjí vše další. Rodina je bezpečný prostor, ve kterém vždy najdou porozumění a pomoc, zkrátka to, co jim většinová společnost zatím nenabízí.

Dalším zjištěním, které toto dotazníkové šetření přineslo, je silnější materiální orientace u jedinců ohrožených sociálním vyloučením. Tato orientace se projevila už v hodnotových preferencích, kde se hodnoty jako láska či životní partner umísťovaly za hodnotami jako je plat či úspěch v zaměstnání. V párových hodnotách se zkoumaná mládež mnohem více přikláněla k hodnotám jako kariéra, peníze a majetek a i egoisticko – materialistickou hodnotovou orientace měla vyšší než intaktní mládež. S materiální orientací jde ruku v ruce také preference individuálních hodnot před celospolečenskými, která se objevovala napříč celým dotazníkovým šetřením.

Autorkou očekávána velmi významná hodnota, je hodnota víry. Ta svou sílu v dotazníkovém šetření ukázala hned několikrát. Zatímco intaktní mládež tuto hodnotu pravidelně umísťuje na poslední pozice hodnotových žebříčků, mládež ohrožená sociálním vyloučením ji většinově vnímá jako nepostradatelnou součást svého života.

V dotazníkovém šetření se také objevily hodnoty, které naopak preferuje pouze intaktní mládež. Takovou hodnotou je například demokracie. Ta je pro zkoumaný vzorek nedůležitá a není se čemu divit. Těžko bude významná pro skupinu obyvatel, která je

v rámci svého sociálního vyloučení téměř většinově politicky vyloučena ze všech demokratických procesů a účasti na politické moci.

Na první pohled překvapivý výsledek je dle autorky vysoká preference hodnot „společenská prestiž“ a „úspěšnost v zaměstnání“ u zkoumané mládeže. Když se však člověk nad tímto na první pohled paradoxem zamyslí, zjistí, že je tato preference zcela přirozená. Zkoumaná mládež vyrůstá v prostředí, které v tomto směru není kdovíjak podnětné a setkává se spíše s opaky těchto dvou hodnot. Společenská prestiž a úspěch v zaměstnání v životě této mládeže absentuje. Autorka se domnívá, že tento nedostatek zvyšuje touhu po těchto hodnotách. Čím více jedinec po něčem touží, tím je pro něj věc hodnotnější.

Velmi nízké preference zaujímá výzkumný vzorek oproti intaktní mládeži k hodnotě „rozvoj osobnosti“. Tato hodnota primárně směřuje k určité kvalitě života, kterou preferuje i výzkumný vzorek. Nicméně sekundárně je tato hodnota velice významným komponentem společenského systému, jeho kulturní, duchovní, vědecké, politické a ekonomické oblasti. Tedy součástí toho, k čemu výzkumný vzorek z důvodu sociálního vyloučení nemá přístup. Součástí této hodnoty jsou jevy a činnosti, ke kterým se jedinec ohrožený sociálním vyloučením dostává velmi těžko, často je ani nezná, tudíž pro něj nemají hodnotový význam.

Poněkud odlišným výsledkem, než jaký najdeme v charakteristikách mládeže ohrožené sociálním vyloučením, se prezentuje párová hodnota volný čas x práce. U té autorka při porovnání obou výzkumných vzorků zjistila, že více orientovanější na hodnotu „práce“ je mládež ohrožená sociálním vyloučením. Naopak výzkumný vzorek z intaktní společnosti preferuje hodnotu volný čas. Autorka se domnívá, že právě u této párové hodnoty může hrát roli fakt, že hodnota jedince a její přenos do jeho chování není vždy přímočarý.

K drogové problematice se primární výzkumný vzorek staví negativně. Negace zde však není tak silná jako u výzkumného vzorku z intaktní mládeže. Současně je v této oblasti u primárního výzkumného vzorku poměrně velká názorová diferenciacie. V kontextu těchto ukazatelů se autorka domnívá, že mezi mládeží ohroženou sociálním

vyločením se stále nachází malá skupina jedinců, pro které jsou drogy přijatelnou součástí života.

Více jak polovina výzkumného vzorku ohroženého sociálním vyloučením má životní vzor. Nejčastěji je to rodič, nějaký blízký příbuzný či kamarád. Životní cíle této skupiny mládeže jsou zaměřeny především na vzdělání a následné získání práce. Důraz tato skupina klade na získání a udržení práce, zatímco mládež z intaktní společnosti na úspěch v práci.

Ze získaných hodnotových preferencí vyplývá, že nejsilnější pozici u mládeže ohrožené sociálním vyloučením zaujímá reprodukční a globální hodnotová orientace. Silněji oproti intaktní mládeži je v této skupině také zastoupena egoisticko – materialistická hodnotová orientace. Tyto výstupy hodnotových orientací zrcadlí výsledky, které autorka popisovala v předchozích odstavcích.

5.2 ROZHOVORY

V následujících odstavcích bude autorka prezentovat a zhodnocovat výstupy, které vzešly z realizovaných polostrukturovaných rozhovorů. Tyto rozhovory autorka provedla s respondenty, kteří ji k tomu dali svolení pomocí větné formulky, která byla obsažena v dotazníku Pro pochopení kontextu životní situace respondentů, autorka nejprve uvede stručnou charakteristiku každého z respondentů. Následně bude předkládat jednotlivé kategorie, ve kterých bude sumarizovat a zhodnocovat odpovědi respondentů, které se dané kategorie týkají. Cílem rozhovorů bylo zjistit, v jakém sociokulturním prostředí respondenti žijí a jaké jsou jejich základní hodnotové preference.

5.2.1 CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ

Respondent 1 je sedmnáctiletý chlapec, kterého vychovávala babička s dědou. Má partnerku, se kterou má měsíční dceru. V současné době bydlí v bytě společně s babičkou, dědou, partnerkou a měsíční dcerou. Má základní vzdělání. Pracuje jen narázově jako přidavač v zednické firmě a obvykle načerno. Babička s dědou, kteří ho odmala vychovávali, jsou nyní v důchodu. Předtím oba pracovali. Babička jako uklízečka a děda jako dělník ve Škodovce.

Respondent 2 je čtrnáctiletý chlapec, který bydlí v bytě se svými rodiči a dalšími dvěma mladšími sourozenci. Tento respondent má ještě 4 starší bratry, kteří už se

osamostatnili a mají své rodiny. Chlapec s celou svou rodinu žil 3 roky v Anglii. Nyní je v osmé třídě na základní škole. Po ní by se chtěl vyučit automechanikem nebo svářečem. Matka je s nejmladší sestrou na mateřské dovolené, otec pracuje příležitostně po stavbách. Otec nemůže pracovat stále, protože má problémy s očima a nemůže být v příliš prašném prostředí. Respondent 2 nemá vážnou známost.

Respondentka 3 je patnáctiletá dívka. Žije v bytě na sídlišti s matkou, otčímem, babičkou, strýcem a dvěma sourozenci. Chodí do deváté třídy na základní školu a má podanou přihlášku na hotelovou školu, obor servírka. Matka respondentky je na mateřské dovolené a otčím pracuje jako dělník v pásové výrobě. Respondentka má už přes rok a půl přítele.

Respondentka 4 je patnáctiletá dívka, která žije v pronajatém bytě s rodiči a dvěmi mladšími sestrami. V současné době je v deváté třídě a bude tedy ukončovat základní vzdělání. Chtěla by se vyučit kadeřnicí. Matka respondentky je pošťáčka a otec pracuje na montážní lince. Respondentka nemá v současné době vážnou známost.

5.2.2 VYHODNOCENÍ ROZHOVORŮ

Životní vzory

Tato kategorie reflektuje odpovědi na otázky: „*Máš někoho, komu by ses chtěl podobat?*“ a „*Proč si vážíš svého vzoru?*“ Respondenti se většinou vyjádřili, že vzor mají. Dvakrát se v odpovědích objevil vzor z rodinného prostředí, jednou šlo o známou osobnost. Tento výsledek koresponduje se závěry, které se ohledně této problematiky objevily v otevřených otázkách v dotazníkovém šetření.

Většina svůj vzor obdivuje za to co dokázal, co umí nebo zná. Jednou se v odpovědích objevila zmínka, že respondent daného člověka obdivuje, protože má peníze. Jedna z respondentek se vyjádřila, že žádný vzor nemá, protože chce být sama sebou.

R1: „*Rytmusovi, líbí se mi jak zpívá, že se nenechá nikdy ponížit a že všechno oplatí.*“

R2: „*Chtěl bych žít jako starší brácha. Líbí se mi, že se vyzná v elektronice a autech a učí to i mě.*“

R4: „*Mámě, za to jak nás vychovala, jednou bych takhle taky chtěla vychovat své děti.*“

Hodnota Peněz

Respondentům byla v rámci rozhovorů položena otázka, zjišťující jaký mají respondenti vztah k penězům. Jak s nimi umějí nakládat, hospodařit a zda znají jejich hodnotu. Otázka zněla takto: „*Ted' si představ, že dostaneš 10000,- Kč, se kterými si budeš moct udělat, co chceš, a nikdo ti do toho nebude mluvit. Co by si s nimi udělal/a?*“ Na základě odpovědí respondentů je možné konstatovat, že mají realistickou představu o tom, co je možné si za uvedenou částku pořídit. Nejčastěji se v odpovědích objevovalo oblečení a dárky pro blízké, většinou rodinu. V této odpovědi se opět projevuje silné hodnotové zaměření této skupiny na rodinu. Většina respondentů by po prvotním utrácení za oblečení, dárky a zábavu s kamarády z peněz také nakoupila potřebné věci, jako například pomůcky do školy či vybavení do domácnosti. Dva respondenti z tohoto výzkumného vzorku dokonce myslí ekonomicky, a nějakou část by si ušetřilo na pozdější výdaje.

Výzkum Hodnotových orientací z roku 2011 uvádí u stejné otázky podobné výsledky, jaké zmiňuje autorka v předchozím odstavci. Výsledky se liší pouze v objektech, které by si mládež za peníze pořídila. Ve výzkumu z roku 2011 dominuje elektronika před oblečením a velmi vysoko se objevuje i cestování či dovolená s rodinou. Ta se u našeho výzkumného vzorku neobjevuje vůbec.

R1: „*Udělal bych si řidičák a koupil bych něco malej.*“

R2: „*Oblík bych se, šel bych se opít, dal bych něco mámě a prostě si kupoval kravinky.*“

R4: „*Dala bych je mámě, aby nám koupila něco domů a s kamarádkama bych si to šla užít.*“

Lhaní

Vztahy a postoje k lhaní autorka zjišťovala pomocí otázky: „*Myslíš si, že má cenu lhát, že je to někdy potřeba?*“. Výzkumný vzorek ve svých odpovědích vyjádřil k lhaní ambivalentní vztah. Respondenti jsou si vědomi, že by se lhát nemělo, ale zároveň připouštějí, že za daných okolností lžou. Rodičům lžou, pokud mají pocit, že by jim rodiče něco zakázali. Zároveň však dodávají, že se po takové lži často zanedlouho sami přiznají,

že lhali. Také lžou v případě, že mají pocit, že by pravdou ještě víc ublížili. V případě, že se mince otočí a je lháno respondentům, jejich ambivalentnost mizí a je nahrazena striktním odmítnutím lži.

T3: „*Někdy jo, ale třeba vymýšlet si, to je strašný. Lžu, ale neříkám, byla jsem tam a tam a mám tohle a tohle. Lžu, když mi na něčem záleží, ale po čase se stejně přiznám.*“

T4: „*Asi možná jo, někdy si myslím, že je to lepší, abych někomu neublížila.*“

Pocity štěstí v životě

Tato kategorie je tvořena otázkou: „*Myslíš si, že jsi v životě šťastný?*“. Tato otázka zjišťovala aktuální pocity respondenta. Všichni respondenti shodně odpověděli, že se v globálu cítí v tuto chvíli ve svém životě šťastni. Tyto výsledky jsou poněkud v rozporu se závěry, které najdeme ohledně životního štěstí ve výzkumu „*Hodnotové orientace mládeže ve věku 6 – 15 let*“. Zde autoři vyslovili myšlenku, že děti se cítí být šťastnější v závislosti na lepším socioekonomickém postavení rodiny a vyšším vzdělání rodičů. To však odpovědi našich respondentů nepotvrzují. Polovina z nich se vyslovila, že jsou rozhodně šťastni a druhá polovina, že jsou spíše šťastni.

T1: „*Jak kdy, podle nálady, ale spíš jo.*“

Životní aspirace

V této kategorii byli respondenti dotázáni, čeho by chtěli v životě dosáhnout. Životní aspirace mají všichni respondenti spojeny se získáním práce, u některých tomu ještě předchází touha vyučit se. Někteří jsou ve volbě povolání konkrétní, a ví přesně, co by chtěli dělat. Jiní se vyjadřují jen v obecné rovině, že chtějí nějakou dobrou práci, která bude dobře placená a bude je bavit. Přestože je pro tento výzkumný vzorek velmi významnou hodnotou rodina, zmiňují ji ve svých životních aspiracích spíše okrajově. Rodinu plánují zakládat až ve vyšším věku a k sňatkům se prozatím staví odmítavě.

Tyto výsledky dokreslují závěry, které autorka zjistila z otevřených otázek v dotazníkovém šetření. Většinou shodu také najdeme s životními aspiracemi dětí ve výzkumu „*Hodnotové orientace dětí ve věku 6 – 15 let*“. I zde děti nejčastěji touží po dosažení vzdělání a následného získání povolání.

R1: „No, mít nějakou dobrou, stálou práci a mít našetřený nějaký peníze. Dělat něco, co by mě bavilo.“

R2: „Chtěl bych žít a pracovat v Německu normálně a užívat si, pak i rodinu a děti.“

R3: „Dodělat školu, vyučit se. Chci práci, co by mě bavila a budou mi za ni dobře platit. Chci být servírka v nějakém slušným hezkým hotelu a mít krásnej byt.“

Obavy z budoucna

Zda mají respondenti do budoucna z něčeho obavy, autorka zjišťovala pomocí otázky: „Máš do budoucna z něčeho strach nebo obavy?“. Jen jeden z respondentů nemá v budoucnu z ničeho obavy, protože má důvěru sám v sebe a své schopnosti. Pokud respondenti nějaké obavy nebo strach mají, nejčastěji je spojují s dokončením studia. Stejně jako respondenti ve výzkumu hodnotových orientací z roku 2011.

R2: „Strach mám velkej, z toho jak budu žít, jaká bude doba.“

R3: „Jo, třeba že nedodělám školu, že se nevyučím.“

Životní hodnoty

Tato kategorie je tvořena otázkami: „Existuje nějaká hodnota, rada nebo aktivita, ke které tě rodiče odmala vedli?, „Je ve tvém životě něco, čeho by ses rozhodně nedokázal/a vzdát?“ Nejvíce byli respondenti od svých rodičů vedeni k tomu, aby se učili, chovali se slušně a věřili v boha. I přes tyto rady někteří respondenti připouštějí, že se školou byl trochu problém. Jeden z respondentů se domnívá, že kdyby kolem něj byly děti, které by se chtěly učit, učil by se taky. Několikrát se prý snažil ve škole soustředit, dávat pozor a doma se učit, ale nakonec ho vždy okolí stáhlo k opaku.

Většina respondentů by se nedokázala vzdát své rodiny či partnera. Jeden z respondentů se vyjádřil, že by se nedokázal vzdát svého cíle vyučit se. Z těchto odpovědí vyplývá, že pro tyto respondenty a jejich okolí je významná především hodnota vzdělání, víry a hodnota rodiny.

R1: „Že musím chodit do školy.“; „Nevzdal bych se dcery.“

R2: „Aby sem se učil a nedělal kraviny.“; Vyučit se.“

R3: „Abych dělala, co mě baví, abych si dávala pozor s Pepou, a aby mi vydržel cíl, vyučit se.“ ; „Bez Pepy a rodiny.“

Drogy

„Co si myslíš o drogách?“, „Řadíš mezi ně i kouření?“, takto se autorka ptala respondentů, aby zjistila jejich postoje k drogové problematice. Všichni tázaní respondenti se k drogám staví odmítavě. Je však nutné si ujasnit, co vůbec respondenti za drogu považují. Pro dva z nich je drogou už kouření, pro zbylé dva nikoliv. Marihuanu většinou zařazují mezi tvrdší drogy. Jsou si vědomi, že drogy škodí zdraví, ale i přesto mají někteří z nich pravidelné zkušenosti s marihuanou. Jeden z respondentů k drogám vyjádřil totální negaci, a to z důvodu, že jeho bratr s nimi měl problémy. Stejně jako tvrdší drogy odmítá i kouření. Odmítavý postoj těchto respondentů k drogám se shoduje s výsledky, které autorka ohledně této problematiky zaznamenala v dotazníkovém šetření. Tam výsledky sice naznačovaly, že někteří respondenti mají k drogám kladný vztah, ale tento vzorek se autorce v rozhovorech neobjevil.

R1: „ Drogy to by fakt nikdo brát neměl. Nemám rád, ty co je berou. Osobně to neberu, třeba si dám jednou za půl roku marihuanu, když už jdu třebaš někam. Nemusím to ale, dělá mi to špatně, a pervitin a tak to už ne.“

R3: „Ještě to kouření beru, tráva a tvrdší drogy to mi vadí, to nesnáším.“

R4: „Já osobně nemám zkušenost, nikdy jsem to nezkoušela, a ani bych to nechtěla zkusit. Myslím si, že to není dobrý pro zdraví. Kouření neberu jako drogu, až od marihuany dál.“

Víra

Do této kategorie autorka zařadila otázky: „ Věříš v boha?“, „Co pro tebe bůh či víra v něj znamená?“. Jen jeden z respondentů se vyjádřil, že v boha vůbec nevěří, že není křtěný a nikdo ho k tomu doma nevedl. Ostatní respondenti jsou pokřtění a doma se s vírou alespoň v minimální míře setkali. Nejvíce věřící je dle respondentů nejstarší generace v rodině, která ještě pravidelně navštěvuje kostel. Oni sami a jejich rodiče sice věří, ale do kostela už pravidelně nechodí, do kostela zavítají nejčastěji na křtiny a na svatby. Jeden z respondentů uvedl, že by věřil v boha, i kdyby ho k tomu doma odmala

nevedli, že cítí, že tak je to správně. Ten samý také jako jediný uvedl, že k víře v boha povede i své děti, ostatní to nemají v plánu.

Na otázku, co pro ně víra znamená a v čem jim pomáhá, respondenti nejčastěji odpovídali, že jim dává sílu, snižuje obavy a pomáhá jim získávat to, po čem touží.

Kladný postoj k víře, který ve svých odpovědích tito respondenti prezentovali je v souladu s výsledky z dotazníkového šetření, kde se hodnota víra umístila na 9. – 11. pozici s vysokým indexem 4,00.

R1: *„Ne nevěřím, ani nejsem pokřtěnej, a ani bych nechtěl bejt. On by mě totiž trestal.“*

R2: *„Věřím sám od sebe, dává mi to větší sílu.“*

R4: *„ Ne, jako že bych chodila do kostela to ne, ale jako jo trochu věřím. Někdy to má i smysl věřit v boha, že se někdy stane i něco, že je to zázrak.“*

Politická angažovanost

Poslední kategorie se týká politické angažovanosti. Respondentům byla položena otázka: *„Budeš využívat svého práva volit, až budeš plnoletý?“*. Polovina respondentů uvedla, že ne, protože těmto věcem příliš nerozumí a ani je nezajímají. Současně dodávali, že jejich rodiče také nechodí a nemají z toho žádný problém. Zbylá polovina se ke svému právu vyjádřila spíše kladně, že asi budou chodit k volbám, stejně jako občas chodí jejich rodiče. Těmito odpověďmi tento vzorek vybočuje z výsledků, které autorka u této problematiky zjistila v dotazníkovém šetření. Tam se výzkumný vzorek k tomuto právu postavil většinou odmítavě a umístil politickou angažovanost až na poslední triadvacátou pozici s indexem 1,55.

R1: *„Ne, to mě nezajímá.“*

R2: *„ Jo, rodiče taky občas chodí. Někdy třeba chtěli jít, ale nevěděli, kdy a kam to mají jít dát.“*

5.2.3 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ ROZHovorŮ

V následujících odstavcích autorka shrne a okomentuje nejdůležitější závěry, které vzešly z realizovaných rozhovorů.

Nadpoloviční většina respondentů v rozhovorech prozradila, že má svůj životní vzor. Ten se většinou rekrutuje z rodinného prostředí, případně ho respondent nachází mezi známými osobnostmi. Pokud má respondent vzor, váží si ho především kvůli jeho způsobům chování, názorům, kvůli tomu, čeho dosáhl, nikoliv kvůli tomu, co vlastní. Lze tedy říci, že v tomto směru se respondenti automaticky přiklánějí k preferenci „být“ před „mít“. Stejně tak jako děti a mládež, která byla součástí výzkumného šetření „Hodnotové orientace dětí ve věku 6 – 15 let“ z roku 2011.

Respondenti poměrně dobře znají hodnotu peněz, a jak vyplývá z dotazníkového šetření, peníze stojí i poměrně vysoko (5. místo) v jejich hodnotovém žebříčku. Za částku 10 000 Kč uvedenou v rozhovoru by si nejčastěji koupili oblečení či dárky pro rodinu a kamarády. Část respondentů přemýšlí ekonomicky a je uvědomělá, o čemž svědčí odpovědi, ve kterých respondenti uváděli, že by část peněz odložili na pozdější výdaje. Dle autorky je pozitivní, že většina respondentů nemyslí jen na sebe, a peníze by použili na nákup dárků pro své blízké.

Výzkum Hodnotových orientací z roku 2011 ve svých závěrech uvádí zjištění, že děti z hůře nebo špatně situovaných rodin vykazují větší toleranci k jevům, jako je lhaní či kouření. Respondenti v rozhovorech připouštějí, že lžou, když je to potřeba, ale za čas se obvykle ke lži přiznají. Zároveň na toto konto sdělují, že pokud někdo lže jim, nebo si dokonce vymýšlí, netolerují to. Pokud se zaměříme na kouření, zjistíme, že část tohoto výzkumného vzorku má opravdu vyšší toleranci ke kouření. Kouření nepovažují za drogu a neshledávají na něm nic špatného.

Všichni respondenti v rozhovoru odpověděli, že se v současné chvíli cítí být ve svém životě šťastni. Tyto výsledky příliš nekorrespondují se závěry, které najdeme ve výzkumu „Hodnotové orientace dětí ve věku 6 – 15 let“. Zde autoři uvádějí, že pocit štěstí je závislý na socioekonomickém postavení rodiny a dosaženém vzdělání rodičů.

To, jak je v současné době důležité vzdělání a získání práce si většinově uvědomují všichni tázaní respondenti. Z realizovaných rozhovorů vyplývá, že životní aspirace mají všichni respondenti spojeny se získáním práce a touhou vyučit se v konkrétním řemesle. Přestože z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že tito respondenti mají ve svém

životě na prvním místě rodinu, zmiňují ji ve svých životních aspiracích okrajově. Rodinu plánují zakládat až kolem 25. roku a k sňatkům se staví spíše odmítavě.

V rámci rozhovorů respondenti také vyjádřili své obavy do budoucna. Nejčastěji byly spojovány s obavami o dokončení studia, s hrozbou ekonomických problémů a nezaměstnanosti. Stejně obavy vyslovovali i respondenti ve výzkumu hodnotových orientací z roku 2011.

Nejčastěji byli respondenti od svých rodičů vedeni k tomu, aby se učili, chodili do školy, věřili v boha a chovali se slušně. Na otázku, čeho by se respondenti nedokázali ve svém životě vzdát, autorka nejčastěji zaznamenala odpověď rodina a partner. Z těchto odpovědí vyplývá, že pro život těchto respondentů má význam hodnota rodiny, vzdělání a víry. Pro srovnání autorka uvádí, že v dotazníkovém šetření se hodnota rodiny umístila na 1. pozici, hodnota víry na 9. – 11. a vzdělání na 13. pozici.

Pokud se zaměříme na drogy, zjistíme, že všichni respondenti se k drogám staví odmítavě a znají jejich negativní zdravotní následky. Mezi lehké drogy respondenti většinou řadí marihuanu, mezi tvrdé pervitin, koks atd. Zajímavostí je, že kouření cigaret většina respondentů nepovažuje za drogu. Z vlastní zkušenosti přiznávají jen užití marihuany, nic jiného nezkoušeli a ani netouží zkoušet.

Výzkum „Hodnotové orientace dětí ve věku 6 – 15 let“ viděl víru v boha a zájem o politiku spíše na okraji zájmu dětí. Co se týče zájmu o politiku, zjistila autorka dotazníkovým šetřením stejný výsledek. Rozhovory už tak jednoznačné výsledky nepodávaly. Polovina respondentů v nich vyjádřila, že pokud budou o volbách informováni, budou k nim chodit, stejně tak jako jejich rodiče. Co však rozhodně není u výzkumného vzorku na okraji zájmu, je víra v boha. Většina respondentů v rozhovoru uvedla, že věří v boha, i když už ne tak silně jako jejich rodiče či prarodiče. Víra v boha dává respondentům sílu, snižuje jejich obavy z budoucna a pomáhá jim získat věci, po kterých touží. Tyto odpovědi respondentů jsou v souladu s umístěním hodnoty víry na 9. – 11. pozici hodnotového žebříčku v autorčině dotazníkovém šetření.

5.3 ANALÝZA DOKUMENTŮ

V této kapitole se autorka pomocí analyzovaných dokumentů pokusí doplnit nebo verifikovat poznatky, které už získala jinými metodami sběru dat. Především půjde o

dokreslení charakteristiky respondentů a jejich hodnotových preferencí. S ohledem na právo na anonymitu a ochranu soukromí, které svým uživatelům NZDM Pixla garantuje, budou dokumenty analyzovány souhrnně a anonymně. V rámci této metody sběru dat bude autorka pracovat s těmito interními dokumenty organizace Ponton, občanské sdružení:

- čtvrtletní Průběžná zpráva projektu NZDM Pixla 4/2013
- Elektronický informační systém PePa – evidenční nástroj NZDM Pixla

5.3.1 PRŮBĚŽNÁ ZPRÁVA NZDM PIXLA 4/2013

Autorem této zprávy je koordinátorka projektu Bc. Kateřina Matasová. Zpráva reflektuje období od 1. 10. do 31. 12. 2013 a je rozdělena na osm částí. V první, která se nazývá Informace o projektu, najdeme základní informace o projektu Pixla a jeho anotaci. Z té se dozvídáme, že se jedná o nízkoprahové zařízení, které uživatelům nabízí bezpečný prostor pro realizaci volnočasových aktivit, vlastních i nabízených zařízení, a navazující sociální služby. Pobyt v Pixle není podmíněn přihláškou, placením příspěvků ani pravidelnou docházkou. Důležitá je podpora a pomoc při zvládání obtížných situací, se kterými se cílová skupina setkává. Dále jsou v této části zprávy uvedena poslání projektu Pixla. Prvním je NZDM Pixla – tvůj pohodovej prostor. Druhým je, že NZDM Pixla usiluje o sociální začlenění a pozitivní změnu života dětí a mládeže z Plzně a blízkého okolí z různých sociálních a etnických skupin. Najdeme zde také cílovou skupinu, jež tvoří neorganizované děti a mládež zejména ze sociálně znevýhodněného prostředí od počátku školní docházky do 20 let včetně z Plzně a blízkého okolí, a to bez rozdílu barvy pleti, příslušnosti k menšině, vyznání, sexuální orientace a dalších odlišností. První část průběžné zprávy dále obsahuje výčet cílů projektu Pixla vzhledem k uživatelům služby a to následovně. Cílem NZDM Pixla je:

- předcházet vzniku a rozvoji rizikového chování
- zvýšit schopnost zvládat obtížné životní situace
- rozvíjet sociální schopnosti a dovednosti
- aktivizovat uživatele k pravidelným zájmům a činnostem
- posilovat hodnoty vzdělání

Posledními informacemi v části Informace o projektu je popis poskytovaných služeb. NZDM Pixla poskytuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, mezi něž patří pobyt v zařízení, kontaktní práce, situační intervence, doučování, preventivní programy, podpora vlastních aktivit a volnočasové aktivity. Dále zprostředkovává kontakt se společenským prostředím, v rámci sportovních a kulturních akcí, výletů a víkendových výjezdů. Pixla také zajišťuje sociálně terapeutické činnosti jako sociální poradenství, krizovou intervenci, práci se skupinou, případovou práci (individuální plány). Pomáhá při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Druhá část této průběžné zprávy poskytuje data o projektu a informace o jeho průběhu. Následující tabulky obsahují kvantitativní údaje o provozu NZDM Pixla. Tabulka 22 uvádí data, které se týkají provozu NZDM Pixla za poslední čtvrtletí roku 2013. Tabulka 23 předkládá počty a druhy výkonů, které byly vykonány za stejné období jako u tabulky 22.

Tabulka 22: Provoz NZDM Pixla

Měsíc	10	11	12	celkem
Počet dní kdy, bylo zařízení v provozu	16	14	11	41
Počet dní, kdy byl provoz zrušen	3	2	7	12
Průměrný počet osob za den	36	33	50	38
Počet nových zájemců o službu*	10	15	8	33
Počet nových uživatelů služeb**	13	12	9	34
Počet výkonů celkem	1165	967	1015	3143

*počet těch, kteří přišli do NZDM Pixla poprvé

**počet těch, se kterými byla uzavřena smlouva o poskytování služeb

⁶² PONTON, o.s. *Průběžná zpráva NZDM Pixla 4/2013*. Pzeň: 2014 – interní dokument zapůjčený ve vytištěné formě

Tabulka 23: Počet jednotlivých výkonů

Měsíc	10	11	12	celkem
Poskytnutí prostoru	573	463	546	1583
Účast na akci	11	0	0	11
Kontakt	101	76	68	245
Sociální poradenství	4	5	5	14
Situační intervence	34	45	60	139
Informační servis	93	70	60	223
Krizová intervence	0	1	0	1
Dohoda	42	37	22	101
Práce se skupinou	81	44	58	183
Ostatní*	226	226	193	645

*jednání se zájemcem o službu, nadstavbové aktivity, poskytnutí materiálu, telefonní kontakt/kontakt přes média, jednání s institucí, jednání s osobou blízkou, přeposlání

63

V této části průběžné zprávy také nalezneme informace o proběhlých praxích a stážích v NZDM Pixla. Dále je zde tabulka, která předkládá informace o tom, jaké aktivity se za dané období v NZDM konaly a kolik z přítomných uživatelů se jich zúčastnilo.

Tabulka 24: Aktivity konané v prostorách NZDM

	Termín	Účastnilo se přítomných uživatelů
Promítání dokumentu Krokodýl	1.10.2013	7 z 40
Malování na sklo	3.10.2013	13 z 50
Promítání filmu o drogách	7.10.2013	15 ze 45
Testy o drogách	8.10.2013	14 ze 46
Turnaj ve fotbálku	15.10.2013	16 z 44
Host na klubu - Dj Performer	17.10.2013	13 z 34
Marihuana a zákon v ČR	22.10.2013	6 z 31
Kdo nehuří, ten umí s Com.passem	23.10.2013	6 z 27
Dívčí šuplík	24.10.2013	5 z 27
Akce - Spaní v Pixle	29.10.2013	11
Vyrábění šperků s hostem	31.10.2013	5 z 32
VIP diskotéka+program o náboženství	5.11.2013	52
Workshop s hostem - žonglování	12.11.2013	9 z 30
Promítání filmu na přání	20.11.2013	6 z 29
Vyrábění z FIMA	26.11.2013	6 z 36
Turnaj v kulečnicku	3.12.2013	12 z 47
Výroba gelových svíček	4.12.2013	12 z 43
VIP - Co víš o Vánocích	10.12.2013	39 z 41
Výroba vánočních přáníček	11.12.2013	9 z 41
Vánoční večírek	17.12.2013	116
Úklid Pixly	18.12.2013	18 z 42

* uvedeny jsou aktivity, do kterých se zapojilo 5 a více uživatelů

64

⁶³ PONTON, o.s. *Průběžná zpráva NZDM Pixla 4/2013*. Pzeň: 2014 – interní dokument zapůjčený ve vytištěné formě

⁶⁴ PONTON, o.s. *Průběžná zpráva NZDM Pixla 4/2013*. Pzeň: 2014 – interní dokument zapůjčený ve vytištěné formě

Následující řádky jsou ve zprávě věnovány popisu toho, jak celé čtvrtletí probíhalo. Říjnovým tématem byly „Drogy“. Uživatelé se seznámili s riziky drog, především marihuany. Na klub dokonce dorazil host, který má zkušenost s užíváním drog, a podělil se o svůj příběh s uživateli. Mimo toto téma probíhaly různé volnočasové aktivity, nejúspěšnější byl turnaj ve fotbálku. Na klub dorazili také další dva hosté – Dj Performer, který uživatele učil mixovat hudbu a Jitka, která s uživateli vyráběla šperky. V říjnu se v Pixle také vyplňovaly dotazníky spokojenosti, celkem se jich zapojilo 25. Novinkou na Pixle bylo přimontování zrcadel, kvůli tanečnímu kroužku, který probíhá každý čtvrtek. Uživatelé namontování zrcadel hodnotili velmi kladně. V říjnu se také opět uskutečnila oblíbená akce Spaní v Pixle.

Listopadovým tématem měsíce bylo „Náboženství“. Téma bylo odstartováno VIP diskotékou, kdy podmínkou pro vstup na volnou zábavu, bylo projít kvízem o světových náboženstvích. Dále byli uživatelé seznámeni s různými náboženskými rituály, informování o rizicích sekt a nechybělo ani filmové odpoledne s náboženskou tematikou. Z volnočasových programů se vydařilo povídání o Halloweenu s dlabáním dýní. Úspěch také sklidil žongléřský workshop, který vedl host na klubu.

Celý prosinec byl věnován přípravám na Vánoce. Vyráběli se adventní věnce, gelové svíčky, ozdoby na stromeček a vánoční přáníčka. Peklo se cukroví a také se uskutečnil Vánoční večírek, na který dorazil rekordní počet uživatelů. Na večírku vystoupila kapela Koki Band, která zkouší pravidelně ve zkušebně na klubu a sklídila úspěch. I v prosinci proběhl VIP program, tentokrát na téma „Co víš o Vánocích?“

Poslední informace, které v druhé části průběžné zprávy najdeme, jsou Příklady dobré praxe. První z nich se jmenuje „Hra na kytaru“. Čtrnáctiletý uživatel služby, který klub navštěvuje teprve krátce, projevil zájem využívat hudebnu, kde je k dispozici několik nástrojů. Chtěl se především naučit hrát na kytaru. Jeho zájem byl umocněn tím, že by se do budoucna chtěl přihlásit na uměleckou školu zaměřenou na herectví, a při přijímacích zkouškách je podmínka, umět hrát alespoň na jeden hudební nástroj. Na začátku služby uživatel neuměl vyjmenovat ani struny a neznal žádné akordy. Jeden z pracovníků se s uživatelem domluvil na pravidelná setkání, kde společně trénovali akordy, rytmy apod. Již po několika setkáních se uživatel naučil, jak se jmenují struny, naučil se jak zacházet

s ladičkou a uměl si sám naladit kytaru. Dále se naučil několik akordů, jak se správně drží a jak se jmenují. Na zkouškách se pracovník s uživatelem hodně věnovali přehmatům, které jsou při hraní velmi důležité. Uživateli se povedlo nacvičit několik jednoduchých písní. Chce i nadále chodit na zkoušky a zlepšovat se. Další příklad dobré praxe nese název „Vánoční úklid Pixly“. Před Vánoci byl na programu Úklid Pixly – ten kdo se zapojil, tak za odměnu dostal drobné dárky (díky sponzorskému daru). Ačkoliv to byly převážně věci pro holky, tak se do programu zapojili i kluci, kteří si tak vysloužili dárky pro své maminky a dívky. Do programu se zapojilo 18 uživatelů služby, kteří se o práci dokonce sami hlásili. Smyslem akce bylo zapojit uživatele služby do „péče“ o klub a vytvořit tak vztah k prostoru, který je často ničen právě samotnými uživateli. Uživatelé měli radost nejen z odměny ale navíc také z dobře odvedené práce. Poslední případ dobré praxe se týká výběru střední školy. S uživateli Petrem a Martinem pracovníci již delší dobu řešili možnost pokračování ve studiu po ZŠ. Petr zatím chodí na ZŠ a bude letos vycházet ze sedmé třídy, protože dvakrát propadl. Poslední dva roky, které se započítávají do průměru, ale nepropadl a na posledním vysvědčení pětku nemá. Martin vycházel z osmé třídy, ale poslední vysvědčení si hodně zhoršil a neprospěl z několika předmětů. Oba to nemají tedy s výběrem školy jednoduché. Když se jich pracovníci v průběhu minulého roku ptali, jestli chtějí jít někam dál na školu, moc se jim nechtělo. Chtěli jít pracovat. Pracovníci s nimi průběžně rozebírali, co budou dělat, pokud nepůjdou dál do školy, zjistili totiž, že představy Petra a Martina jsou dost nereálné a snažili se je informovat, co je doopravdy čeká. Martin už je jeden rok po ZŠ evidován na ÚP. Po čase přišel sám, zda by mu pracovnice pomohla s výběrem školy. Petr se k němu přidal, že by se nakonec taky rád naučil nějaké řemeslo. Pracovnice jim tedy pomohla s výběrem oborů, které by je bavily a na které berou i žáky, kteří vycházeli z nižších ročníků. Před podáním přihlášky se domluvili, že společně zajdou na den otevřených dveří na školu, která by pro ně byla vhodná.

Následné části průběžné zprávy už nejsou vzhledem k obsahu pro autorčin výzkum důležité. Autorka tedy uvede jen jejich názvy bez bližšího popisu. Třetí část této zprávy obsahuje poznámky, změny, zjištění a komentáře, týkající se provozního zajištění klubu. Čtvrtá se týká personálního zajištění projektu NZDM Pixla, vzdělávacích aktivit personálu a

supervizí. Pátá část se zabývá tím, jak je projekt prezentován na veřejnosti a poslední část obsahuje doporučení pro další období.⁶⁵

Shrnutí Průběžné zprávy NZDM Pixla 4/2013

Autorka zvolila analýzu průběžné zprávy, což je vlastně jeden z pramenů Závěrečné roční zprávy. V závěrečné zprávě jsou data spíše sumarizovaná a méně podrobná. Větší vypovídací hodnotu vzhledem k účelu této práce má pro autorku tedy průběžná zpráva.

Z této zprávy se dozvídáme, že respondenti výzkumu žijí v sociálně znevýhodněném prostředí a pocházejí z různých sociálních a etnických skupin. Tito respondenti nemají kde bezpečně trávit volný čas a často jsou ohroženi rizikovými patologickými jevy ve svém okolí. NZDM Pixla se snaží o jejich sociální začlenění a pozitivní změnu ve způsobu jejich života. V praxi to znamená, že se snaží předcházet vzniku a rozvoji rizikového chování, zvyšují schopnost uživatelů zvládat obtížné životní situace, pomocí nabídek různých aktivit rozvíjejí jejich sociální schopnosti a dovednosti. Skrze pravidelnou otevírací dobu se snaží respondenty aktivizovat k pravidelným zájmům a činnostem a tím je vlastně připravit na jejich budoucí pracovní dráhu. V neposlední řadě také usilují o změnu hodnotových preferencí respondentů a to ve směru, který jim v budoucnu pomůže, začlenit se do života běžné společnosti. To znamená, že posilují hodnoty vzdělání, stálého zaměstnání, rozvoje osobnosti atd.

Pixlu navštívilo za poslední čtvrtletí roku 2013 průměrně 38 uživatelů denně. Za tu samou dobu přibylo 34 nových uživatelů a bylo provedeno 3143 výkonů. Nejčastěji šlo o poskytnutí prostoru, kontakt, informační servis, práci se skupinou a situační intervenci. Uživatelé NZDM Pixla si prostřednictvím svých návštěv nejen navykli na pravidelný režim klubu, ale také našli místo, kde je jim poskytnuta podpora, pomoc a informační servis.

V měsíčních tematických celcích byli uživatelé informováni o drogách a náboženství. Pomocí těchto informací si utvářeli postoje a zaujímali názorová stanoviska. Zároveň byli varováni před negativními jevy, které se těmito tématy pojí. Nejúspěšnějšími denními programy byly ty, při kterých uživatelé rozvíjeli své dovednosti, jako například

⁶⁵ PONTON, o.s. *Průběžná zpráva NZDM Pixla 4/2013*. Pzeň: 2014 – interní dokument zapůjčený ve vytištěné formě

malování na sklo, výroba gelových svíček či turnaj ve fotbálku. Dále preventivní programy, v rámci kterých byl promítán film o drogách či vyplňovány testy o drogové problematice. Velmi významné v kontextu změny způsobu života uživatelů jsou programy s hosty, v rámci nichž mohou uživatelé najít pozitivní životní vzory.

Z příkladu dobré praxe „Hra na kytaru“ se dozvídáme, že ve výzkumném vzorku jsou jedinci, kteří mají vysoce postavenou hodnotu seberozvoje a zároveň dokážou ve svém životě pracovat s dlouhodobými cíli. Z příkladu „Vánoční úklid Pixly“ můžeme vyzorovat, že pokud mají uživatelé a tedy naši respondenti prostor, ve kterém se cítí být bezpodmínečně přijímáni a který považují za svou součást, dokáží se o tento prostor nejen starat, ale dokonce ho svými silami i vylepšovat. V posledním příkladu dobré praxe vidíme ukázkový praktický příklad, jak pracovníci Pixly posilují hodnotu vzdělání u uživatelů, kteří nemají tuto hodnotu standardně ze svého rodinného zázemí umístěnou na předních pozicích hodnotového žebříčku.

5.3.2 ELEKTRONICKÝ INFORMAČNÍ SYSTÉM PEPA

IS PePa (**P**erfektní **P**amatovák) je počítačový software, který slouží jako evidenční nástroj pro nízkoprahová zařízení pro děti a mládež a terénní programy. Jeho součástí jsou evidence uživatelů, přehled docházky uživatelů, databáze poskytnutých výkonů, dohody, vedení individuálních plánů, statistiky a výstupy, které usnadňují výkaznictví pro projekty. Všichni pracovníci přímé práce s uživateli s tímto informačním systémem pracují a přispívají do něj. V NZDM Pixla byl tento nástroj zaveden do praxe od 1. 1. 2008.

Autorka bude analyzovat statistiky a výstupy, které tento evidenční nástroj umožňuje. Pomocí těchto výstupů se bude snažit odpovědět na dílčí výzkumné otázky, týkající se hodnot, které si vytyčila na počátku výzkumného šetření.

Vzdělání

V roce 2013 bylo poskytnuto 443 výkonů, jejichž tématem byla škola. Což je zhruba o 100 výkonů více než se na stejné téma poskytlo v roce 2012. Nejčastěji, a to asi ve 190 případech, se jednalo o doučování v rámci individuálního plánování a o pomoc s vypracováváním referátů a domácích úkolů. Druhým nejčastějším výkonem týkající se školy, byl informační servis o tom, kam po základní škole, který proběhl zhruba 130krát.

Poté už se jedná spíše o výkony, které jsou spojeny s povídáním, co se zrovna ve škole děje.

Rodina

Celkem 130 výkonů, které se týkaly rodinné problematiky proběhly v roce 2013 v Pixle. Z toho 90 z nich bylo označeno jako kontakt, což je označení pro povídání si o rodině, bez zatížení nějakými rodinnými problémy. Třicetkrát byl zapůjčen telefon, aby si uživatel vyřídil rodinné záležitosti. Ve čtyřech případech poskytli pracovníci sociální poradenství, které řešilo problémy doma, jako například hrozící odchod do dětského domova, či hádky s rodiči. Několikrát byla s rodinou spojena i situační intervence, a to v případě, že uživatel například utekl na klub přes zákaz od rodiče, a ten si pro něj na klub následně došel osobně.

Práce

V roce 2013 bylo pracovníky poskytnuto 139 výkonů, jejichž tématem byla práce. Většinou, zhruba 120krát, šlo o kontakty, což znamená, že pracovník si s uživatelem povídal na téma práce. Pracovníci tímto způsobem zjišťují, kteří z uživatelů pracují a kteří by v tomto směru potřebovali podporu či pomoc. Dále byl jedenáctkrát poskytnut informační servis o práci, zde uživatelé například řešili, jak probíhá přijímací pohovor, na co dávat pozor při podepisování pracovní smlouvy či jak fungují agentury práce. V osmi případech pomáhali pracovníci s konkrétním hledáním brigád a zaměstnání.

Drogy a alkohol

Výkon na toto téma se v Pixle v roce 2013 objevil 189krát. Toto vysoké číslo však z velké části tvoří účasti na preventivních programech zaměřených na drogovou problematiku. Přesto však šestnáctkrát za rok 2013 museli pracovníci řešit situační intervence týkající se drog, a to především marihuany. Šlo především o problémy s dealováním marihuany na klubu nebo o to, že uživatel dorazil na klub pod vlivem této látky. Zbylé výkony týkající se drog proběhly formou rozhovorů na toto téma.

Finance

Výkonů spojených s problematikou financí bylo v roce 2013 poskytnuto pouze 23. Nejčastěji se jednalo o půjčení peněz v rádech korun na MHD. Dále se v této oblasti řešily

pokuty a následné dluhy u PMDP Plzeň, což je velký problém, kterým jsou uživatelé Pixly zatíženi.

Právo a zákon

Výkonů, jež se týkaly práva a pořádku, proběhlo v Pixle za rok 2013 dvacet. Většinou šlo o kontakty, při kterých uživatelé s pracovníky řešili své problémy. Nejčastěji byly tyto problémy spojeny s krádežemi, rvačkami a vandalismem uživatelů, objevilo se zde však i obvinění z přepadení. Naopak jeden z uživatelů řešil opačný problém, a to když byl v obchodě prodavačkou neprávem obviněn z krádeže čepice, kterou si zde před 14 dni koupil. Uživatel však nezhálel, našel doma účtenku a vrátil se s ní do obchodu, kde se mu následně omluvili.⁶⁶

Shrnutí výstupů z elektronického informačního systému PePa

Z IS PePa vyplývá, že za rok 2013 bylo poskytnuto nejvíce výkonů z oblasti vzdělání. Naši respondenti v NZDM Pixla tedy nejčastěji řeší záležitosti spojené se školou. Do Pixly se chodí doučovat, dělat úkoly, zároveň se zde pracovníkům svěřují, pokud mají ve škole nějaké výchovné či vzdělávací problémy. S podporou pracovníků hledají nejvhodnější střední školu, na kterou by mohli jít po základní škole, pracovníci jim pomáhají s náležitostmi, které obnáší přijímací řízení a následně se snaží uživatele motivovat, aby vybranou školu dodělal do zdárného konce. Z těchto údajů je patrné, že pro výzkumný vzorek navštěvující NZDM Pixla je vzdělání určitou životní hodnotou, avšak v domácím prostředí se jim v tomto směru nedostává takové podpory, jakou by uživatelé potřebovali.

Druhý nejpočetnější výkaz výkonů se týká drogové problematiky. Zde je však nutné poznamenat, že velkou část těchto výkonů tvoří preventivní programy zaměřené na tuto oblast. Na druhou stranu je ze statistiky však patrné, že poměrně velká část uživatelů má nárazové či pravidelné zkušenosti s kouřením marihuany a někteří si jejím prodejem dokonce zkoušejí přivydělat. Tento fakt se autorce ve výzkumu objevuje už podruhé. Poprvé ho zaznamenala v otevřených otázkách v dotazníku, kde někteří respondenti odpovídali, že by do budoucna chtěli podnikat v prodeji marihuany.

⁶⁶ IS Pepa – interní elektronicky evidenční nástroj NZDM Pixla

Třetím nejčastějším tématem, které pracovníci s uživateli řeší, je práce. Především jde o rozhovory, pomocí nichž pracovníci zjišťují, zda uživatelé pracují. V případě, že tomu tak není, snaží se uživatele v hledání práce podpořit a poskytují jim potřebné informace. Poměrně velká část uživatelů, kteří pracují, pracuje na černo. Tomuto neblahému fenoménu se svým působením pracovníci také snaží předcházet. U této skupiny mládeže je práce na černo standardní forma zaměstnání, se kterou se setkávají už odmala ve svém rodinném prostředí, tudíž na ní neshledávají nic špatného.

V oblasti rodiny uživatelé, a tedy naši respondenti řeší podobné problémy jako jejich vrstevníci z intaktní společnosti. Občas se pohádají s rodiči, dostanou nějaký zákaz apod. Ve zvýšené míře než u běžné populace se zde však objevuje hrozba nařízené ústavní výchovy, což v kontextu silné hodnotové preference „rodiny“ u tohoto výzkumného vzorku může znít jako paradox. I přesto mají někteří uživatelé zkušenosti s pobyty v dětských domovech, diagnostických ústavech či výchovných ústavech.

Posledními informacemi, které se z IS PePa dozvídáme, jsou údaje týkající se protiprávního jednání uživatelů. Nejčastěji pracovníci s klienty řeší krádeže, vandalismus a rvačky. Krádeže jsou jedním z důsledků dopadu sociálního vyloučení na dítě. Dítě chce něco, co si nemůže dovolit, tak se to pokusí ukrást.

5.4 ZÁVĚRY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V závěrečné kapitole autorka uvede shrnutí nejpodstatnějších závěrů a zjištění, která vzešla z realizovaného výzkumného šetření. V předchozích kapitolách autorka za každou z metod sběru dat vypracovávala podrobné závěrečné shrnutí výsledků i s komentářem. Z tohoto důvodu bude autorka nyní výsledná fakta vztahovat již pouze ke kapitole 4.5, ve které si nadefinovala hlavní a dílčí výzkumné otázky. Odpověď na hlavní výzkumnou otázku autorka provede v bodech, ve kterých shrne ty nejzásadnější fakta, která výzkum přinesl.

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jaký mají děti a mládež ohrožená sociálním vyloučením vztah k hodnotám a jaké preference jim přidělují?

Nejvýznamněji vnímají děti a mládež ohrožená sociálním vyloučením hodnotu „rodina a děti“. Jsou si vědomi, že rodina je jim vším, najdou v ní vždy bezpečí, pomoc a porozumění, zkrátka to, co jim běžná společnost nenabízí. Mezi prvních pět nejdůležitějších hodnot respondenti dále umístili hodnotu „zdraví“, „přátelství“, „úspěch v zaměstnání“ a „plat a další příjmy“. Zajímavé je v této pětici umístění hodnoty „úspěch v zaměstnání“ na tak vysoké pozici. Autorka může pouze spekulovat, zda takto vysoké umístění znamená, že mládež tuto hodnotu zakomponovala do vzorců svého chování, nebo naopak tato hodnota v životě této mládeže absentuje, a objevuje se zde spíše ve formě chtěného ideálu. Další pětici otvírá „hodnota lásky“, pro niž je toto umístění poněkud nižší, než jak bývá zvykem v jiných výzkumech hodnotových preferencí. Následována je „hodnotou pravdy a poznání“. Osmá pozice patří hodnotě „svoboda“ a o devátou až jedenáctou pozici se dělí hodnoty „víra“, „mír“ a „životní prostředí“. Zastavíme-li se u hodnoty „víra“, zjistíme, že tato hodnota se v běžných hodnotových bateriích neobjevuje. Autorka ji přidala, protože se domnívala, že bude u této skupiny mládeže silně zastoupena. Tato domněnka se vysokým umístěním víry potvrdila. Dvanáctá pozice patří hodnotě „zajímavá práce“, po ní následuje hodnota „vzdělání“, na niž se můžeme zdokumentovat, že hodnota jedince a její přenos do jeho chování nemusí být vždy přímočarý. Ačkoliv zkoumaná mládež prezentuje vzdělání jako svou hodnotu, velká část z nich má problémy s docházkou už na základní škole. O 14. a 15. pozici se dělí hodnota „užitečnost druhým lidem“ a „společenská prestiž“. „Majetek“ je na šestnáctém místě. Sedmnáctou a osmnáctou pozici zaujímá hodnota „zájmy a koníčky“ a hodnota „životní partner“. Takto nízké umístění hodnoty „životní partner“ neodpovídá obvyklému umístění této hodnoty v jiných hodnotových výzkumech. Tam se obvykle objevuje v první pětici nejvýznamnějších hodnot. Autorka předpokládá, že tento preferenční nesoulad je způsoben nízkým věkem respondentů, u nichž ještě není „životní partner“ dominantní preferovanou hodnotou. Nejméně preferovanou pětici hodnot otevírá hodnota „podnikání“, ještě níže se umístily hodnoty „rozvoj osobnosti“ a „veřejně prospěšná práce“. Poslední dvě nejnižší pozice patří hodnotám, které mají mnoho společného, a to hodnotě „demokracie“ a hodnotě „politická angažovanost“. Autorka nízkou pozici u těchto dvou hodnot očekávala. Je naivní předpokládat vysokou pozici u hodnot „demokracie“ a „politická angažovanost“ u skupiny obyvatel, která je v rámci svého

sociálního vyloučení téměř většinově politicky vyloučena ze všech demokratických procesů a účasti na politické moci.

2. Jaká hodnotová orientace dominuje u dětí a mládeže ohrožené sociálním vyloučením?

Dle získaných hodnotových orientací má nejsilnější pozici reprodukční a globální orientace. Naopak nejméně zastoupena je zde sociální orientace. Z toho vyplývá, že pro tuto skupinu mládeže je důležité zachování lidského rodu a vytváření podmínek pro růst a socializaci dětí. Stejně tak je pro ně důležité zachování pasivních podmínek nezbytných pro existenci lidského rodu, jako je zdraví, mír, ochrana životního prostředí. Naopak směřování k sociální integraci a překračování vlastní individuální dimenze, skrze pomáhání druhým lidem, veřejně prospěšné práce či politickou angažovanost se v tomto výzkumném vzorku příliš „nenosí“.

3. V kontextu jakého sociokulturního prostředí se tato hodnotová orientace tvoří?

Respondenti výzkumu žijí v sociálně znevýhodněném prostředí. Pocházejí z různých sociálních a etnických skupin. Z rodin, které mají špatné socioekonomické postavení, v nichž rodiče mají minimální dosažené vzdělání a obtížně hledají zaměstnání. Respondenti mají obvykle více sourozenců. Celá rodina žije v menším prostoru než je obvyklé v běžné populaci a často s nimi bydlí ještě další příbuzní, babičky, dědečkové, strýcové apod. Respondenti nemají kde bezpečně trávit volný čas a často jsou ohroženi rizikovými sociálně patologickými jevy ve svém okolí, jako je například alkoholismus, drogové závislosti, záškoláctví, zvýšená kriminalita, patologické hráčství, lichva, krádeže atd.

4. Jaké názory vyjadřují děti a mládež ohrožená sociálním vyloučením vzhledem ke svým životním cílům?

Nejčastěji jsou životní cíle zkoumané skupiny spojeny s konkrétním povoláním, jehož lze dosáhnout absolvováním určitého vzdělání. To je důkazem toho, že ohrožená mládež si uvědomuje význam vzdělání v dnešní době. Respondenti se touží vyučit a následně být úspěšní ve svém zaměstnání. Přestože je pro tuto skupinu mládeže velmi

významnou hodnotou rodina, zmiňují ji ve svých životních aspiracích spíše okrajově. Rodinu plánují zakládat až kolem 25. roku života a k sňatkům se staví spíše odmítavě.

5. Jaké mají děti a mládež ohrožená sociálním vyloučením vzory a idoly?

Více jak polovina dotazovaných respondentů má svůj životní vzor. Nejčastěji jimi jsou rodiče, kamarádi a osoby ze širšího příbuzenstva. Již o něco méně často jimi jsou slavné osobnosti, a to především zpěváci. Většina respondentů svůj vzor obdivuje, za to co dokázal, co umí nebo zná. Někteří respondenti uváděli, že vzor nemají, protože chtějí být sami sebou.

6. Jaké jsou odlišnosti v hodnotové orientaci dětí a mládeže ohrožené sociálním vyloučením v porovnání s hodnotovou orientací dětí, kteří tímto jevem zatížené nejsou?

Rozdíl nalezneme hned na první pozici žebříčku hodnotových preferencí. Zatímco mládež ohrožená sociálním vyloučením má na této pozici hodnotu „rodina a děti“, mládež neohrožená „zdraví“. Ta naopak hodnotu „rodina a děti“ umístila až na 5. – 6. pozici. Tento výsledek potvrzuje rozdílný přístup k rodinnému životu. Zatímco ve výsledku nezatížené mládeže se odráží mírný odklon od tradiční životní dráhy spojené s rodinou a dětmi, mládež ohrožená sociálním vyloučením stále razí heslo „rodina základ života“. Zajímavé je srovnání hodnoty „úspěšnost v zaměstnání“. Tato hodnota získala vyšší pozici u mládeže ohrožené sociálním vyloučením. Autorka se však domnívá, že tento paradoxní výsledek je ovlivněn tím, že tato mládež se ve své rodině a svém okolí s úspěchem v zaměstnání setkává minimálně a to ji žene k větší touze po této hodnotě. Nejmarkantnější rozdíl v hodnotové preferenci nalezneme u hodnoty „víra“. Zatímco mládež ohrožená sociálním vyloučením ji umístila na 9. – 11. pozici, mládež z intaktní společnosti až na poslední třiadvacátou. U hodnoty „společenská prestiž“ se dle autorky znovu setkáváme se stejným fenoménem, jako u „úspěšnosti v zaměstnání“. Opět se ukazuje, že pro mládež ohroženou sociálním vyloučením má silnější hodnotu to, čeho se jim příliš nedostává. Jednou z posledních hodnot, ve které se výzkumné vzorky odlišují, je hodnota „rozvoj osobnosti. Mládež z intaktní společnosti určila této hodnotě 9. – 10. pozici, což je obvyklé umístění této hodnoty i v jiných takto zaměřených výzkumech, zatímco mládež ohrožená sociálním vyloučením až dvacátou. Poslední hodnota, kterou

výzkumné vzorky oceňují jinou významností je hodnota „demokracie“. Tento fakt je důsledkem sociálního vyloučení, které s sebou nese politické vyloučení a neúčast jedinců na demokratických procesech.

V párových hodnotách se výzkumné vzorky opět nejvíce lišili ve volbě víra v sám sebe x víra v boha. Dále pak v párové hodnotě drogy ano x drogy ne. Oba výzkumné vzorky se k drogám sice staví negativně, je zde však poměrně velký rozdíl v síle negace a také v tom, jak jsou obě skupiny ve svých postojích homogenní. Mládež z intaktní společnosti je ve svém postoji velmi stejnorodá a mnohem více vyhraněná ve směru drogy ne. Naopak u mládeže ohrožené sociálním vyloučením autorka tak velké výhrady nezaznamenala a naopak ještě zjistila poměrně velkou názorovou diferenciaci týkající se této problematiky.

Pokud porovnáme dominantní hodnotové orientace, zjistíme, že zatímco u mládeže ohrožené sociálním vyloučením dominuje reprodukční a globální hodnotová orientace, u mládeže z intaktní společnosti globální a hedonistická. Což znamená, že mládež z intaktní společnosti je sice také orientována na rodinu a společnost, ale více nezávazným charakterem, který nevyžaduje tak velkou odpovědnost a kooperaci s druhými lidmi.

Pokud budeme srovnávat vzory a idoly, zjistíme, že oba vzorky se k tomu, zda mají nebo nemají vzor, vyjadřují stejně. Liší se trochu pouze v tom, kdo je jejich vzor. U mládeže z intaktní společnosti také dominují rodiče, na druhém místě jsou však známé osobnosti a nakonec se zde objevují sportovci. Oproti primárnímu výzkumnému vzorku se mezi vzory vůbec neobjevují kamarádi.

Oba výzkumné vzorky si shodně uvědomují význam vzdělání v dnešní době. Liší se jen v obsahu, který si pod pojmem vzdělání představují. Zatímco pro děti ohrožené sociálním vyloučením je většinou cílem vyučit se, pro děti z intaktní společnosti je to získání povolání, kterému předchází vysokoškolské studium. Mládež z intaktní společnosti více než mládež ohrožená sociálním vyloučením preferuje materiální životní cíle. Dále se liší také v přístupu k práci. Pro ohroženou mládež je cílem mít práci, pro mládež z intaktní společnosti je životním cílem spíše být úspěšný v práci.

Hlavní výzkumná otázka: Jaká je hodnotová orientace dětí a mládeže navštěvující vybrané nízkoprahové zařízení v Plzni?

- Nejvýznamnější hodnotou pro tuto skupinu mládeže je hodnota „rodina a děti“.
- Zajímavým faktem je umístění hodnoty „úspěch v zaměstnání“ v první pětici žebříčku hodnotových preferencí.
- Hodnota „lásky“ je umístěna na nižší pozici žebříčku hodnotových preferencí, než u těchto žebříčků bývá zvykem.
- Silný význam tato skupina přikládá hodnotě „víra“, jež je umístěna v první desítce žebříčku hodnotových preferencí.
- Významnou preferenční pozici si u této skupiny mládeže drží také hodnota „vzdělání“ (13. pozice).
- Naopak poměrně nízko má tato mládež umístěnou hodnotu „životní partner“.
- Nejméně významně vnímá tato skupina hodnotu „demokracie“ a hodnotu „politická angažovanost“.
- Tato skupina velmi silně preferuje šťastný a spokojený život před materiálním bohatstvím.
- Více jak polovina této mládeže preferuje užívání si života před vzděláváním.
- Ve volbě kariéra x mezilidské vztahy se tato skupina poměrně silně přiklání na stranu kariéry.
- Mládež ohrožená sociálním vyloučením preferuje rodinu před přáteli.
- Nejsilnější pozici u této mládeže má reprodukční a globální hodnotová orientace.
- Životní aspirace spojuje tato skupina nejčastěji s touhou vyučit se a následným úspěchem v zaměstnání.

- Více jak polovina této skupiny mládeže má svůj životní vzor. Nejčastěji jimi jsou rodiče, kamarádi a osoby ze širšího příbuzenstva.

Doporučení do praxe

Autorka si je vědoma, že výzkumný vzorek této diplomové práce zahrnoval pouze nepatrnou část mládeže ohrožené sociálním vyloučením, a je tedy jasné, že závěry tohoto výzkumného šetření nelze generalizovat na celou skupinu. I přesto by však autorka na tomto místě ráda vyjádřila doporučení do praxe, které by vzhledem k výsledkům mohly být přínosné.

Mládež ohrožená sociálním vyloučením má hodnotové preference nastaveny velmi podobně jako mládež z intaktní společnosti. Hodnoty jako „úspěšnost v zaměstnání“, „zajímavá práce“ či „vzdělání“ se objevují na významných pozicích hodnotového žebříčku. Z výsledků je patrné, že tato skupina obyvatel má dobře nastaveny hodnoty, které by jim v budoucnu mohli pomoci z pasti sociálního vyloučení. Problém autorka spíše shledává v přenosu hodnoty do chování či jednání jedince. Mládež ohrožená sociálním vyloučením má informace a ví, co je pro ni vhodné do budoucna, co ale postrádá, je praktická schopnost těchto cílů dosahovat. Z tohoto důvodu by autorka sociálním pracovníkům v nízkoprahovém zařízení doporučila klást větší důraz na konativní složku při preventivních programech. Autorka si je vědoma, že sociální pracovníci již v současné době do preventivních programů zařazují nácviky určitých dovedností. Z hlediska potřeb uživatelů by však dle autorky bylo vhodné preventivní programy celé věnovat nácviku dovedností a celkově v této činnosti spatřovat jeden z velmi významných stavebních kamenů práce s touto cílovou skupinou.

ZÁVĚR

Zpracováním této diplomové práce autorka získala mnoho nových znalostí a cenných informací týkajících se problematiky hodnot a hodnotových orientací. Autorka zjistila, že pojem hodnota je velmi multidisciplinární a dá se na něj pohlížet z mnoha úhlů pohledu. Dozvěděla se, že v dnešní společnosti se můžeme setkat s krizí hodnot, a co s sebou tento fenomén přináší. Skrze prostudované realizované výzkumy hodnotových orientací mládeže, si udělala obrázek o tom, jak je současná mládež orientovaná. Za nejvíce přínosné ze svého pohledu však autorka považuje realizované výzkumné šetření, díky němuž více poznala cílovou skupinu, se kterou v současné době pracuje. Autorka se domnívá, že tyto nabyté poznatky a zjištěné závěry budou přínosem nejen jí, ale i jejím kolegům na pracovišti.

V teoretické části autorka vymezila pojem hodnota z filozofického, sociologického, pedagogického a psychologického hlediska. Věnovala se pojmu hodnotová orientace. Z výzkumů hodnotových orientací mládeže realizovaných v letech 1996 až 2011 prezentovala závěry, které korespondovaly se zaměřením její práce. Přičemž nejvíce čerpala z výzkumů mládeže, které uskutečnil Petr Sak. V poslední kapitole teoretické části se autorka věnovala konceptu sociálního vyloučení, tak jak je předkládán v Čechách i zahraničí. V této kapitole se také pomocí grafických schémat pokusila znázornit kontext sociálního vyloučení a past sociálního vyloučení.

V praktické části se autorka nejprve věnovala metodologii výzkumného šetření. V rámci té si zvolila výzkumnou strategii a výzkumný design, věnovala se také etickým dimenzím výzkumu. Velmi důležitým momentem v této části práce bylo vymezení výzkumného problému a cílů práce. Následovalo nadefinování hlavní výzkumné otázky a dílčích výzkumných otázek. Dále autorka představila výzkumnou instituci Ponton, ve které výzkum probíhal, její cíle, poslání a činnost. S tím také souvisí přesné vymezení výzkumného vzorku, které autorka provedla v dalším kroku. Posledním úkolem v rámci metodologie byla volba metod sběru dat a popis realizace výzkumného šetření. V závěrečné kapitole se autorka věnovala již pouze podrobné interpretaci výsledků, které vzešly z jejího výzkumného šetření.

Cílem této diplomové práce bylo teoreticky zmapovat problematiku hodnot, hodnotových orientací a sociálního vyloučení. Následně z dat získaných výzkumným šetřením popsat a vysvětlit hodnotovou orientaci dětí a mládeže navštěvující vybrané nízkoprahové zařízení. Porozumět utváření hodnotové orientace v kontextu sociokulturního prostředí a odkrýt její dopady na život této sociální skupiny. Autorka se domnívá, že tento cíl splnila. Z výzkumného šetření autorka zjistila, že u mládeže navštěvující vybrané nízkoprahové zařízení dominuje reprodukční a globální hodnotová orientace. Významnými hodnotami, na kterých tyto hodnotové orientace stojí, jsou hodnoty „rodina a děti“, „zdraví“, „přátelství“, „úspěšnost v zaměstnání“, „plat a další příjmy“. Životní aspirace spojuje tato skupina mládeže nejčastěji s touhou vyučit se a následným úspěchem v zaměstnání. Hodnotové orientace této mládeže se tvoří v kontextu sociálně znevýhodněného prostředí různých sociálních a etnických skupin.

Tyto závěry nekorespondují s předsudky, které má většinová populace vzhledem k této skupině obyvatel. Autorka si samozřejmě uvědomuje, že výzkum zahrnoval nepatrnou hrstku této skupiny, tudíž nelze jeho závěry generalizovat na celou skupinu. Přesto však tento výsledek něco vypovídá. Minimálně to, že jsou v této skupině obyvatel jedinci, kteří rozhodně nežijí a nemyslí způsobem, jaký jim přisuzuje většinová společnost. Vzhledem k praxi by autorka sociálním pracovníkům v nízkoprahovém zařízení doporučila klást větší důraz na nácvik chybějících dovedností při preventivních programech. Mládež ohrožená sociálním vyloučením má informace a ví, co je pro ni vhodné do budoucnosti, co ale postrádá, je praktická schopnost těchto cílů dosahovat.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Nejfrekventovanější hodnoty	21
Tabulka 2: Nejdůležitější typ hodnot	21
Tabulka 3: 1993 a 1996	22
Tabulka 4: Význam hodnot 1995	23
Tabulka 5: Víra v boha	24
Tabulka 6: Hodnotové preference mládeže 15 - 18 v roce 1996.....	25
Tabulka 7: Preference párových hodnot ve věku 15-30 let v roce 1996.....	26
Tabulka 8: Vývoj hodnotových orientací mládeže ve věku 15 - 30 let.....	28
Tabulka 9: Hodnotové preference mládeže ve věku 15 - 18 v roce 2002	28
Tabulka 10: Preference párových hodnot ve věku 15 – 30 let v roce 2002	30
Tabulka 11: Hodnotový systém středoškolské mládeže v letech 1997, 2002	31
Tabulka 12: Vzory, idoly.....	32
Tabulka 13: Hodnotové preference výzkumný vzorek A.....	51
Tabulka 14: Hodnotové preference-výzkumný vzorek A x výzkumný vzorek B.....	57
Tabulka 15: Párové hodnoty-výzkumný vzorek A.....	60
Tabulka 16: Párové hodnoty-výzkumný vzorek A x výzkumný vzorek B	63
Tabulka 17: Hodnotové orientace-výzkumný vzorek A x výzkumný vzorek B	66
Tabulka 18: Vzory-výzkumný vzorek A	68
Tabulka 19: Vzory-výzkumný vzorek B	68
Tabulka 20: Životní cíle-výzkumný vzorek A	69
Tabulka 21: Životní cíle-výzkumný vzorek B.....	69
Tabulka 22: Provoz NZDM Pixla.....	82
Tabulka 23: Počet jednotlivých výkonů	83
Tabulka 24: Aktivity konané v prostorách NZDM	83

SEZNAM OBRÁZKŮ A GRAFŮ

Obrázek 1: Kontext sociálního vyloučení 37
Obrázek 2: Past sociálního vyloučení..... 38

Graf 1: Vzory-výzkumný vzorek A..... 67
Graf 2: Vzor- výzkumný vzorek B 68

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura:

- BALCAR, K. *Úvod do studia psychologie osobnosti*. Praha: SPN, 1983.
- BREZINKA, Wolfgang. *Filozofické základy výchovy*. Praha: ZVON, české katolické nakladatelství a vydavatelství, 1996. ISBN 80-7113-169-5
- GRÁC, Ján. *Pohlady do psychológie hodnotovej orientácie mládeže*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1979
- GRAUMANN, C. F. Dynik von Interessen, Wertungen und Einstellungen. In: THROMAE, H. *Handbuch der psychologie*. Gottingen, 1962
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. 2. dopl. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.
- HORÁK, Josef. *Škola a hodnotová orientace dětí a mládeže*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 1997. ISBN 80-7083-257-6.
- HUDEČEK, J. *Hodnotové orientace v motivační sféře osobnosti*. Praha: Academica, 1986
- KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk hodnoty výchova*. Prešov: ManaCon, 1996. ISBN 80-85668-34-3
- LATOUCHE, D., JULIEN, P. A. , LAMONDE, P. *Valeurs et ideologies postindustrielles au Quebec ou est-ce dans leur tete que les Quebecios sont beaux. Rapport de recherche du soussysteme de valeurs*. Montreal: 1976.
- LORENZOVÁ, Jitka. Společnost-škola-učitel a hodnotová orientace současnosti: (o zdrojích naší dnešní "krize" hodnot). In: *Filosofie-výchova-hodnoty*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 1999. ISSN 0802-4461.
- LORENZOVÁ, Jitka. Otázky legitimacy výchovy k hodnotám v postmoderní době. In: HÁBL, Jan a Jana DOLEŽALOVÁ. *Humanizace ve výchově a vzdělávání: Východiska, možnosti a meze*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 978-80-7435-068-9.
- MIŇHOVÁ, J. *Kapitoly ze sociální psychologie pro právníky*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2000. ISBN 80-902627-9-1
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. ISBN 80-247-1326-4.
- NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.

PRUNNER, Pavel. *Výzkum hodnot*. Plzeň: EUROVERLAG s.r.o, 2002. ISBN 80-7177-710-2

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

ROKEACH, M. *The nature of human values*. New York: 1973.

ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*. Praha: Orbis, 1972.

SAK, Petr a Karolína SAKOVÁ. *Mládež na křižovatce: Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropizace a informatizace*. Praha: Svoboda servis, spol. s.r.o., 2004. ISBN 80-86320-33-2.

SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. Praha: Nakladatelství Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.

SURYNEK, Alois, KOMÁRKOVÁ a Eva KAŠPAROVÁ. *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management press, 2001. ISBN 80-7261-038-4.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. 2007, s. 96-112. ISBN 978-80-7367-313-0.

ZÍKOVÁ, Tereza, Marek JAKOUBEK a Lenka JAKOUBKOVÁ. *Bedekr sociálním znevýhodněním pro učitele střední školy*. Plzeň: Západočeská univerzita V Plzni, 2011. ISBN 978-80-261-0054-6.

Elektronické zdroje:

BOCAN, Miroslav. Hodnotové orientace dětí ve věku 6 - 15 let. In: *Klíče pro život* [online]. 2011 [cit. 2014-02-01]. Dostupné z: <http://userfiles.nidm.cz/file/KPZ/KA1-vyzkumy/zz-hodnotove-orientace-deti-ve-veku-6-15let.pdf>

JÍRA, Otakar. Děti, mládež a volný čas: Vybrané aspekty problému. In: *Národní registr výzkumů o dětech a mládeži* [online]. 1997 [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: <http://www.vyzkummladez.cz/zprava/1157352599.pdf>

KOLÁŘ, Petr. Hodnotová orientace a využití volného času dětí a mládeže. In: *Národní registr výzkumů o dětech a mládeži* [online]. 1997 [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1192782789.pdf>

O Pontonu. *Ponton: Flexibilní mosty v sociálních službách* [online]. 2013, 2014 [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: <http://www.ponton.cz/>

PELKA, František. Mládež ČR 2002: Zpráva z polytematického výzkumu. In: *Národní registr výzkumů o dětech a mládeži* [online]. 2002 [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1137850023.pdf>

Projekty-Ponton. *Ponton: Flexibilní most v sociálních službách* [online]. 2013 [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: <http://www.ponton.cz/projekty/>

Příručka pro sociální integraci. In: *Ministerstvo vnitra ČR* [online]. Praha, 2009 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/dokumenty-cele-socialni-vylouceniprirucka-pdf.aspx>

Social and Human science: Exclusion. *United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization* [online]. 2001 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/exclusion/>

Social determinants of health: Social exclusion. *World Health Organization* [online]. 2014 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z:

http://www.who.int/social_determinants/themes/social-exclusion/en/

Social and Human science: Exclusion. *United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization* [online]. 2001 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z:

<http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/exclusion/>

Právní předpisy:

Česká republika. Zákon o sociálních službách. In:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf. 2006, č. 108. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf

Interní dokumenty:

PONTON, o.s. *Průběžná zpráva NZDM Pixla 4/2013*. Pzeň: 2014 – interní dokument zapůjčený ve vytištěné formě

IS Pepa – interní elektronicky evidenční nástroj NZDM Pixla

RESUMÉ

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V první kapitole teoretické části autorka vymezuje pojem hodnota ve filozofickém, sociologickém, pedagogickém a psychologickém pojetí. Dále tato kapitola obsahuje vymezení pojmu hodnotová orientace. Následující kapitola je věnována výzkumům hodnotových orientací mládeže, které proběhly v letech 1996 až 2011. Závěrečná kapitola teoretické části pojednává o sociálním vyloučení a popisuje jeho současný koncept. Cílem praktické části je popsat a vysvětlit hodnotovou orientaci dětí a mládeže navštěvující vybrané nízkoprahové zařízení. Porozumět utváření hodnotové orientace v kontextu sociokulturního prostředí a odkrýt její dopady na život této sociální skupiny. Výzkumnými metodami kvalitativního výzkumu jsou dotazníkové šetření, polostrukturované rozhovory a analýza dokumentů. Výzkumným šetřením autorka zjistila, že u výzkumného vzorku dominuje reprodukční a globální hodnotová orientace. Tato hodnotová orientace má své základy v hodnotách „rodina a děti“, „zdraví“, „přátelství“, „úspěšnost v zaměstnání“, „plat a další příjmy“ a je utvářena v kontextu sociálně znevýhodněného prostředí.

The thesis is divided into theoretical and practical parts. The author defines the value of philosophical, sociological, pedagogical and psychological concepts in the first chapter of the theoretical part. In addition this chapter contains definition of the concept of value orientation. The following chapter is devoted to research of value orientations of young people, that have taken place from 1996 to 2011. The final chapter of theoretical part discusses the social exclusion and describes its current concept. Aim of practical part is to describe and explain the value orientation of children and youth attending selected low threshold device. Understand the formation of value orientation in the context of socio-cultural environment and reveal its impact on the lives of this group. The research methods of qualitative research are questionnaire survey, semi-structured interviews and analysis of documents. The author found that the research sample is dominated by a global and reproductive value orientation. This value orientation has its roots in the values of "family and kids", "health", "friendship", "success at work", "salary and other income" and is framed in the context of socially disadvantaged backgrounds.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník

PŘÍLOHY

Vážený respondent,

předkládaný dotazník slouží pouze k účelům diplomové práce „Hodnotová orientace dětí a mládeže“. Je anonymní a jeho cílem není analýza odpovědí jedinců, získané údaje proto v žádném případě nebudou zneužity proti tomu, kdo jej vyplnil.

Prosím vás o otevřené a pečlivé vyplnění.

Pohlaví: a) muž
b) žena

Věk:

Studuji: a) základní škola
b) střední odborná škola
c) střední odborné učiliště
d) gymnázium
e) nestuduji

1) Vyjádři své preference vůči dvěma protikladným hodnotám. (Příklad: Pokud je pro tebe hodnotou ekonomický růst zakroužkuj 1, pokud ochrana životního prostředí zakroužkuj 5. Stupně 2 a 4 představují méně vyhraněnou variantu názorů na konci škály, stupeň 3 znamená neutrální pozici)

ekonomický růst prostředí	1	2	3	4	5	tvorba a ochrana životního prostředí
rodina	1	2	3	4	5	odpovědnost pouze sám za sebe
komunita, ve které žiji	1	2	3	4	5	celospolečenské dění a politika
dostatek peněz	1	2	3	4	5	šťastný a spokojený život
bezpečnost lidí	1	2	3	4	5	svoboda
užívat si život	1	2	3	4	5	vzdělávat se
volný čas	1	2	3	4	5	práce
dávat druhým	1	2	3	4	5	brát od druhých
víra v sám sebe	1	2	3	4	5	víra v boha
emancipace žen	1	2	3	4	5	tradiční postavení žen
drogy ano	1	2	3	4	5	drogy ne
volný čas (nicnedělání)	1	2	3	4	5	zájmová aktivita
peníze, majetek	1	2	3	4	5	přátelství, láska
kariéra	1	2	3	4	5	mezilidské vztahy
zdravý životní styl	1	2	3	4	5	užívat si života
rodina	1	2	3	4	5	přátelé

2) Vyjádři, jaký mají pro tebe jednotlivé hodnoty význam. Stupeň 1 nejmenší význam, stupeň 5 největší význam.

Mír	1	2	3	4	5
Láska	1	2	3	4	5
Zdraví	1	2	3	4	5
Životní partner	1	2	3	4	5
Životní prostředí	1	2	3	4	5
Přátelství	1	2	3	4	5
Rodina a děti	1	2	3	4	5
Svoboda	1	2	3	4	5
Pravda, poznání	1	2	3	4	5
Demokracie	1	2	3	4	5
Zajímavá práce	1	2	3	4	5
Majetek	1	2	3	4	5
Vzdělání	1	2	3	4	5
Úspěšnost v zaměstnání	1	2	3	4	5
Plat a další příjmy	1	2	3	4	5
Rozvoj osobnosti	1	2	3	4	5
Užitečnost druhým lidem	1	2	3	4	5
Zájmy a koníčky	1	2	3	4	5
Politická angažovanost	1	2	3	4	5
Podnikání	1	2	3	4	5
Víra	1	2	3	4	5
Společenská prestiž	1	2	3	4	5
Veřejně prospěšná činnost	1	2	3	4	5

3) Napiš, jaké jsou tvé životní cíle?

4) Kdo je tvým vzorem?

V případě zájmu o pokračování ve výzkumném šetření na sebe prosím zanechte kontakt. Děkuji za vyplnění.